

dr Michalina Kublicka
Tetiana Klaban
Krzysztof Siewiera

Ekspertyza sytuacji migrantów

z krajów spoza
Unii Europejskiej
zamieszkujących
województwo
zachodniopomorskie

Konsorcjum Centrum Rozwoju
Społeczno-Gospodarczego
Przedsiębiorstwo Społeczne Sp. z o.o.

Stowarzyszenie
Czas Przestrzeń Tożsamość

**Interreg
Europe**

Co-funded by
the European Union

MILEstone

Co-funded by
the European Union

MILEstone

Ekspertyza powstała w ramach projektu partnerskiego
Migrants' Integration in Local Economies (MILEstone)
realizowanego przez Województwo Zachodniopomorskie
w ramach Programu Interreg Europa 2021-2027.

Zlecniodawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Wykonawca:

Konsorcjum Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego
Przedsiębiorstwo Społeczne Sp. z o.o.
Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość

Autorzy:

dr Michalina Kublicka
Tetiana Klaban
Krzysztof Siewiera – kierownik badania

Skład i edycja:

Joanna Lamek

Korekta w wersji angielskiej:

Joanna Kołodziejczyk

Spis treści

1.	Podsumowanie	6
2.	Informacje ogólne	8
a)	Główne fakty o regionie	8
b)	Migranci w regionie	12
c)	Tło w odniesieniu do projektu	36
3.	Lokalny ekosystem	37
a)	Grupa interesariuszy	37
b)	Grupa odbiorców	46
4.	Kluczowe obszary analizy	50
a)	Lokalny ekosystem i dostępne narzędzia wsparcia	50
b)	Współpraca instytucjonalna i międzysektorowa	61
d)	Życie codzienne migrantów	90
e)	Społeczeństwo przyjmujące	116

1. Podsumowanie

Niniejsza ekspertyza ma za zadanie określić sytuację migrantów z krajów trzecich w województwie zachodniopomorskim. Powstała jako produkt projektu MILEstone na zlecenie Województwa Zachodniopomorskiego/Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej przy aktywnym udziale grupy podmiotów działających na rzecz migrantów w województwie zachodniopomorskim. Nadrzędnym celem ekspertyzy jest rozeznanie potrzebnych zmian w dokumencie Polityki Spójności oraz Kapitału Ludzkiego Województwa Zachodniopomorskiego. Stworzenie lokalnej polityki migracyjnej, jest jednym z dużych wyzwań, przed którymi stoi region, gdyż w obliczu dynamicznych zmian polityczno-społecznych i niepewności kierunku polityki kraju potrzebne są doraźne strategie i narzędzia działania wobec migrantów, a także wyznaczenie celów długotrwałych, które będą uwzględniać problematykę związaną z migracjami w polityce społecznej województwa.

Podstawowe informacje o województwie zachodniopomorskim wskazują, że niekorzystne tendencje demograficzne oraz potrzeby rozwijającej się gospodarki stanowią podstawę dla prowadzenia polityki promigracyjnej. Województwo zachodniopomorskie nie wchodzi do czołówki województw w Polsce przodujących w przyjmowaniu migrantów. Różne statystyki i rozumienia definicyjne w dostępnych zbiorach danych w odmienny sposób przedstawiają liczby migrantów w regionie. Można szacować, że łącznie – migrantów dobrowolnych oraz migrantów przymusowych (uchodźczych) przebywa tu około 100 tys. – około 4% migrantów w Polsce. Skupiają się głównie w aglomeracji Szczecina i Koszalina. Analizując wartość wskaźnika względem liczby mieszkańców widać, że migranci z krajów trzecich zaznaczają swoją obecność także w Świnoujściu, powiecie kołobrzeskim, goleniowskim i polickim. Istotną rolę odgrywają na rynku pracy zwłaszcza w sektorach związanych z produkcją, handlem i gospodarką magazynową. W kolejnym rozdziale podjęta została analiza ekosystemu podmiotów działających w dziedzinie wsparcia i usług dla migrantów z krajów trzecich w regionie. Oprócz grupy podmiotów należących już do grupy utworzonej w ramach projektu MILEstone są to organizacje sektora pozarządowego a także publiczne jednostki usług pomocy społecznej i rynku pracy, uczelnie wyższe i parafie kościołów wyznań najczęściej pojawiających się wśród migrantów, które stanowią nieformalne środowisko

skupiające migrantów. W trzeciej części ekspertyzy przedstawiono wyniki przeprowadzonych badań – zarówno wynikających z analizy danych zastanych, badań ilościowych (ankiet CAWI) kierowanych do PUP i podmiotów świadczących pomoc społeczną oraz jakościowych ukazujących perspektywę interesariuszy – podmiotów świadczących wsparcie migrantom, samych migrantów z krajów trzecich oraz zatrudniających ich pracodawców. Kolejne obszary analizy to ekosystem wsparcia i dostępne narzędzia, rynek pracy, życie codzienne migrantów – dostępność usług publicznych a także relacje ze społeczeństwem włączającym. Rekomendacje dotyczące zapisów polityki migracyjnej zostaną opracowane jako załącznik do niniejszej ekspertyzy.

2. Informacje ogólne

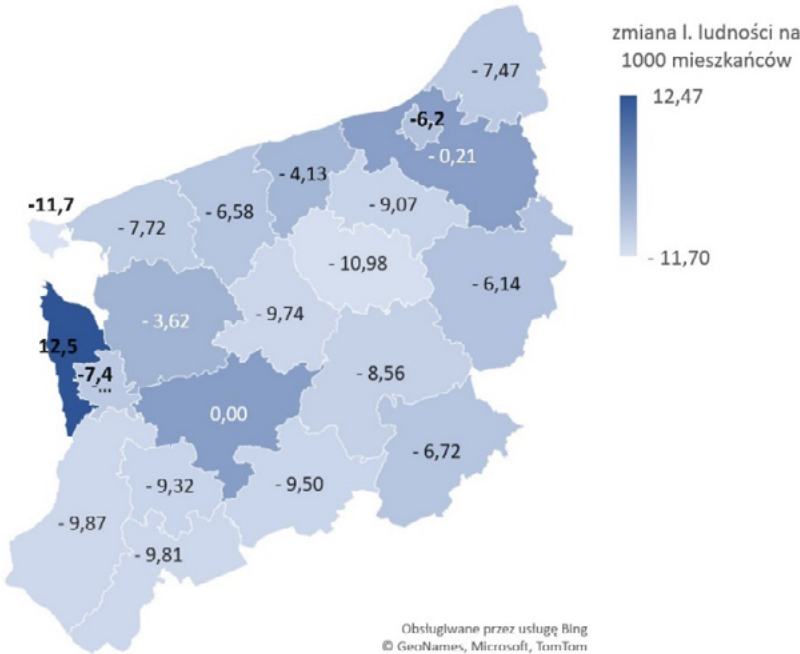
a) Główne fakty o regionie

Województwo zachodniopomorskie położone jest w najbardziej skrajnej północno-zachodniej części Polski i od zachodu graniczy z Niemcami, od północy przebiega linia brzegowa morza Bałtyckiego. Swoim obszarem obejmuje 22 892,48 km², co czyni je piątym według powierzchni województwem w Polsce. Liczba ludności województwa wyniosła 1 636,3 tys.¹ (z czego 51,5% to kobiety, a 48,5% mężczyźni), co daje mu jedenastą lokatę wśród wszystkich województw i udział 4,3% ogółu ludności Polski. Najwięcej osób zamieszkiwało podregion szczeciński (30,7% ogółu populacji). Jak wynika z danych GUS 2002-2023 liczba mieszkańców zmalała o 3,6%. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,8 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski. Prognozowana liczba mieszkańców zachodniopomorskiego w 2050 roku wynosi 1 453 315, z czego 744 264 to kobiety, a 709 051 mężczyźni².

Na koniec 2022 r. mieszkańcy miast stanowili 68,1% ogółu ludności województwa, średnia gęstość zaludnienia wyniosła 72 os/km². Województwo zachodniopomorskie wpisuje się również w tendencje ogólnopolskie związane z niekorzystnymi procesami demograficznymi starzenia się społeczeństwa. Współczynnik starości demograficznej (udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności) w 2022 r. wyniósł 20,6% (wobec 19,9% w 2021 r.)³. Region cechuje ujemny przyrost naturalny wynoszący -8 773. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -5,33 na 1000 mieszkańców zachodniopomorskiego⁴. W województwie zachodniopomorskim z roku na rok wzrasta wartość wskaźnika obciążenia ekonomicznego; w 2022 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym

przypadało 71,1 osób w wieku nieprodukcyjnym (wobec 70,0 osób w 2021 r.). W Polsce wskaźnik ten wynosił 70,4 osoby (wobec 69,3 osób przed rokiem). Niekorzystne procesy demograficzne związane z procesem starzenia się społeczeństwa i niską dzietnością są tylko w pewnej mierze równoważone przez migracje. Dane GUS wskazują, że saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały i zagranicznych w przeliczeniu na 1 000 ludności było w 2022 r. dla województwa zachodniopomorskiego ujemne -0,31 (-0,02%). W porównaniu do roku wcześniejszego w 2022 roku w województwie zachodniopomorskim zmiana liczby ludności liczonej na 1000 mieszkańców była ujemna i wyniosła - 5,7⁵. Spadek liczby ludności notowany był w większości powiatów województwa. Największy spadek liczby ludności odnotowany był w Świnoujściu (-11,7) oraz w powiatach: świdwińskim (-10,98), gryfińskim (-9,87), myśliborskim(-9,81), łobeskim (-9,74) i choszczeńskim(-9,5). Najmniejszym spadkiem wskaźnika zmiany zaludnienia charakteryzowały się powiaty koszaliński (-0,21) i goleniowski (-3,62). W powiecie stargardzkim wskaźnik zmiany liczby ludności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców nie uległ zmianie, a w powiecie polickim jako jedynym w województwie wzrósł o 12,5 osoby.

Mapa 1. Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców w 2022 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

1 Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2023 r. Stan w dniu 31 grudnia, GUS, Warszawa 2024; link: Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Ludność / Ludność / Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2023 r. (stan w dniu 31.12);
2 [Województwo zachodniopomorskie w liczbach](#)
3 Stan i ruch naturalny ludności w województwie zachodniopomorskim w 2022 r., GUS, informacja sygnałna 31.05.2023 r.;
4 Tamże;

5 Stan i ruch naturalny ludności w województwie zachodniopomorskim w 2022 r., GUS, informacja sygnałna 31.05.2023 r.;

Zgodnie z diagnozą w Strategii Rozwoju Pomorza Zachodniego do roku 2030⁶ kierunki rozwoju gospodarczego województwa zależą w dużej mierze od położenia i zasobów naturalnych, co ukierunkowuje na rozwój współpracy międzynarodowej, gospodarki morskiej, a także zielonej gospodarki związanej z rolnictwem i turystyką. Przetwórstwo przemysłowe opiera się na energetyce, przemyśle chemicznym, metalowym (dawniej stoczniovym, obecnie stoczniovym i offshore), drzewnym i meblarskim, budownictwie oraz produkcji rolno-spożywczej, w tym rybołówstwie i przetwórstwie rybnym. Działalność podmiotów związanych kluczowymi dziedzinami gospodarki skupia się głównie w strefach przemysłowych i na obszarach metropolitalnych: szczecińskim, koszalińskim i kołobrzeskim.

Istotne znaczenia w kontekście inwestycyjnym i rozwojowym mają również wyróżnione inteligentne specjalizacje województwa, które posiadają odmienną koncentrację terytorialną ze względu na działalność firm należących do podklas PKD przypisanych poszczególnym specjalizacjom⁷. Dane ustalone na 2020 rok świadczą o tym, że 67,3% miejsc pracy generują firmy należące do klasyfikacji PKD nie przypisanych do inteligentnych specjalizacji. Wśród wyróżnionych inteligentnych specjalizacji naszego województwa najwięcej miejsc pracy należy do kategorii **przetwórstwo naturalne nowej generacji (7,5%)**, które jest najbardziej rozproszone terytorialnie i ma szczególne znaczenie dla obszarów wiejskich, gdzie skupia się produkcja i przetwórstwo rolne i sadownicze. Drugą co do wielkości zatrudnienia inteligentną specjalizacją jest **niebieska gospodarka i zielony transport (7,1%)** zaznaczająca się przede wszystkim w zachodniej części województwa – w powiatach miasto Szczecin, goleniowski, miasto Świnoujście, szczecińskim i polickim.

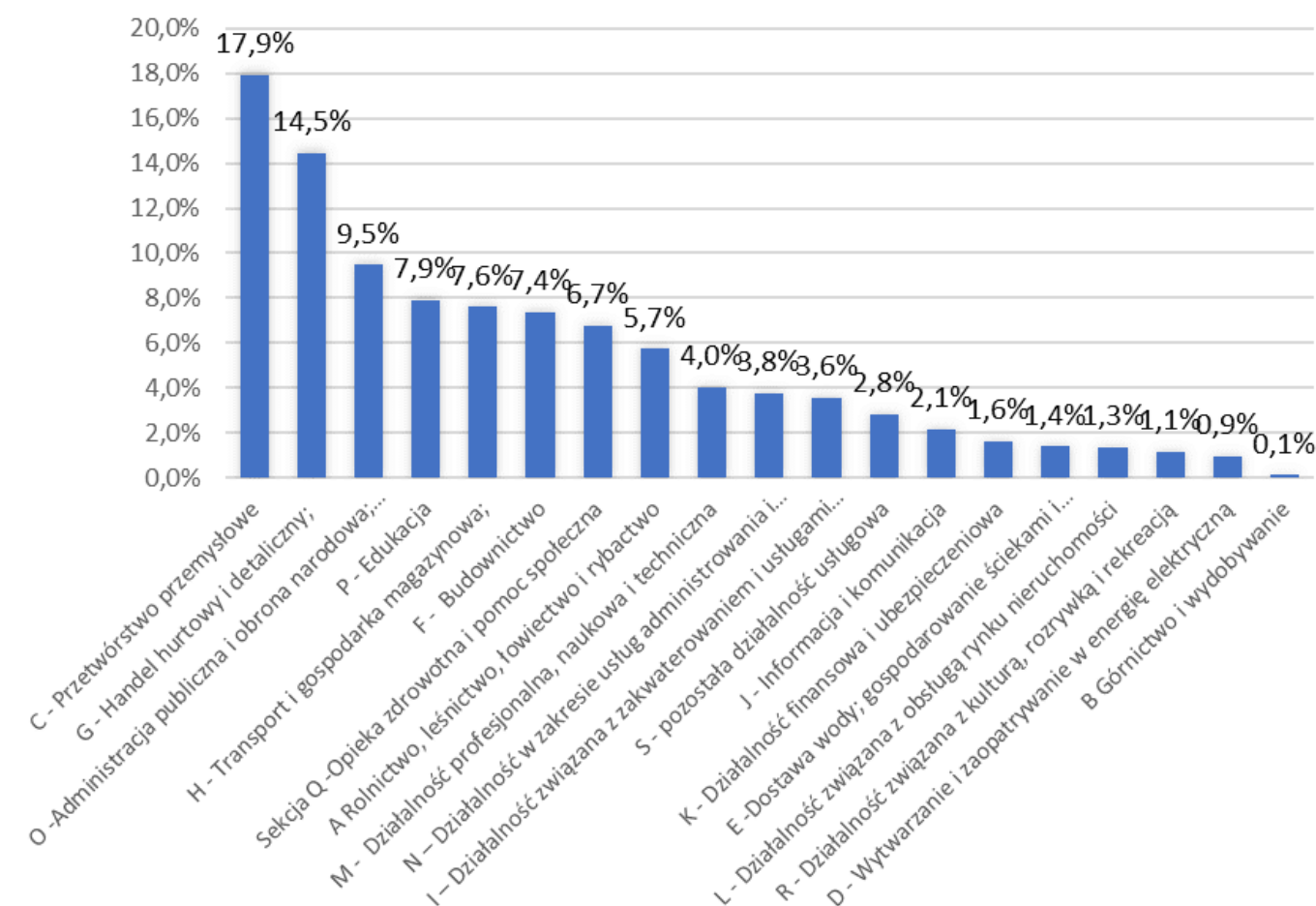
Migracje zarobkowe po 2004, czyli po wejściu Polski do Unii Europejskiej i otwarciu strefy Schengen spowodowały odpływ pracowników i wykwalifikowanej kadry z regionu. Migracje zewnętrzne mogą być szansą na uzupełnienie luki na rynku pracy, w tym luki wykwalifikowanych pracowników w danych branżach. Jednym ze wskaźników monitorowania i identyfikacji inteligentnych specjalizacji w regionie w obszarze znaczenia dla województwa jest liczba miejsc pracy według składowych podklas PKD. **Najwięcej zatrudnionych według danych BDL w 2022 było w przetwórstwie przemysłowym**

6 Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030;

7 Inteligentne Specjalizacje Województwa Zachodniopomorskiego, Centrum Inicjatyw Gospodarczych Wydział Zarządzania Strategicznego, Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2022;

(sektor C), oraz handlu (sektor G). Następne w kolejności pod względem wielkości zatrudnienia są sektory: O – administracja publiczna i obrona obrona narodowa (9,5%), P – edukacja (7,9%), sektor H transport i gospodarka magazynowa (7,6%), sektor F – budownictwo (7,4%). Rynek pracy determinowany jest przede wszystkim przez małych i średnich przedsiębiorców, a także cechuje się sezonowością zwłaszcza w obszarze turystyki w pasie nadmorskim.

Wykres 1. Zatrudnienie według sekcji PKD w województwie zachodniopomorskim w 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Według wstępnych szacunków za 2022 rok PKB województwa zachodniopomorskiego stanowił 3,6% PKB Polski, co stawia je na czwartym od końca miejscu w rankingu województw⁸. Tendencją utrzymującą się w poprzednich latach było zwiększanie udziału przetwórstwa przemysłowego (28,5% w 2021) w tworzeniu PKB, w tym szczególnie przetwórstwa przemysłowego

8 Produkt krajowy brutto w 2022 w 2022 r. – szacunek wstępny, GUS, 30.01.2023 r;

(18,8%). Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja stanowiły 28,1% PKB. Największy udział w wypracowaniu PKB miała pozostała działalność usługowa (29,1%).

W 2022 roku w województwie pracowało 594,3 tys. osób, co stanowiło 3,9% wszystkich zatrudnionych w kraju. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 5809,68 zł i stanowiło 91,3% przeciętnego wynagrodzenia kraju. Stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 6,7% i przewyższała wartości dla Polski (5,2%)⁹.

b) Migranci w regionie

Używając terminu „migrant z krajów trzecich” chodzi nam o osobę przybyłą do Polski czasowo lub z zamiarem osiedlenia, która nie jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, w tym bezpaństwowca w rozumieniu Konwencji o statusie bezpaństwowców z dnia 28 sierpnia 1954 r. i osobę bez ustalonego obywatelstwa. Nomenklaturą stosowaną w źródłach oraz badaniach jest także „imigrant”, a także w odniesieniu wprost do terminologii stosowanej w polskim prawodawstwie „cudzoziemiec”¹⁰.

W roku 2023 r. dokumenty upoważniające do pobytu posiadało 45 324 osób¹¹ (dla porównania w roku 2018 było to 15 761). Status pobytu czasowego dotyczył 34 139 osób, pobyt stały posiadało 3 483. Zachodniopomorski urząd wojewódzki w 2023 roku przyjął 54 809 wniosków pobytowych, co stanowi dwukrotne przewyższenie wartości z roku poprzedniego. Wynik taki daje czwartą pozycję wśród wszystkich województw w kraju (za województwem województwie mazowieckim, wielkopolskim i dolnośląskim).

9 Rocznik statystyczny województwa zachodniopomorskiego 2023, GUS 2024;
10 Rozważania dotyczące terminologii, kwestii prawnych i przeglądu torii na temat migracji zostały przeniesione do załącznika metodologicznego.
11 Należy również uwzględnić, że posiadanie dokumentu pobytowego udzielonego przez służby administracyjne danego województwa nie jest tożsame z zamieszkiwaniem na danym terenie. Niektórzy migranci mogli np. wyjechać przed dezaktualizacją dokumentu. Dane dotyczące złożonych wniosków, wydanych decyzji oraz aktualnych dokumentów są istotne dla uzyskania obrazu migracji w regionie – mówią o jej wielkości i dynamice. Precyzyjnie pozwalają określić dane demograficzne populacji cudzoziemców i kierunki, z których przebywają.

Tabela 1. Zestawienie aktualnych dokumentów, złożonych wniosków oraz wydanych decyzji w sprawie statusu pobytowego migrantów wydane przez Wojewodę Zachodniopomorskiego w 2023 r.

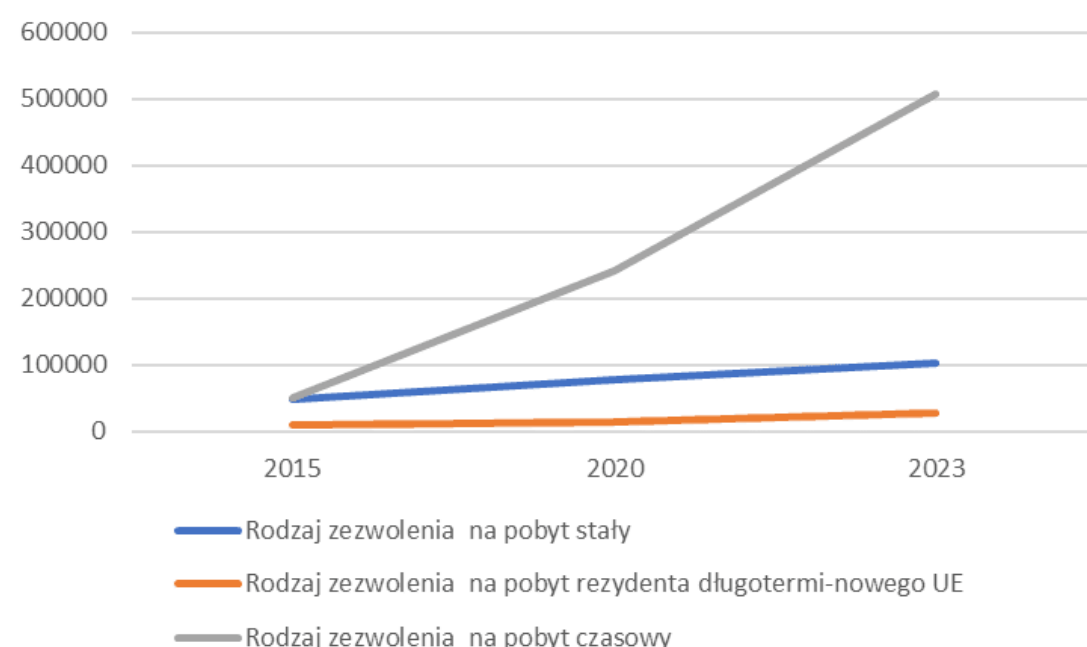
Status	Aktualne dokumenty (kobiety)	Wnioski (kobiety)	Wydane decyzje (kobiety)
Łącznie	45 324 (k 16 490)	54 809 (k 22 091)	19 109 (k 7528)
Pobyt czasowy	34 139 (k 13 686)	51 299 (k 20 203)	17 543 (k 6726)
Pobyt stały	3 483 (k 1244)	1 319 (k 722)	854 (436)
Pobyt rezydenta długoterminowego UE	104 (k 37)	2 191 (k 1 166)	712 (366)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu ds. Cudzoziemców migracje.gov.pl

Kraje spoza Unii Europejskiej, z których przybywali migranci mający pozwolenie na pobyt w Polsce, wydane w przez Wojewodę Zachodniopomorskiego w 2023 r., to w kolejności: Ukraina (29 477), Białoruś (2 181), Gruzja (1 224), wśród pozostałych krajów należy wymienić też Filipiny (799) oraz Mołdawię (501). Mężczyźni stanowili niemal ¾ wszystkich cudzoziemców legalizujących pobyt w Polsce. Ponad połowa starających się o wydanie zgody na pobyt mieściła się w przedziale wiekowym 20-39 lat, a co trzeci w przedziale 40-59 lat. 12% składających wnioski pobytowe nie miało ukończonych 20 lat.

Na podstawie danych GUS z Rocznika demograficznego 2023 można określić stan i przyrost liczby cudzoziemców posiadających określone dokumenty potwierdzające prawo pobytu.

Wykres 2. Liczba cudzoziemców posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu czasowego, stałego i jako rezydenta długoterminowego RP w Polsce w latach 2015-2023.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Rocznika demograficznego 2023, GUS.

Największą dynamiką wzrostu cechowała się liczba cudzoziemców, którzy przebywali w Polsce na zasadach pobytu czasowego i wyniosła w 2023 roku 508 854. Od 2015 roku zanotowała ponad 10-cio krotny wzrost. Liczba cudzoziemców uprawnionych do pobytu stałego, która wyniosła w 2023 roku 103 789 przez ten okres wzrosła ponad dwa razy, a liczba posiadających jako tytuł pobytu rezydenta długoterminowego UE (26 961) wzrosła trzy razy. Choć napływ migrantów w Polsce odbywa się w bardzo dużej skali, przyrost migrantów, którzy zostają stałymi mieszkańcami Polski czy Unii Europejskich lub uzyskują obywatelstwo, przebiega łagodniej. Przez procedury, które wiążą cudzoziemców szeregiem wymagań nie są to tytuły pobytu proste do uzyskania.

Według danych meldunkowych¹² osoby przybyłe z krajów spoza Unii Europejskiej zameldowane na pobyt czasowy powyżej 3 miesięcy w województwie zachodniopomorskim w 2022 roku to 9 349, co stanowiło 4% wszystkich w Polsce. Dane meldunkowe nie są jednak już traktowane jako wiarygodne w szacowaniu migracji i stanu ludności¹³.

¹² Obliczenia własne na podstawie danych Rocznika demograficznego 2023 GUS;

¹³ R. Jończy, Migracje edukacyjne „na studia”. Skala, kierunki, trwałość i konsekwencje

Rośnie liczba migrantów z krajów trzecich, którzy otrzymali zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE. W 2022 roku liczba zezwoleń na pobyt jako rezydentom długoterminowym była udzielona 7 614 cudzoziemcom, przy czym udział kobiet i mężczyzn był dokładnie równy. W 2010 roku było jedynie 775 takich przypadków w kraju. Tendencja wzrostu liczby nowych cudzoziemców będących rezydentami UE na dany rok cały czas rośnie. Ten tytuł pobytowy najczęściej był przyznawany obywatelom Ukrainy (6588), Rosji (259), Białorusi (230) oraz Wietnamu (164).

Migracja przymusowa

Polska do czasu kryzysu migracyjnego w związku z wojną w Ukrainie, nie była wcześniej wiodącym odbiorcą osób udających się do krajów UE w celu uzyskania pomocy. Według danych Eurostatu nasz kraj jest na 11 miejscu wśród 27 Państw UE pod względem liczby złożonych wniosków o azyl¹⁴. Według tych danych 2023 r. **do Polski napłynęło 7 720 wniosków o azyl, co chociaż stanowi 0,7% w skali wszystkich wniosków krajów UE, to stanowi wzrost w stosunku do 2020 roku o 511%** (liczba wniosków o azyl wynosiła wówczas w Polsce 1 510).

Sprawozdanie na temat azylu 2023 Europejskiej Agencji ds. Azylu (EUAA)¹⁵ wskazuje, że wzmożona presja migracyjna do krajów Unii Europejskiej po inwazji Rosji na Ukrainie sprawiła blokadę dla rozpatrywania wniosków o azyl oraz jednoczesnego udzielania ochrony tymczasowej obywatelom Ukrainy, których do tej pory przybyło do krajów UE ponad 4,4 mln. Dane EUAA, które różnią się od gromadzonych przez Eurostat poprzez metodologię, rozbieżności definicyjne i tymczasowość danych¹⁶, wskazują, że według stanu na styczeń 2024 Polska jest na 13 miejscu wśród krajów UE pod względem liczby przyjętych wniosków o azyl – było ich 885 z czego 400 zostało rozpatrzonych pozytywnie, 119 wycofano, spraw w toku było natomiast 7 079. Dla porównania w Niemczech złożone zostały 28 241 wnioski. Trzy państwa, z których najliczniej pochodzili wnioskujący

dla rozwoju ekonomiczno-społecznego Polski, Komitet Badań nad Migracjami Polskiej Akademii Nauk Warszawa-Wrocław 2022

¹⁴ [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&plugin=1) dostęp 12.04.2024

¹⁵ [Raport na temat Azylu Asylum Report 2023: Executive Summary](https://ec.europa.eu/euag/raport-na-temat-azylu-asylum-report-2023-executive-summary) – Polish (europa.eu)

¹⁶ Liczba złożonych wniosków o azyl rozumiana jest tu jako liczba wniosków w miesiącu sprawozdawczym w kraju sprawozdawczym dotyczących wszystkich członków rodziny z uwzględnieniem wszystkich statusów obejmujących ochronę prawa międzynarodowego, w odróżnieniu od objęcia ochroną ze względów humanitarnych, która regulowana jest prawem krajowym.

do objęcia ochroną w Polsce to: Ukraina, Białoruś i Rosja¹⁷. Dane Urzędu ds. Cudzoziemców (UdsC) wskazują, że w odniesieniu do całego 2023 roku **w Polsce** złożonych zostało **9,5 tys. wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej i 8,8 tys. decyzji, w tym 4,6 tys. pozytywnych. Liczba złożonych wniosków zmniejszyła się o 4% w porównaniu do 2022 roku**. Najwięcej wniosków uchodźczych pochodziło od obywateli: Białorusi – 3,7 tys. osób, Ukrainy – 1,8 tys. osób, Rosji – 1,8 tys. osób, Turcji – 0,3 tys. osób, Egiptu – 0,2 tys. osób.

Charakterystyka wg. cech demograficznych populacji składających wnioski wskazuje przede wszystkim na mężczyzn (63%) w przedziale wiekowym 18-34 lat. Co czwarty migrant składający wniosek nie miał ukończonych 18 lat. Urząd do spraw cudzoziemców podaje, że na dzień 31 grudnia 2023 r. z pomocy socjalnej korzystało 4,4 tys. cudzoziemców, z czego 670 osób przebywało w ośrodkach dla cudzoziemców¹⁸. Właściwym organem, który orzeka status uchodźcy jest Szefer UdsC, jednak w 2023 roku aktualne były dwa tego typu dokumenty wydane przez Wojewodę Zachodniopomorskiego. Innym organem, który poza Szeferem UdsC wydał dokumenty orzekające o tym statusie był jedynie Wojewoda Mazowiecki.

¹⁹. Na podstawie miejsca wydania dokumentów nie można wnioskować jednoznacznie w sprawie miejsca przebywania osób objętych ochroną międzynarodową. Ustawowo osobom, które mają przyznany status ochrony międzynarodowej przysługują również uprawnienia z zakresu pomocy społecznej. Dane **sprawozdawcze MRPiPS za 2022 rok wskazują, że w województwie zachodniopomorskim przyznano 33 decyzje o udzieleniu pomocy społecznej w postaci świadczeń (przede wszystkim na utrzymanie) osobom ze statusem uchodźcy, dotyczyła 32 rodzin i 48 osób w rodzinach. Pomoc społeczną w postaci świadczeń przyznano również cudzoziemcom objętym ochroną uzupełniającą – było to 7 osób w 2 rodzinach. Pomoc przyznano 4 rodzinom w tym 13 osobom pozostających w województwie zachodniopomorskim w statusie pobytu czasowego w ramach ochrony uzupełniającej**²⁰. Według sprawozdania w 2022 roku w całej Polsce udzielono pomocy społecznej 934 osobom w rodzinach uchodźców na podstawie 781 decyzji, 1935 osobom

17 Najważniejsze dane liczbowe dotyczące ochrony międzynarodowej w krajach UE+ | Agencja Unii Europejskiej ds. Azylu (europa.eu), dostęp 12.04.2024;

18 Ochrona międzynarodowa w 2023 r. – Urząd do Spraw Cudzoziemców – Portal Gov.pl (www.gov.pl), dostęp dnia, 12.04.2024 r.;

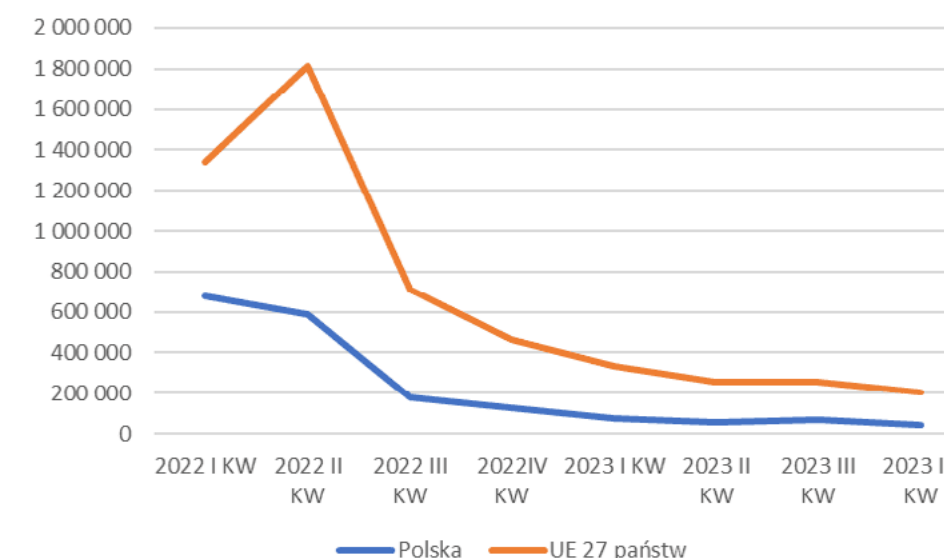
19 Dane UdsC migracje.gov.pl;

20 Statystyka za rok 2022 – Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej – Portal Gov.pl (www.gov.pl);

w rodzinach cudzoziemców objętych ochroną uzupełniającą (na podstawie 1688 decyzji). Wydano także 288 decyzji o przyznaniu świadczeń dla 409 osób ze statusem pobytu czasowego przebywających w Polsce w związku z procedurą przyznania ochrony uzupełniającej. Na podstawie tych danych można potwierdzić, że województwo zachodniopomorskie nie ma wiodącej pozycji w przyjmowaniu migrantów objętych ochroną międzynarodową. **Sprawozdanie MOPS w Szczecinie za 2022 rok wykazuje dane zgodne z wielkościami, które przypisywane są w sprawozdawczości ministerstwa na całe województwo, co w praktyce oznacza, że wszyscy cudzoziemcy objęci ochroną międzynarodową i systemem pomocy dla nich skupiają się na terenie stolicy województwa – w Szczecinie. W sprawozdaniu CUS w Koszalinie za 2022 rok wykazano 3 osoby objęte wsparciem w ramach IPI.**

Szczególną grupą migrantów stanowiących kategorię wyróżnioną ze względu na specyfikę sytuacji, w której się znajdują, stanowią Ukraińcy objęci ochroną czasową. Dane Eurostatu z lutego 2024²¹ wskazują, że do **tej pory 4,25 mln Ukraińców uciekających przed wojną uzyskało status ochrony tymczasowej w państwach UE. Polska objęła takim statusem 957,2 tys. Ukraińców, czyli 22% wszystkich w Europie**. Ten wynik co stawia Polskę na drugim miejscu zaraz po Niemczech.

Wykres 3. Dane kwartalne dotyczące liczby nadanych statusów ochrony tymczasowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

21 Tymczasowa ochrona osób uciekających z Ukrainy – statystyki miesięczne

Okło 98,3 % osób, które pod koniec lutego 2024 r. uciekły z Ukrainy i podlegało tymczasowej ochronie w UE, to Ukraińcy. Wśród innych obywateli spoza UE objętych ochroną tymczasową trzema głównymi krajami obywatelstwa były Rosja (12530; 0,30 %), Nigeria (5308; 0,13 %) i Azerbejdżan (4419; 0,10 %).

Pod koniec lutego 2024 r. dorosłe kobiety z Ukrainy przybyłe do państw członkowskich UE stanowiły 46,0 % osób korzystających z tymczasowej ochrony, z czego 55 % to kobiety w wieku od 35 do 64 lat. Dzieci stanowiły 32,9 %, podczas gdy odsetek dorosłych mężczyzn w ogólnej liczbie beneficjentów tymczasowej ochrony wynosił zaledwie 21,2 %. Natomiast odsetek chłopców i dziewcząt w wieku poniżej 14 lat i w wieku od 14 do 17 lat był podobny.

Według stanu z 30 marca 2023 do Polski przybyło blisko milion migrantów z Ukrainy, którym nadano ochronę czasową (997 737)²². W analizie struktury wieku i płci Ukraińców przybyłych do Polski widać te same tendencje, co w danych europejskich. Można stwierdzić, że migracja obywateli Ukrainy uciekających przed wojną jest w wysokim stopniu sfeminizowana – na 100 mężczyzn przypadają 184 kobiety – kobiety stanowią w sumie 65% wszystkich migrantów objętych ochroną czasową. Struktura grupy istotnie różnicuje się w poszczególnych grupach wiekowych. Wśród dzieci i młodych osób do 19 lat nieznacznie przeważa płeć męska. Wśród osób powyżej 20 lat liczba kobiet zaczyna przewyższać mężczyzn 3-4 krotnie, a w grupie 55-59 lat nawet 6-krotnie. Ogół Ukraińców objętych ochroną czasową to w większości osoby w wieku produkcyjnym (52%), a wśród kobiet grupa ta jest jeszcze większa (60%). Napływ nastąpił przede wszystkim do miast – 81% migrantów. Dynamika wzrostu liczby migrantów z Ukrainy od 31 grudnia 2022 roku (=100) do marca 2023 wyniosła 103, wyraźnie większa dynamika wzrostu notowana była w grupie mężczyzn w wieku produkcyjnym (114).

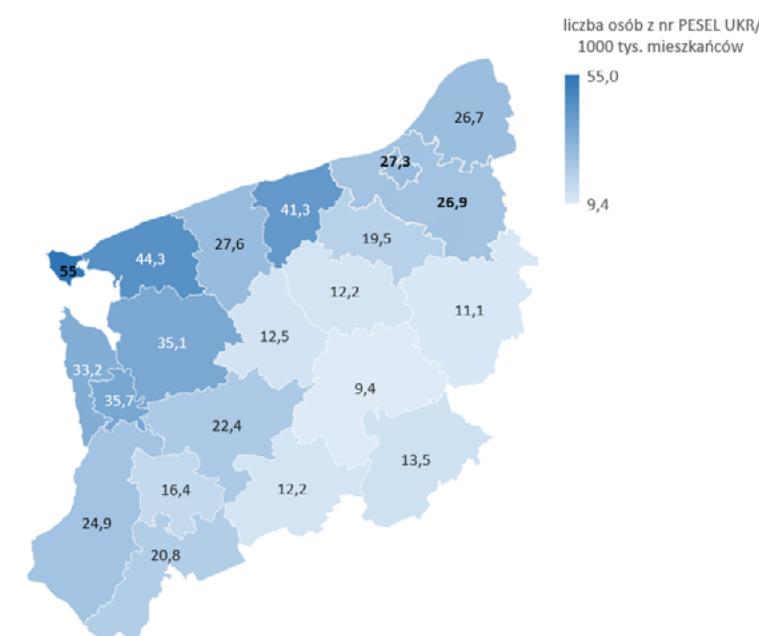
Najnowsze **dane z kwietnia 2024 roku dotyczące populacji Ukraińców z nadanym numerem PESEL UKR wskazują, że w województwie zachodniopomorskim liczy ona 45 259, co stanowi 4,7% wszystkich Ukraińców z nadanym numerem UKR w Polsce²³**. Kobiety stanowią 63% migrantów z Ukrainy, chociaż ich udział

22 Mieszkańcy Ukrainy objęci ochroną czasową, GUS Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Ludność / Migracje zagraniczne ludności / Mieszkańcy Ukrainy objęci ochroną czasową

23 [Szczegółowe statystyki dot. osób zarejestrowanych w rejestrze obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, którym nadano status cudzoziemca na podstawie specustawy](#). Stan na 09.04.2024 r.

nieznacznie zmniejszył się w porównaniu do danych sprzed roku, nadal pozostają w większości, a osoby płci męskiej należą w większości do grup wiekowych poniżej 18 r. ż.. Rozkład uchodźców z Ukrainy w poszczególnych powiatach nie jest równomierny. Skupiają się przede wszystkim wokół aglomeracji miejskich – w Szczecinie znajduje się 31% wszystkich obywateli ze statusem UKR. Poniższa mapa prezentuje rozkład terytorialny populacji Ukraińców objętych ochroną tymczasową według wskaźnika liczonego na 1000 mieszkańców.

Mapa 2. Wskaźnik liczby Ukraińców posiadających dokument uprawniający do ochrony czasowej na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie otwartych danych z rejestru obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, którym nadano status cudzoziemca na podstawie specustawy. Stan na 09.04.2024 r.

Ochrona czasowa w nadzwyczajnym wymiarze wyznaczonym Ustawą ma być w kolejnej nowelizacji przedłużona do 4 marca 2025 roku²⁴. Póki nie będzie kolejnej nowelizacji dotyczącej przedłużenia ochrony czasowej dla obywateli Ukrainy znajdujących się w Polsce datą obowiązuącą obowiązywania przysługującego im statusu jest 30 czerwca 2024 r. Opcjonalną drogą dla osób z Ukrainy, które pracują lub prowadzą działalność gospodarczą, jest złożenie wniosku o pobyt czasowy, do czego zachęcają niektóre urzędy wojewódzkie²⁵.

24 [Ukraińcy w Polsce 2024. Legalny pobyt i świadczenia przedłużone do 30 czerwca. Nowelizacja ustawy pomocowej już obowiązuje](#) – Infor.pl

25 [Zezwolenia na pobyt dla obywateli Ukrainy objętych ochroną czasową](#) –

Migracja zarobkowa

Stan rynku pracy jest jedną z ważniejszych determinant warunkujących migrację zarobkową, a także sytuację migrantów w tym także objętych ochroną międzynarodową, przed którymi rynek pozostaje otwarty. Podstawowym dla określenia sytuacji migrantów w województwie zachodniopomorskim, jak i odwrotnie sytuacji województwa zachodniopomorskiego wobec rosnącej migracji zarobkowej i uchodźczej – jest określenie kondycji gospodarczo-ekonomicznej regionu i rynku pracy. Stopa bezrobocia rejestrowanego od roku pozostaje na tym samym poziomie – w 2022 i 2023 roku wynosiła 6,7%. Stopa bezrobocia dla Polski jest o ponad 1,5 punktu procentowego niższa niż dla naszego województwa, jednak dynamika jej zmian zostaje taka sama. Po okresie pandemii notowano wzrost stopy bezrobocia do poziomu 8,4% w 2020. Mimo napływu migrantów z Ukrainy bezrobocie trwale spadło, co najwyżej można by przypuszczać, że obecnie mogłoby być jeszcze niższe gdyby nie wzmożona podaż pracy migrantów. Z drugiej strony migranci, mimo iż obecni w rejestrach PUP nie pozostają w nich na długo, ale w zostają wchłonięci przez nisze rynku pracy. Dane GUS wskazują, że w ostatnich latach zwiększa się liczba wolnych miejsc pracy w naszym województwie – w 2022 r. było ich 7,6 tys., czyli o tysiąc więcej niż w 2018 r. Jest to tendencja odwrotna niż w skali kraju, gdyż dane dla Polski pokazują zmniejszenie wolnych miejsc pracy z 153,4 tys. w 2018 r do 139,8 tys. w 2022.

Według najnowszego „Barometru zawodów” najbardziej poszukiwano w naszym województwie pracowników w branży edukacyjnej, medyczno-opiekuńczej oraz budowlanej, a także transporcie-spedycji-logistyce, branży produkcyjno-przetwórczej, finansowo-prawnej oraz gastronomiczno-turystycznej. Niedobór pracowników odczuwać mogą również branże elektro-energetyczne, mechaniczno-motoryzacyjna, a także ochrony i bezpieczeństwa. Zawody zdefiniowane jako nadwyżkowe, czyli takie, dla których jest więcej kandydatów spełniających wymagania pracodawcy niż wolnych miejsc pracy, to zdecydowana mniejszość. W poszczególnych powiatach wyznaczono zaledwie po kilka typów zawodów, wśród nich powtarzali się ekonomiści, fryzjerzy, pracownicy administracyjni i biurowi, technicy informatycy, pracownicy biur podróży i obsługi turystycznej.

W skali Polski w 2023 roku wydano łącznie 1 milion 923 tys. zezwoleń legalizujących pracę cudzoziemca²⁶.

Według raportu ZUS opierającego się na różnorodnych danych administracyjnych – dzięki czemu znana jest liczba zatrudnionych cudzoziemców zarówno na umowy o pracę jaki i umowy cywilno-prawne, na można powiedzieć, że w 2022 roku na terenie województwa zachodniopomorskiego było 47 875 cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczeń emerytalno-rentowych. W stosunku do roku wcześniejszego liczba ta wzrosła w naszym województwie o 18% i utrzymywała się w stałej tendencji wzrostu w okresie objętym analizą, czyli od roku 2015. Udział wszystkich cudzoziemców będących w rejestrach ZUS jako płatnicy składek emerytalno-rentowych dla województwa zachodniopomorskiego wynosi 4,5% w skali kraju. Chociaż stawia to nasze województwo na ósmym miejscu w rankingu województw (najwyższe lokaty należały do woj. mazowieckiego 26%, wielkopolskiego 11,2% oraz dolnośląskiego 9,6%) w okresie od 2015 r widać 1%-towy wzrost udziału cudzoziemców pracujących w zachodniopomorskim (największy udział odnotowany był w 2021 roku – 4,6%). Dane ZUS są również ciekawe dla rozpoznania specyfiki naszego regionu pod względem narodowości migrantów, co pokazuje następująca tabela:

Tabela 2. Charakterystyka cudzoziemców spoza krajów UE zgłoszonych do ubezpieczeń emerytalno-rentowych pod względem kraju obywatelstwa w Polsce i województwie zachodniopomorskim w stan na 31.12.2022 roku

Obywatelstwo	Polska	Zachodniopomorskie	Udział %
Ukraińskie	745 980	36 553	4,9%
Białoruskie	108 111	2 054	1,9%
Gruzińskie	27 385	1 506	5,5%
Hinduskie	15 961	846	5,3%
Mołdawskie	15 961	734	4,6%
ogółem	1 063 261	47 875	4,5%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu ZUS27;

26 Informacja o zatrudnieniu cudzoziemców w Polsce, MPRIIPS Warszawa styczeń 2024;
27 Wartości liczbowe dla województwa zachodniopomorskiego zostały obliczone z udziału procentowego liczebności w Polsce, gdyż w raporcie ZUS ich nie podano, może różnić się +/- o jedną osobę w stosunku do rzeczywistości, gdyż jest to wartość przybliżona, miejsca dziesiętne pominięto.

Pomijając bezwzględne liczby migrantów, w województwie zachodniopomorskim wyróżnia się wysoki udział Gruzinów i Hindusów. Ukraińcy obecni w naszym województwie wg ewidencji ZUS wybijają się nieznacznie na tle ogólnego wyniku dla województwa na tle kraju (4,9%). Białorusini zarejestrowani w ZUS są w o wiele mniejszym stopniu obecni w naszym województwie niż w całej Polsce²⁸.

Analizując dane dotyczące podstawy do ubezpieczenia, jakie zbiera ZUS, można stwierdzić, że:

- większość cudzoziemców (59,1% w 2022 r.) ubezpieczonych jest na podstawie umowy o pracę. Przy czym migranci z krajów spoza UE w widocznie niższym udziale niż mieszkańcy krajów UE (w 2022 58,8% w stosunku do 67,6%);
- około 38% cudzoziemców pracuje na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenie. W rozróżnieniu na migrantów z krajów trzecich udział ten wyniósł 38,5%, zaś wśród obywateli UE 15,9%.
- osoby prowadzące działalność gospodarczą to margines 2,8% – wśród migrantów z krajów znajdujących się poza UE udział ten jest nieco niższy 2,3%, natomiast udział przedsiębiorców wśród cudzoziemcy z krajów UE to już 16,2%.
- tylko 1% cudzoziemców zgłoszono do ubezpieczenia na podstawie statusu osoby bezrobotnej.

Zgodnie ze stanem na grudzień 2022 przedstawionym w raporcie ZUS migranci z krajów spoza UE zgłaszani są do ubezpieczenia najczęściej w ramach sekcji: Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (20,6%); przetwórstwo przemysłowe (16,1%), transport i gospodarka magazynowa (14,3%), budownictwo (12%). Można powiedzieć iż związane z tymi branżami zawody i stanowiska pracy nie wymagają wysokich kwalifikacji i kompetencji, chociaż również wiążą się z określonymi predyspozycjami i umiejętnościami. Znaczna jest natomiast różnica wobec branż, w których ubezpieczani są cudzoziemcy pochodzący z krajów UE, wśród których najczęściej pojawiającymi się branżami były: informacja i komunikacja (13,5%), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (13,1%).

Sekcje, które charakteryzują się największą dynamiką wzrostu zgłoszonych do ubezpieczenia w skali Polski to: Budownictwo (sekcja F) – od 2015 roku

²⁸ Cudzoziemcy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych 2022, ZUS., Warszawa 2023;

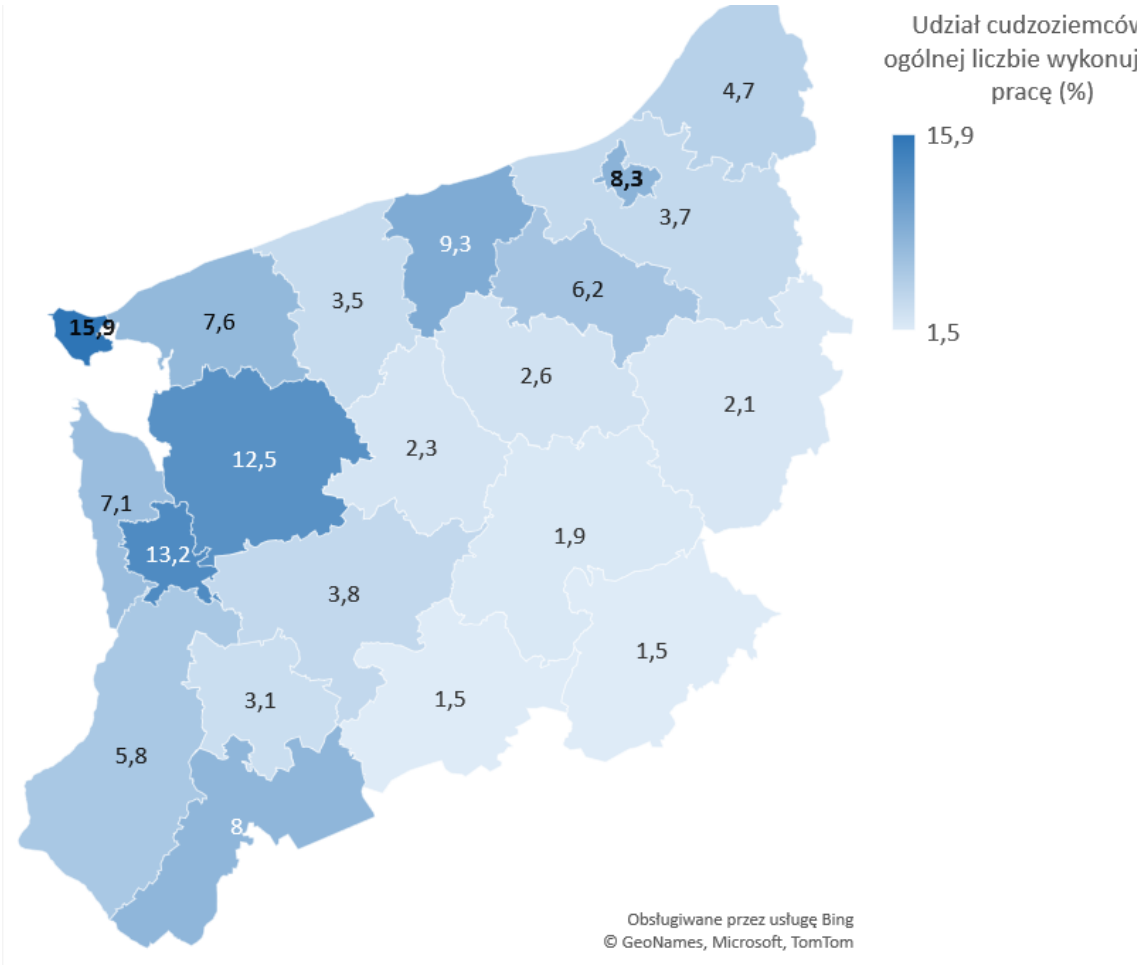
10-krotny wzrost, w grudniu 2022 r 11,8% ubezpieczonych cudzoziemców; Transport i gospodarka magazynowa (sekcja H) – 14% - 8,5-krotny wzrost; pozostała działalność usługowa (sekcja S) – 2,6% – 8-krotny wzrost, Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (sekcja N) udział ubezpieczonych należących do tej sekcji wyniósł 20%, co stanowi 7-krotny wzrost. Przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) 6,5-krotny wzrost 15,8%. Przez okres pandemii w sekcji I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi zanotowała spadek, jednak już w 2022 roku udział ubezpieczonych cudzoziemców wzrósł o 77% w stosunku do grudnia 2020. Również w sekcji B górnictwo i wydobywanie nastąpił wzrost ubezpieczonych.

Według danych GUS według stanu na 31 grudnia 2022 roku 1 004 400 cudzoziemców wykonywało pracę w Polsce, co stanowiło 6,5% wszystkich pracujących²⁹. Większość pracujących cudzoziemców w Polsce stanowili mężczyźni, ich udział zmniejszył się w przeciągu roku od 64,7% do 58,2%. Dane dotyczące udziału cudzoziemców w ogólnej liczbie pracujących w regionie pokazuje poniższa mapa. Powiaty, które wyróżniały się szczególnie dużym odsetkiem pracujących migrantów w naszym województwie to m. Świnoujście 15,9%, m. Szczecin 13,2%, kołobrzeski 9,3%, m. Koszalin 8,3%, myśliborski 8%, kamieński 7,6%.

²⁹ [Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2022 roku](#)

W cytowanym badaniu została wykorzystana eksperymentalna metodologia pozwalająca zliczyć w ramach pracujących w gospodarce narodowej także osoby wykonujące pracę na umowy cywilnoprawne możliwe do identyfikacji w rejestrach administracyjnych.

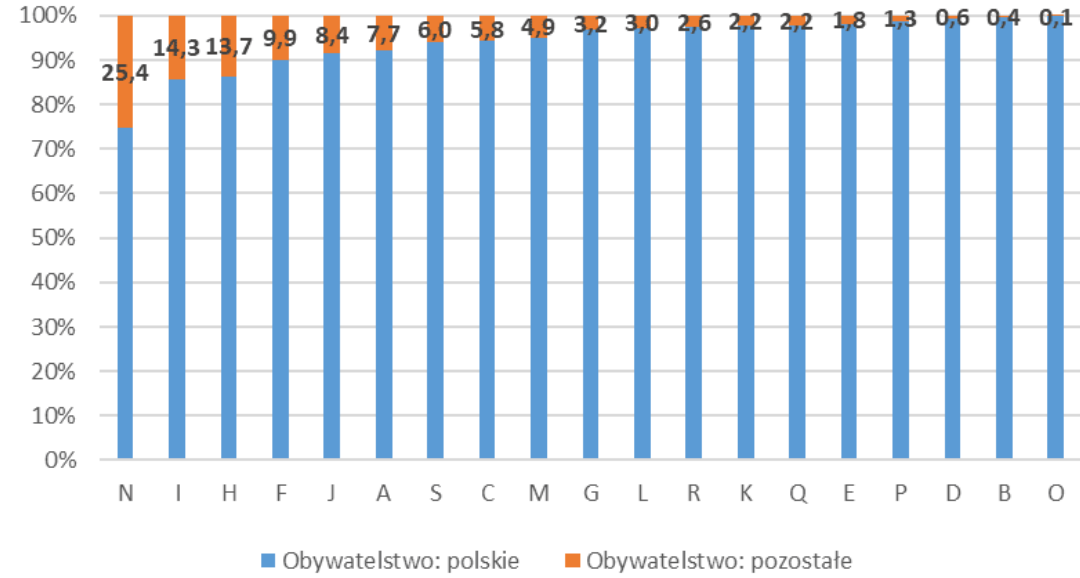
Mapa 3. Udział cudzoziemców w ogólnej liczbie wykonujących prace w województwie zachodnio-pomorskim w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31 grudnia 2022;

Dane dla kraju wskazują na to, że trzema głównymi branżami wg sekcji PKD, w których odsetek cudzoziemców jest największy stosunku do odsetka pracowników z obywatelstwem polskim są: działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (N) – 25,4%, działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (I) – 14,3% oraz transport i gospodarka magazynowa 13,7%.

Wykres 4. Struktura wykonujących pracę według sekcji PKD i obywatelstwa w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS na dzień 31 grudnia 2022

Również w przełożeniu na liczby bezwzględne cudzoziemcy najliczniej pracowali w zakresie świadczenia usług administrowania i działalności wspierającej (244,5 tys.), w drugiej kolejności w działalność związaną z produkcją przemysłową (173,4 tys.). Trzecią sekcją pod względem liczby pracujących cudzoziemców był transport i gospodarka magazynowa (143,6) – w tej sekcji w jako jedynej w skali kraju przeważali obywatele Białorusi, w innych większości pracujących stanowili Ukraińcy.

Obecny stan prawny daje różne możliwości podejmowania pracy cudzoziemcom pochodzącym z różnych krajów na podstawie międzynarodowych porozumień i szczególnych uprawnień obywateli pewnych państw. Przepisy dotyczące zatrudniania cudzoziemców w Polsce regulują przede wszystkim: ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach oraz rozporządzenia wykonawcze. Zgodnie z informacjami z portalu psz.praca.gov.pl³⁰ cudzoziemiec, aby podjąć pracę w Polsce, musi posiadać odpowiednie zezwolenie oraz jego pobyt musi być legalny. Organem, który wydaje zezwolenia na pracę jest wojewoda, a w przypadku zezwolenie na pracę sezonową starosta – w praktyce

30 [Zatrudnienie obywateli państw trzecich w Polsce](https://psz.praca.gov.pl) | WORTAL (praca.gov.pl)

powiatowy urząd pracy. W przypadku zezwolenia łączonego na pobyt czasowy i pracę cudzoziemiec przebywający już legalnie na terytorium Polski występuje do właściwego wojewody. Tryb uproszczony nie wymagający zezwolenia na pracę obejmuje obywateli **5 krajów: Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy**. Od 2018 roku mogą oni wykonywać pracę przez 24 miesiące bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę, w zakresie, w jakim nie jest wydawane zezwolenie na pracę sezonową. Warunkiem skorzystania z procedury uproszczonej jest uzyskanie przez pracodawcę wpisu oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi do ewidencji oświadczeń w powiatowym urzędzie pracy oraz posiadanie przez cudzoziemca dokumentu potwierdzającego tytuł pobytowy w RP, uprawniającego go do wykonywania pracy na terytorium RP. Wolny dostęp do rynku pracy na zasadzie zgłoszenia przez pracodawcę o zatrudnienia pracownika do PUP mają obecnie obywatele Ukrainy posiadający dokument uprawniający do ochrony czasowej (nr PESEL ze statusem UKR). Zwolnieni z obowiązku posiadania zezwolenia na pracę w Polsce są m.in. członkowie rodzin obywateli państw UE/EOG i Szwajcarii, cudzoziemcy, którym udzielono ochrony na terytorium RP (np. status uchodźcy, pobyt tolerowany), osoby posiadające Kartę Polaka, nauczyciele języków obcych w instytucjach należących do systemu oświaty, absolwenci polskich szkół ponadgimnazjalnych i stacjonarnych studiów wyższych oraz studenci i doktoranci odbywający studia w Polsce. W poniższej tabeli przedstawiono analizę wielkości napływu cudzoziemców na zachodniopomorski rynek pracy według typu dokumentów będących podstawą legalizacji zatrudnienia (z pominięciem statusu popytowego).

Tabela 3. Liczba cudzoziemców z uwzględnieniem obywatelstwa w województwie zachodniopomorskim wg podstawy legalizacji zatrudnienia w 2023 r.

	zezwolenia	sezonowa	oświadczenia	Powiadomienia (dot. UKR)
Polska	320630	16 298	506 554	1 079 816
zachodniopomorskie	14174	364	14 485	42 956
% względem kraju	4,4%	2,2%	2,9%	4,0%
Kraj obywatelstwa				
Ukraina	168	201	6014	42 956
Białoruś	55	10	3332	
Gruzja	20	2	3869	
Mołdawia	12	12	1103	
Armenia	3	–	167	
Filipiny	1333	98		
Indie	935	12		
Turcja	520	12		
Nepal	1269			
Bangladesz	1219			
Kolumbia	1076			
Uzbekistan	737			
Indonezja	538			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego MRPiPS, dane na dzień 15 stycznia 2024 r.

Według danych MRPiPS w 2023 r. w naszym województwie złożono 17 959 wniosków o zezwolenie na pracę (niemal 4 tys. więcej niż w 2022 r.). W znakomitej większości (99%) uzyskane pozwolenia były to pozwolenia typu A, które nie są wydawane na okres dłuższy niż 3 lata. Najczęściej o pozwolenie na pracę w skali kraju starali się mężczyźni (87%) w województwie zachodniopomorskim udział kobiet był nieco większy (20%). Struktura wieku wśród obu płci jest natomiast podobna – najwięcej jest cudzoziemców w wieku od 25 do 34 lat (40%) oraz 35-44 lata (30%). Według zasad w oparciu, o które można starać się o pozwolenia tego typu wysokość wynagrodzenia, która będzie określona w umowie z cudzoziemcem nie może być niższa od wynagrodzenia pracowników wykonujących pracę porównywalnego rodzaju lub na porównywalnym stanowisku, a także nie może być niższa niż wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę. Do tego potrzebne jest zaświadczenie

od starosty właściwego ze względu na główne miejsce wykonywania pracy przez cudzoziemca o braku możliwości zaspokojenia potrzeb kadrowych pracodawcy w oparciu o rejestry bezrobotnych i poszukujących pracy. Dodatkowo w zawodach regulowanych samo pozwolenie nie jest wystarczające i potrzebne jest jeszcze spełnienie dodatkowych wymogów. Branże i zawody według sekcji PKD, w których cudzoziemcy starają się o zatrudnienie to przede wszystkim przetwórstwo przemysłowe (48,4%), transport i gospodarka magazynowa (18,3%) oraz budownictwo (14%), a także działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (9,9). W porównaniu do danych dla Polski udział w branży przetwórstwa przemysłowego cudzoziemców jest nieco większy w naszym województwie. Cudzoziemcy przede wszystkim pozyskują prace w zawodach nie wymagających wysokich kwalifikacji, najczęściej jako robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (4 190 zezwoleń) i pracownicy wykonujący prace proste (3 114 zezwoleń). Zaznaczyć trzeba, że uzyskanie pozwolenia na pracę nie musi oznaczać faktycznego przyjazdu i jej podjęcia.

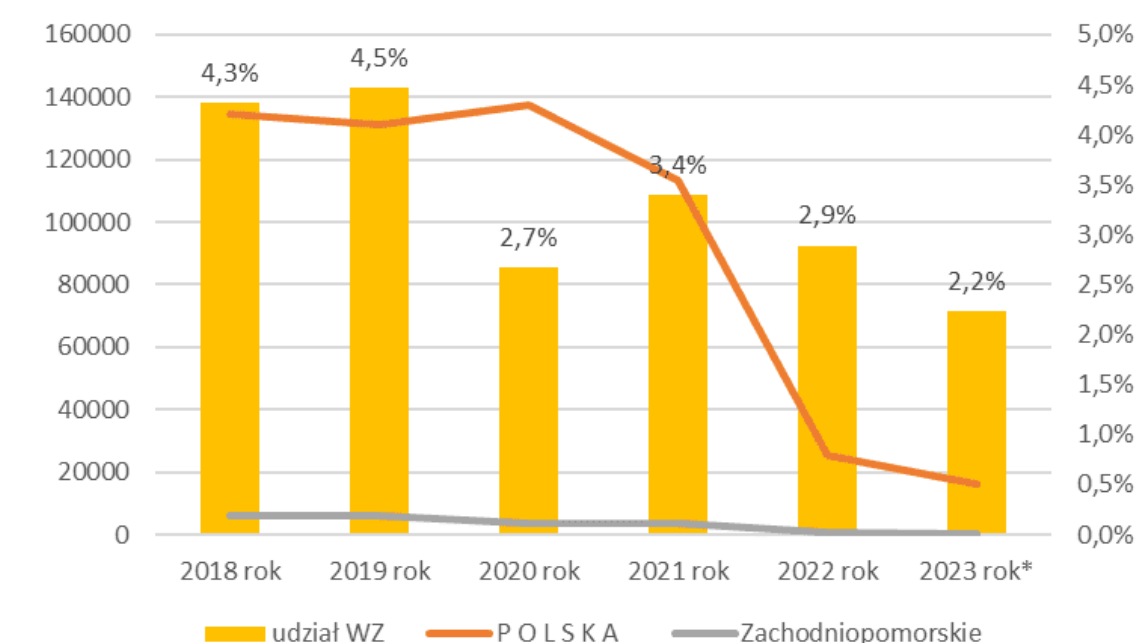
W 2023 roku na terenie całej Polski złożonych było 506 554 oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcom, które dotyczyły 383 569 cudzoziemców. W województwie zachodniopomorskim złożono 14 485 oświadczeń, czyli 3% oświadczeń wydawanych w kraju. Najwięcej zarejestrowanych w ewidencji oświadczeń pochodziło z PUP w Szczecinie (4 926), Goleniowie (1 919), Koszalinie (1 773) Kołobrzegu (1 402). Wśród zawodów, w których praca najczęściej jest powierzana cudzoziemcom przeważają: kierowcy samochodów ciężarowych (67,5 tys.), kierowcy samochodów dostawczych (20 tys.), pracownicy wykonujący prace proste (19,7 tys.), pomoce i sprzątaczkę biurowe, hotelowe i pokrewne (17,4 tys.) betoniarze, betoniarze zbrojarze i pokrewni (8 tys. – głównie Białorusinów), elektrycy i pokrewni (7,6 tys.), kucharze (3,4 tys.), hydraulicy i monterzy rurociągów (3 tys.), kontrolerzy procesów przemysłowych (2,9 tys.) cieśle i stolarze budowlani (2,8 tys.), programiści aplikacji (2,8 tys.) gospodarze budynków (2,4 tys.), kosmetyczki i pokrewne (1,7 tys.), kelnerzy (1,4 tys.), dekarze (1,3 tys.)

Bardzo istotna dla gospodarki województwa jest podaż pracowników z zagranicy dla branż, w które cechują się sezonowością. Nie wszystkie wnioski i rozpoczęte procedury pozyskania pracownika z innego kraju kończą się sukcesem. Według danych MRPiPS w 2023 roku w skali Polski wpłynęło ponad 72,6 tys. wniosków o wydanie zezwolenia na pracę sezonową; w województwie zachodniopomorskim było ich 2,8 tys., co stanowi 3,9% w skali kraju i daje szóstą lokatę na równi z województwem dolnośląskim. Liczba zezwoleń, jakie wydano w kraju

to 16,3 tys. a w województwie zachodniopomorskim jedynie 364.

Dla 80% wniosków dokonano wpisu do ewidencji, co wiąże się z procedurą uzyskania przez cudzoziemca zezwolenia na uzyskanie wizy pracowniczej i wjazd na terytorium Polski. Główne kierunki, z których starano się o pracowników sezonowych to obok sąsiadującej z nami Ukrainy (47%), to także bardziej oddalone kraje: Nepal (10%), Indie (8%), Bangladesz (5,7%), Turcja (5,3%), Filipiny (3,7%), Pakistan (2,7%). Ostatecznie większość etatów w pracach sezonowych zajęli Ukraińcy (81%), a dalszej kolejności Filipińczycy (3,9%), Kazachowie (1,7%), Hindusi (1,7%) i Gruzini (1,3%). W 2023 roku zezwolenia na pracę sezonową wydawano głównie kobietom 78%. Struktura wiekowa pracowników była dość zróżnicowana, najliczniejszą grupą byli cudzoziemcy w przedziale wieku od 35-44 lat.

Wykres 5. Pracownicy sezonowi w województwie zachodniopomorskim na tle kraju

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego MRPiPS, dane na dzień 15 stycznia 2024 r.

W ostatnich latach notuje się spadek liczby pracowników sezonowych z zagranicy, co obrazuje poniższy wykres prezentujący dane z Rocznika demograficznego GUS uzupełnione o stan z 2023 roku pozyskane na dzień 15 stycznia 2024 r. z MRPiPS. Chociaż tendencja spadku liczby wydawanych zezwoleń na pracę sezonową widoczna jest dla całej Polski, to systematycznie malał również udział, jaki mieli pracownicy sezonowi w województwie zachodniopomorskim w odniesieniu do kraju – z wartości 4,3% w 2018 roku obecnie udział ten spadł do 2,2%. Dla województwa zachodniopomorskiego w większym stopniu niż w skali kraju

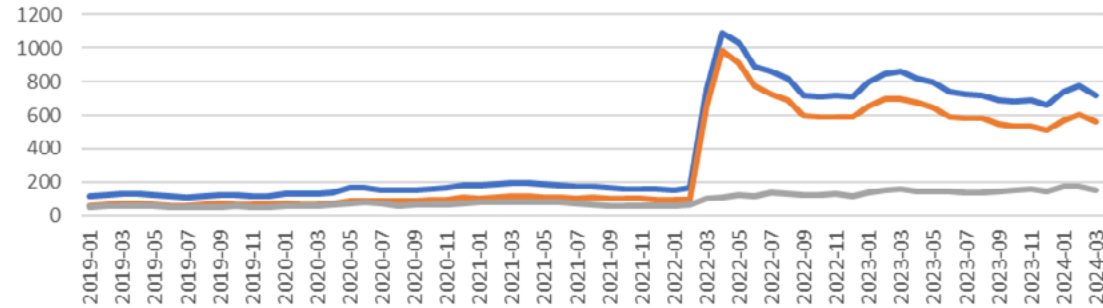
widoczny był problem z pozyskiwaniem pracowników sezonowych z zagranicy w roku, gdy obowiązywał jeszcze stan pandemii. Chociaż jeszcze w 2019 udział województwa zachodniopomorskiego pod względem wydawanych zezwoleń na pracę sezonową utrzymywał się na poziomie 4,5%, w 2020 spadł o niemal 2 pp.

Obecnie planowane zmiany zarówno w zaostrzeniu uregulowań związanych z wydawaniem wiz i zwiększeniu kontroli faktycznego podejmowania pracy przez cudzoziemców uzyskujących dostęp do polskiego rynku pracy, z pewnością jeszcze utrudnią sprowadzanie pracowników z bardziej oddalonych krajów. Szansą dla lokalnego rynku pracy są w dużej mierze kraje bliższe, o ułatwionym dostępie do rynku pracy – głównie kraje byłego ZSRR – głównie Ukrainy i Białorusi, a także Gruzji, Mołdawii i Armenii. Lukę na rynku pracy w dużej mierze obecnie wypełniają obywatele Ukrainy, którzy w dużej mierze przebywają w regionie na zasadzie ochrony czasowej. Dużą dynamiką wzrostu liczebności charakteryzują się również Białorusini. Mimo różnego stopnia dostępności polskiego rynku pracy dla cudzoziemców z różnych krajów po legalizacji prawa do pracy i pobytu prawo pracy stawia ich na równi z obywatelami polskimi.

CUDZOZIEMCY Z KRAJÓW TRZECICH W REJESTRACH PUP

Do lutego 2022 roku cudzoziemcy zarejestrowani w PUP stanowili niewielki udział w grupie bezrobotnych i poszukujących pracy, jednak sytuacja diametralnie się zmieniła po wybuchu konfliktu za wschodnią granicą. Co istotne w przypadku rejestracji w PUP przyrost rejestracji dotyczył głównie kobiet, i od tego czasu notuje regularny spadek przy rosnącym trendzie w przypadku mężczyzn.

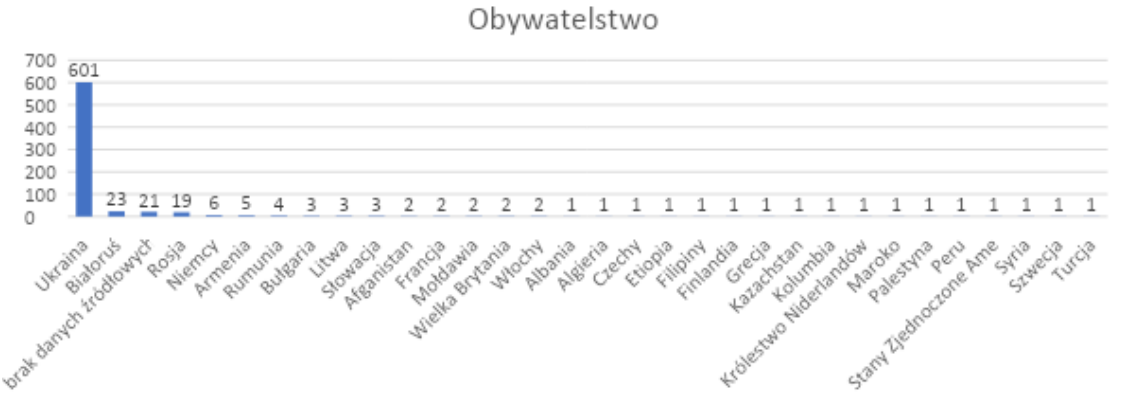
Wykres 6. Cudzoziemcy zarejestrowani w PUP

Źródło: CeSAR z 23.04.2024r.

Zdecydowanie przeważają obywatele Ukrainy, ponadto o istotnych liczebnościach można mówić w przypadku Białorusinów i Rosjan. Pozostałe narodowości reprezentowane są w marginalnym zakresie.

Wykres 7. Obywatelstwo

Źródło: CeSAR z 23.04.2024r.

Na podstawie aktualnych danych pozyskanych z rejestrów PUP można również dokonać prezentacji w podziale na powiaty. Najwięcej cudzoziemców zarejestrowanych jest w Szczecinie i Koszalinie, również powiaty stargardzki i szczecinecki cechują się relatywnie wysoką liczebnością.

Tabela 4. Liczba zarejestrowanych migrantów w powiatach

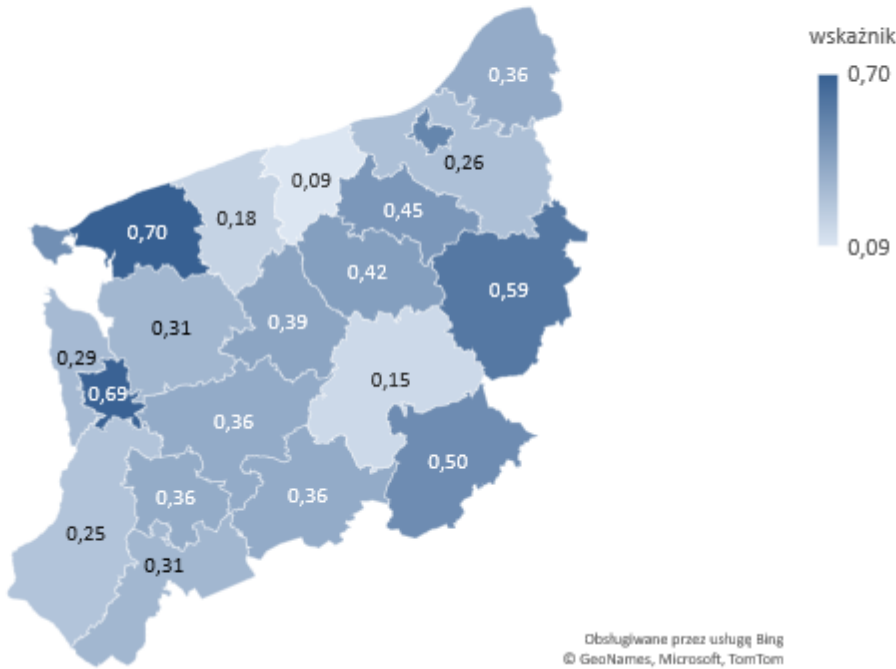
Powiat	Liczba
Powiat białogardzki	20
Powiat choszczeński	16
Powiat drawski	8
Powiat goleniowski	25
Powiat gryficki	10
Powiat gryfiński	19
Powiat kamieński	31
Powiat kołobrzeski	7
Powiat koszaliński	17
Powiat łobeski	13
Powiat m. Koszalin	56
Powiat m. Szczecin	269
Powiat m. Świnoujście	19
Powiat myśliborski	19
Powiat policki	25
Powiat pyrzycki	13
Powiat sławieński	19

Powiat stargardzki	43
Powiat szczecinecki	43
Powiat świdwiński	18
Powiat wałecki	25
Ogółem	715

Źródło: CeSAR z 23.04.2024r.

Mapa 4. Wskaźnik liczby cudzoziemców w rejestrach PUP na 1000 mieszkańców

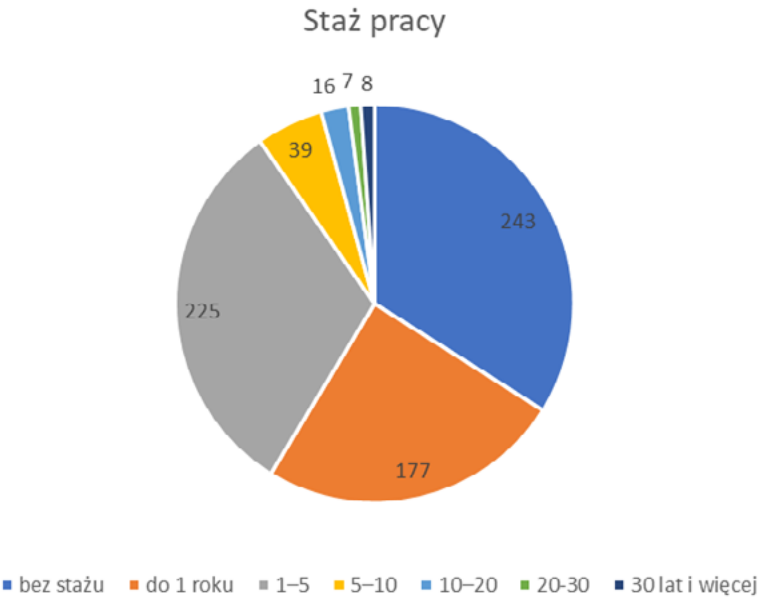
Wskaźnik liczby cudzoziemców w rejestrach PUP na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CeSAR z 23.04.2024

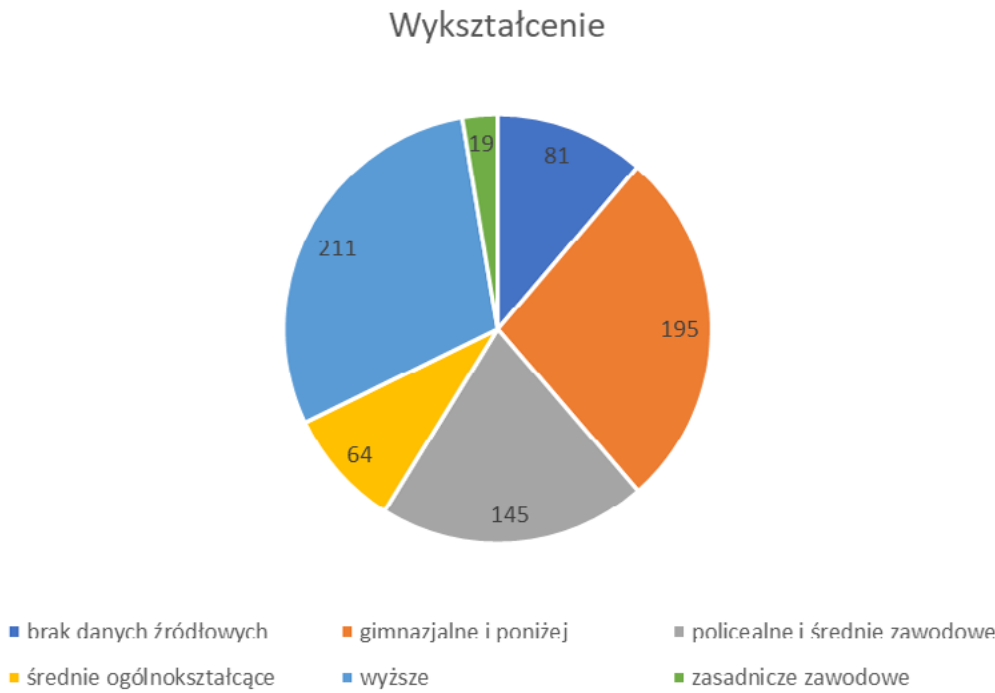
Można również na podstawie tych danych określić profil osób zarejestrowanych w PUP pod względem innych cech istotnych z punktu widzenia rynku pracy. Średni z czas pozostawania w rejestrze wynosi 473 dni a 24,06% posiada status osoby długotrwale bezrobotnej. Największa grupa osób nie zadeklarowała żadnego stażu pracy, choć najczęściej bezrobotni charakteryzują się posiadaniem wyższego wykształcenia. Wśród osób deklarujących brak stażu pracy udział poszczególnych grup wiekowych generalnie pokrywa się z rozkładem udziału tych grup w całym rejestrze. Status „bez stażu” dotyczył blisko połowy cudzoziemców we wszystkich grupach wiekowych.

Wykres 8. Staż pracy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z rejestru CeSAR z 23.04.2024r

Wykres 9. Wykształcenie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z rejestru CeSAR z 23.04.2024 r.

Publiczne służby zatrudnienia gromadzą również dane na temat **oświadczeń** o powierzeniu pracy cudzoziemcowi. Na podstawie tych danych można wskazać, w jakich zawodach migranci znajdowali najczęściej pracę. Zdecydowanie wyróżnia się tutaj zawód magazyniera, oraz zawody związane z realizacją prostych prac nie wymagających wysokich kwalifikacji zawodowych.

Tabela 5. Liczba wydanych pozwoleń na pracę w województwie zachodniopomorskim 2019-2024.

Zawód	Liczba pozwoleń
Magazynier	10873
Pozostali pracownicy wykonujący prace proste	6391
Pomocniczy robotnik budowlany	5823
Pozostali robotnicy wykonujący prace proste w przemyśle	4812
Pomoc kuchenna	4059
Pakowacz ręczny	3781
Przetwórca ryb	3459
Robotnik magazynowy	3227
Pomocniczy robotnik przemysłowy	3099
Betoniarz-zbrojarz	2387
Kierowca ciągnika siodłowego	2294
Murarz	2126
Kierowca samochodu ciężarowego	2002
Pozostałe pomoce i sprzętaczki biurowe, hotelowe i podobne	1978
Opiekun osoby starszej	1668
Pokojowa	1663
Spawacz	1470
Monter konstrukcji stalowych	1352
Kucharz	1200
Kelner	1192
Ślusarz	1190
Pozostali robotnicy budowlani robót wykończeniowych i pokrewni	1035
Robotnik gospodarczy	1028
Rozbieracz-wykrawacz	1016
Pracownik przygotowujący posiłki typu fast food	1011
Pozostali pracownicy wykonujący dorywcze prace proste	1005

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z rejestru CeSAR z 23.04.2024r

ZAGADNIENIE MIGRANTÓW Z KRAJÓW TRZECICH W POLITYCE SPÓJNOŚCI ORAZ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Pomimo braku krajowej polityki migracyjnej (nad którą prace trwają od 2018 roku) i niepewności co do polityki rządu w sprawie przyjęcia ustaleń Paktu Migracyjnego, potrzebne są ustalenia na poziomie regionalnym, które będą wyznaczać strategię polityki społecznej w kwestii związanych z migrantami z krajów trzecich. Wytyczne unijne wskazują, że wsparcie i wielowymiarowa integracja migrantów powinny być przeprowadzane lokalnie. W Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego w prognozie trendów rozwojowych zjawisko imigracji z kierunku wschodu i południa jest brane pod uwagę jako wyzwanie, z którym muszą zmierzyć się lokalne społeczności i władze dbając o zapewnienie odpowiednich warunków pracy migrantów, ich integrację oraz zachowanie bezpieczeństwa publicznego. Uwzględnia się także w obszarze wizji rozwoju województwa wsparcie procesów osiedleńczych imigrantów z określonych segmentów – w tym osób młodych, zakładających rodziny oraz wycofujących się z rynku pracy osób z kategorii wieku 50-60+ – poprzez budowanie rozwiązań dostępu do usług, spędzania czasu wolnego i budowaniu wizji województwa jako miejsca dobrego do życia.

Na zlecenie Urzędu Wojewódzkiego utworzona została również Strategia integracji obywateli państw trzecich województwa zachodniopomorskiego na lata 2020-2030, w której wyznaczono misję, wizję, cele oraz kierunki działań wraz ze wskaźnikami realizacji dla realizowania integracji cudzoziemców z państw trzecich dla województwa zachodniopomorskiego.

Właściwym kontekstem wniosków i rekomendacji uzyskanych z przeprowadzonych badań i analiz jest aktualizacja zapisów Polityki Kapitału oraz Spójności Społecznej Województwa Zachodniopomorskiego w kontekście uwzględnienia migrantów w perspektywie polityki społecznej Urzędu Marszałkowskiego województwa zachodniopomorskiego. Dokument Polityki kapitału oraz spójności społecznej określa kluczowe kierunki interwencji w zakresie polityki społecznej regionu, także w kontekście polityki sektorowej. Ma to znaczenie przede wszystkim dla: rozwoju lokalnego, sieci współpracy na wszystkich szczeblach samorządów oraz tworzenia podstaw dla zaufania społecznego, społeczeństwa demokratycznego, stworzenia warunków dla dobrego zarządzania usługami publicznymi. W dotychczasowych zapisach dokumentu imigranci i cudzoziemcy określani są w kategorii kapitału społecznego, który powinien być uruchomiony dla rozwoju i kształtowania spójności społecznej regionu. Migranci wymienieni są jako jedna z grup

bezpośrednich beneficjentów działań przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu. Brakuje jednak odniesienia przedmiotowego do ich sytuacji jako grupy stanowiącej część społeczności, której charakterystyka i problemy w istotny sposób oddziałują na diagnozę sytuacji regionu oraz stanowią strategiczny przedmiot tworzenia polityki społecznej. W wyniku przeprowadzonej ekspertyzy stwierdzić można, że migranci z krajów trzecich są obecni w regionie w coraz większym stopniu, a dynamika zmian jest bardzo duża. Zarówno migracja przymusowa i zarobkowa ma swoją specyfikę i rodzi potrzeby podejmowania określonych działań, co powinno znaleźć przełożenie w zredefiniowaniu założeń Polityki województwa pod kątem:

- ogólnej diagnozy województwa;
- włączenia problematyki integracji migrantów z krajów trzecich jako strategicznej dla pobudzenia kapitału ludzkiego i zapewnienia spójności społecznej województwa;
- ukierunkowaniu interwencji – (wizja i cele) – uwzględnienie celów wynikających z ekspertyzy wraz z propozycją sposobów wsparcia kierowanych do migrantów;
- wymiarze realizacyjnym – określenie ram wsparcia i sposobów jego realizacji, a także kluczowych podmiotów zaangażowanych w tworzenie tego systemu i ich roli.

Szczegółowe rekomendacje dla włączenia zagadnień polityki migracyjnej wynikające z czynności badawczych i analiz eksperckich zostaną przedstawione w załączniku do niniejszej ekspertyzy.

c) Tło w odniesieniu do projektu

Ekspertyza jest częścią projektu MILEstone finansowanego z programu Interreg Europe. Pozwoli przybliżyć sytuację migrantów z krajów spoza UE oraz ich potrzeb. Posłużyć ma ona dla wskazań dla rekomendacji zmian w Polityce Kapitału i Integracji Społecznej. Wielowarstwowość zagadnień związanych z migrantami oraz dynamiczny charakter zjawisk im towarzyszących sprawia, że diagnoza powinna być zagadnieniowo pogłębiana i aktualizowana. Najistotniejszym aspektem projektu jest wytworzenie stałej dla województwa sieci współpracy instytucji i podmiotów, a przede wszystkim osób osobiście zaangażowanych w problematykę włączania społecznego i zawodowego migrantów z różnych środowisk, narodowości i miejsc regionu.

3. Lokalny ekosystem

a) Grupa interesariuszy

Grupę interesariuszy zarówno w ramach projektu MILEstone, jak i systemu wsparcia migrantów z krajów trzecich w województwie zachodniopomorskim tworzą podmioty sektora publicznego i pozarządowego, które aktywnie działają w regionie na rzecz migrantów w zróżnicowanych obszarach wsparcia. Zawiązanie współpracy odbyło się z inicjatywy **partnera projektu – Województwo Zachodniopomorskie / Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej**, który ma kluczowe znaczenie dla funkcjonowania polityki społecznej województwa i działań wsparcia w obszarze włączenia społecznego i rynku pracy podejmowanych wobec migrantów. Pozyskano następujące instytucje i organizacje:

1. Caritas Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej;
2. Konwent Współpracy Samorządowej Polska-Ukraina;
3. Fundacja YOUkraine;
4. Stowarzyszenie Czabor;
5. Stowarzyszenie Mi-Gracja;
6. Uniwersytet Szczeciński – Pełnomocnik rektora US ds. pomocy Ukrainie;
7. Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie;
8. Zachodniopomorski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża w Szczecinie;
9. Związek Pracodawców Pomorza Zachodniego;
10. Konsul Honorowy Ukrainy w Szczecinie.

W toku przeprowadzonej ekspertyzy wypytywano również inne instytucje i organizacje, które również powinny być potraktowane jako elementy ekosystemu wsparcia migrantów w regionie to:

- Państwowa Inspekcja Pracy – pełni z jednej strony rolę nadzorczą względem, ale również prewencyjną w temacie warunków higieny pracy, prawnej ochrony pracy i legalności zatrudnienia warunków i legalności pracy cudzoziemców.

Inną ważną jej rolę, którą można w większym stopniu wykorzystać dla wsparcia ekosystemu wsparcia migrantów jest rola informacyjna i doradcza w kwestiach dotyczących prawa pracy i legalnego zatrudnienia migrantów z krajów trzecich;

- Organizacje pozarządowe – poza obecnymi w grupie MILEstone organizacjami w bazie organizacji uwzględnione zostały także ich oddziały terenowe. Dołączono również pozostałe organizacje sektora pozarządowego, które w widoczny sposób aktualnie prowadzą działania skierowane dla migrantów w różnym zakresie wsparcia bezpośredniego po ofertę kulturalną i integracyjną.
- Uczelnie wyższe – uwzględniono wszystkie uczelnie publiczne w województwie zachodniopomorskim z racji, iż są środowiskiem funkcjonowania studentów pochodzących z różnych krajów, w tym również z krajów trzecich;
- Parafie kościołów różnych wyznań mogą stanowić zaplecze dla nawiązywania relacji ze społecznościami migranckimi i zwiększenia partycypacji społecznej samych migrantów w różnych obszarach województwa. Dla części cudzoziemców różnych narodowości życie religijne stanowi istotny element życia społecznego dlatego wyszczególniono parafie kościołów grekokatolickiego i prawosławnego, a także innych wyznań – katolickiego i protestanckiego, które wykazywały się szczególną aktywnością dla migrantów tworząc społeczności włączające niehermetyczne wyznaniowo.

Jako szersze otoczenie systemu wsparcia migrantów od początku zakładane jako grono interesariuszy włączenia społecznego i zawodowego migrantów to jednostki samorządu terytorialnego do tego wyspecjalizowane w udzielaniu pomocy społecznej i usługach rynku pracy:

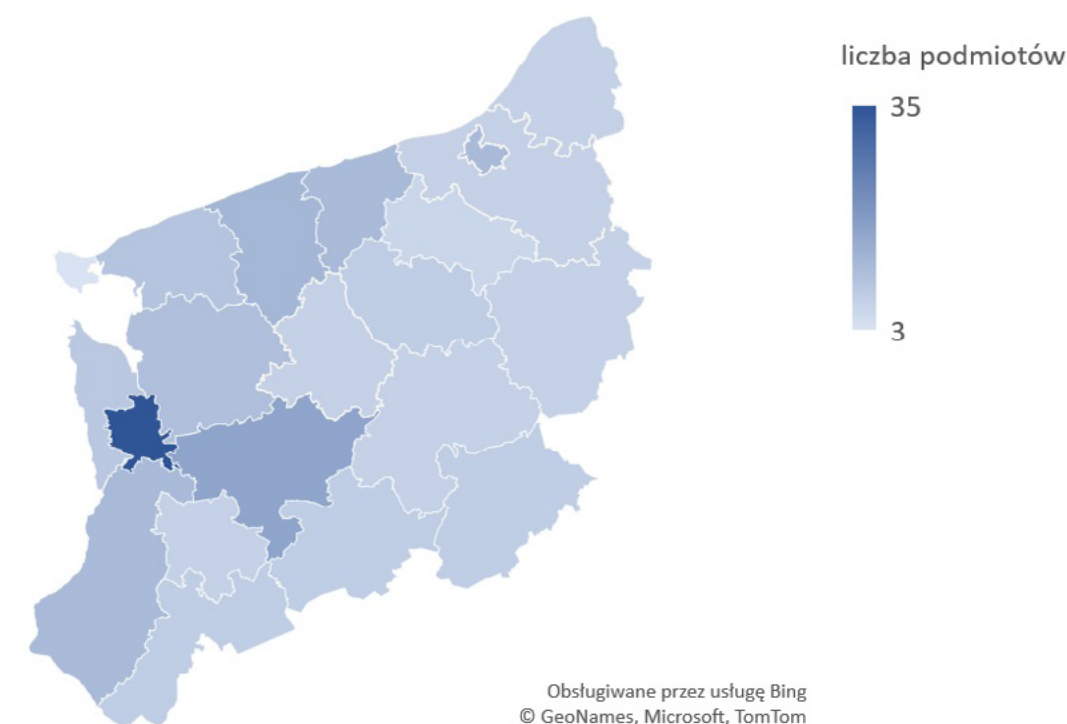
Na terenie województwa zachodniopomorskiego znajduje się:

- 20 jednostek Powiatowych Urzędów Pracy
- 113 gminnych jednostek pomocy społecznej – OPS, MOPR lub Centra Usług Społecznych – w tym 6 Centów Usług Społecznych;
- 18 jednostek Powiatowych Centów Pomocy Rodzinie.

Podmioty prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego zarówno w dziedzinie usług rynku pracy jak i pomocy społecznej wraz z parafiami

traktowanymi jako podmioty skupiające społeczności mniejszości narodowych i migranckich stanowią uzupełnienie ekosystemu wsparcia i zapewnienie strukturalnej jego stałości w obrębie całego województwa. Ma to duże znaczenie w obliczu relatywnie niskiej aktywności sektora pozarządowego w regionie.

Mapa 5. Rozkład terytorialny podmiotów wsparcia migrantów z krajów trzecich.

Źródło: Opracowanie własne

Poniższa tabela przedstawia wszystkie typy podmiotów w ujęciu terytorialnym z uwzględnieniem wielkości udziału sektora JST. Widać, że w części powiatów podmioty znajdujące się w strukturach samorządowych są jedynymi, jakie posiadają narzędzia wsparcia dla migrantów.

Tabela 6. Charakterystyka podmiotów wsparcia migrantów z krajów trzecich w województwie zachodniopomorskim

powiat	JST	NGO	parafia	uczelnia wyższa	suma	udział JST
białogardzki	5		1		6	83%
choszczeński	8				8	100%
drawski	7				7	100%
goleniowski	9		1		10	90%
gryficki	8	2	4		14	57%
gryfiński	12				12	100%
kamieński	10	1			11	91%
kołobrzesci	10	1	1		12	83%
koszaliński	8	1	1		10	80%
łobeski	7		1		8	88%
m. Koszalin	2	8	3	2	15	13%
m. Szczecin	5	30	3	5	43	12%
m. Świnoujście	2	1			3	67%
myśliborski	7	2	1		10	70%
policki	6	4			10	60%
pyrzycki	7				7	100%
ślawieński	6	1	1		8	75%
stargardzki	12	2	3		17	71%
szczecinecki	6	1	1		8	75%
świdwiński	7		1		8	88%
wałECKI	6	1	1		8	75%
Suma końcowa	150	54	23	7	234	64%

Źródło: opracowanie własne

Kompletna baza podmiotów tworzących system wsparcia migrantów stanowi załącznik niniejszej ekspertyzy. Sugeruje się, żeby miała ona charakter otwarty i była stale aktualizowana. Zwłaszcza w odniesieniu do wejścia w życie przewidywanych regulacji na temat Centrów Integracji Cudzoziemców, których tworzenie ma być w gestii Marszałka Województwa oraz partnerów sektora pozarządowego.

Charakterystyka interesariuszy – wyzwania i potrzeby

Przedstawiciele podmiotów tworzących grupę MILEstone zaangażowani zostali w tok niniejszej ekspertyzy poprzez udział w panelu ekspertów, opracowania rekomendacji i uzupełniania bazy podmiotów wsparcia w regionie. Badania jakościowe (wywiady eksperckie) oraz analizy danych zastanych (web research) pozwalają zająć się również problematyką związaną z działalnością tych podmiotów i perspektywą stworzenia szerszego ekosystemu wsparcia w regionie.

Najważniejsze wyzwania, jakie stoją przed interesariuszami wsparcia migrantów z krajów trzecich dla stworzenia sprawnego i efektywnego systemu, można streścić w następujących punktach:

1. **Systematyczna diagnoza potrzeb migrantów** – projektowane działania muszą być zakorzenione w rozpoznaniu potrzeb migrantów, dzięki czemu mogą być „skrojone na miarę”, efektywne i dobrze dopasowane do oczekiwań migrantów. Jest to również punkt istotny racji aktywnej partycypacji społeczności migrantów i określonych ich grup migrantów w podejmowanie decyzji i podmiotowym prowadzeniu polityki publicznej. Istotne jest zwłaszcza dotarcie do społeczności migrantów wyróżnionych ze względu na narodowość, wyznanie, obszar przebywania w województwie, którzy do tej pory nie mają przedstawicieli lub zrzeszających organizacji.
2. Utworzenie **Rady Polityki Migracyjnej Województwa**, która będzie organem doradczym dla planowania doraźnych i długookresowych działań polityki wsparcia migrantów w województwie zachodniopomorskim, włączających ekspertów różnych dziedzin na co dzień zajmujących się sprawami migrantów, zarówno organizacji oddolnie zrzeszających migrantów, jaki i świadczących kompleksowe i określonego typu wsparcie (na czele z mającym powstać CIC), a także innych interesariuszy publicznych jak Urząd Wojewódzki, Urząd Miasta; instytucje określonego typu jak PIP, ZUS;
3. Zapewnienie **integracji migrantów w obszarze społecznym i zawodowym adekwatne** do potrzeb i trafiające w miejsca, w których przebywają migranci w regionie – nie tylko w obszarze największych miast. Jako bardzo duże wyzwanie w tym zakresie wyłania się zwłaszcza odpowiedź na potrzeby wsparcia psychologicznego, z czym wiąże się odpowiednie rozpoznanie zasobów i obecnej oferty różnych instytucji i koordynacja udzielania wsparcia.
4. Działania **prewencyjne przeciw występowaniu problemów społecznych** wśród migrantów, a zwłaszcza wśród rodzin – dotyczące dzieci i rodzicielstwa;

5. Pobudzenie aktywności społecznej migrantów – założenie włączenia ich jako części **społeczeństwa obywatelskiego**, w tym szczególnie położenie nacisku na promowanie działań aktywnych już oddolnych organizacji oraz lokalnie występujących społeczności migrantów w inicjatywy na rzecz miejsc, których mieszkają i integrujących lokalną społeczność.
6. Stworzenie spójnej **kampanii zwiększającej świadomość różnorodności kulturowej** w środowiskach lokalnych włączających migrantów, (w tym młodzieży) opartą na przekazie wiedzy na temat kultury i tradycji różnych krajów oraz przedstawianiu indywidualnych pozytywnych studiów przypadków przedstawicieli danej narodowości.

Potrzeby, jakie zdiagnozowano w toku ekspertyzy w działaniach podmiotów systemu wsparcia migrantów można określić następująco:

1. Podmioty świadczące wsparcie migrantom potrzebują wsparcia informacyjnego. W obliczu dużego problemu dezinformacji wśród migrantów i źródeł, z których korzystają potrzeba wzmocnienia jednorodnymi i aktualnymi źródłami informacji prawnych w kwestiach dotyczących migrantów (PIP, ZUS) dla rozpowszechniania wśród samych migrantów i przedsiębiorców, którzy zamierzają zatrudnić migrantów lub pozyskać pracowników z zagranicy;
2. Koordynacja działań pomocowych i stała diagnoza posiadanych zasobów i instrumentów, jakimi dysponują podmioty należące do systemu wsparcia migrantów. W toku działań badawczych ustalono, że przedstawiciele podmiotów zaangażowanych we wsparcie migrantów nawzajem nie są świadomi wszystkich podejmowanych przez siebie działań. Potrzebne jest eliminowanie „efektu konkurencji”, a usprawnianie wzajemnej współpracy z korzyścią dla indywidualnych osób potrzebujących wsparcia.
3. Wsparcie (np. w formie regrantingu) organizacji działających dla migrantów z krajów trzecich w pozyskiwaniu funduszy, potrzebne jest zwłaszcza organizacjom, które zrzeszają migrantów, a także wsparcia merytorycznego i technicznego w aplikowaniu o fundusze z różnych źródeł.
4. Potrzeba sieciowania i sprowadzenia do regionu oddziałów międzynarodowych organizacji zajmujących się migracjami i zagadnieniami szczegółowymi, jak np. prawa dziecka. Konieczność uczenia się i wymiany doświadczeń i dobrych praktyk między regionami w Polsce.

5. Problemy organizacji często dotyczyły współpracy z przedstawicielami instytucji publicznych. Potrzebne jest zwiększenie możliwości współpracy międzysektorowej z wykorzystaniem Rady Polityki Migracyjnej Województwa.

Zgromadzony materiał dotyczący przedmiotowo ekosystemu wsparcia migrantów został ujęty w formie analizy SWOT.

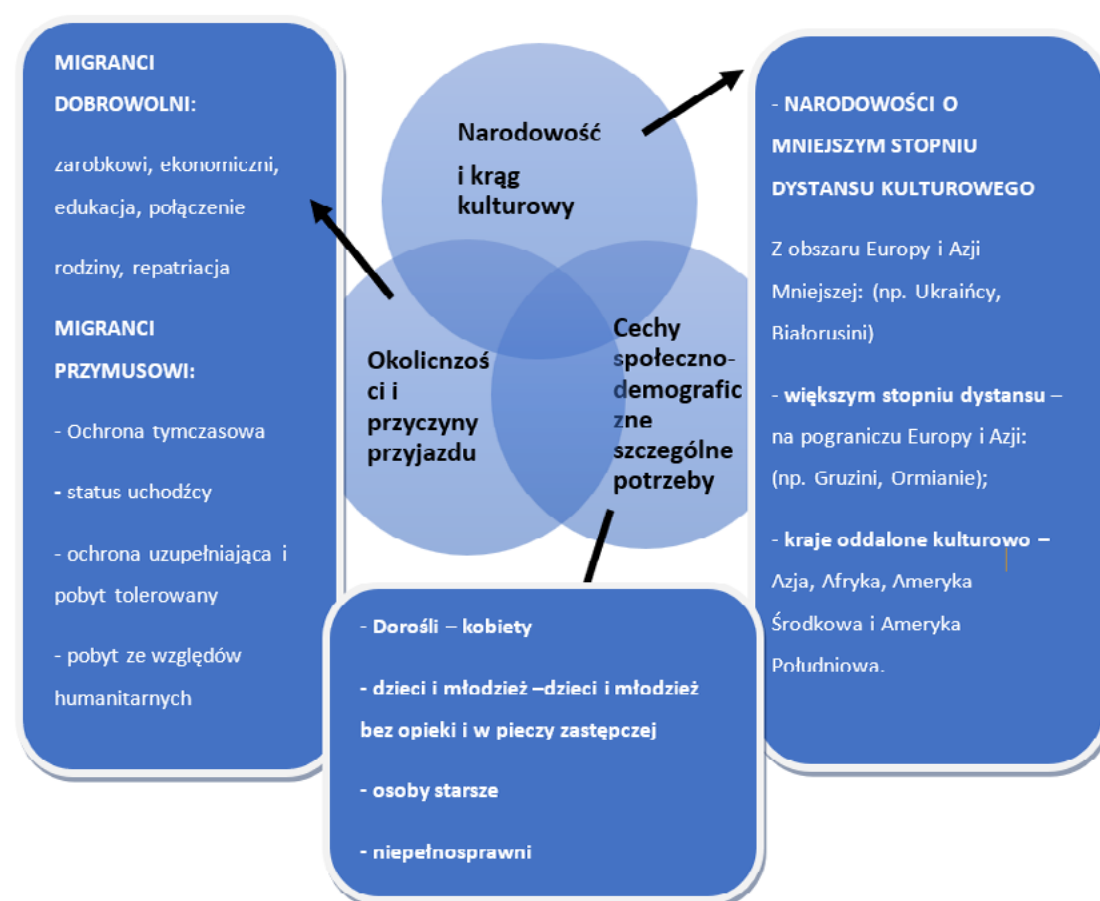
Tabela 7. Analiza SWOT ekosystemu wsparcia migrantów z krajów trzecich w województwie zachodniopomorskim

	Pozytywny wpływ	Negatywny wpływ
Czynniki wewnętrzne	MOCNE STRONY • Silne i doświadczone organizacje udzielające od lat kompleksowego wsparcia różnym grupom osób potrzebujących, w tym migrantom, mające wyspecjalizowane komórki działań i metody; • różnorodne obszary działań obejmujące zarówno rynek pracy i włączenie społeczne i interesariuszy będących przedstawicielami pracodawców, różnych grup narodowościowych • potencjał dla aktywności i inicjatyw oddolnych oraz partycypacyjnego udziału migrantów przez organizacje, które ich zrzeszają (stowarzyszenie Czabor i YOUkraine, Mi-Gracja)	SŁABE STRONY • koncentracja podmiotów ekosystemu wsparcia w obrębie aglomeracji Szczecina i oddziałów w Koszalinie; • Brak koordynacji podejmowanych dotychczas działań w ramach województwa; • Rywalizacja o zasoby i o beneficjentów działań w projektach; możliwe konflikty • występował zarzut, że organizacje z długim stażem działają schematycznie w oderwaniu od diagnozy potrzeb, nie dopuszczają „świeżej krwi”; z drugiej strony chwalono, że „wyprzedzają inne organizacje o lata świetlne”;
Czynniki zewnętrzne	SZANSE • pozyskanie kontaktów i współpracy z liderami grup innych narodowości; • rozszerzenie sieci współpracy wykorzystując placówki podmiotów w innych regionach województwa; • Przez Caritas – dotarcie do parafii i lokalnych społeczności wspierających migrantów w różnych częściach województwa, w tym w mniejszych miejscowościach. • możliwa platforma transferu informacji dotyczącej potrzeb, dostępnych form wsparcia, a także wiedzy dotyczącej rynku pracy (WUP), • Przez organizacje zrzeszające pracodawców: szansa na usprawnienie komunikacji, wymianę informacji o potrzebach, problemach w kwestii zatrudnienia migrantów z lokalnymi pracodawcami i projektowaniu odpowiednich form wsparcia pracodawców; • Korzystne uwarunkowanie postaw społeczności województwa dla przyjmowania migrantów.	• ZAGROŻENIA • uzależnienie działań od finansowania, a nie od rozpoznania potrzeb • słabe rozpoznanie potrzeb społeczności migranckich nie-ukraińskich (gruzińskich, mołdawskich, wietnamskich); • dynamiczna zmiana sytuacji geopolitycznej; • ograniczona pula środków w ramach konkursów z funduszy europejskich m.in. z Fundusz Azylu, Migracji i Integracji (FAMI) , Europejski Fundusz Społeczny, czy innych funduszy międzynarodowych jak Ashoka, • ryzyko kolejnej pandemii i przewidzenia działań w ograniczonych warunkach; • dezinformacja i rozbieżności społeczności migranckich przez media społecznościowe; • ograniczenie działań przez jednostki samorządu terytorialnego; ograniczenie procedurami i biurokracją; • polityzacja kwestii związanej z migracją i ekspozycja społeczeństwa na negatywny przekaz medialny dotyczący; • brak lokalnej oraz krajowej polityki wobec migrantów • pogarszanie się nastrojów społecznych wobec przedłużającej się obecności Ukraińców na zasadach ochrony tymczasowej. • - zagrożeniem jest brak ciągłości współpracy podmiotów, która została zawieszona w ramach projektu MILEstone

b) Grupa odbiorców

Ogólna sytuacja migrantów z krajów trzecich w regionie została nakreślona we wcześniejszym rozdziale, a zagadnienia szczegółowe zostaną omówione w kolejnych. W odniesieniu do systemu wsparcia, jakie jest dla nich projektowane w ramach polityki społecznej województwa zachodniopomorskiego, istotne jest, aby skonkretyzować kategorie migrantów zbudowane wokół istotnych cech różnicujących ich potrzeby i specyfikę, którą należy uwzględnić dla przeprowadzania efektywnych działań integracji społecznej i zawodowej. Kategoryzacja, jaka wyłania się z przeprowadzonej ekspertyzy również jako podsumowanie analizy zagadnień szczegółowych. Kategoryzację przedstawiano na poniższym schemacie:

Schemat 1. Kategoryzacja grup migrantów jako odbiorców wsparcia

Źródło: Opracowanie własne

Jako najważniejsze cechy wyznaczające poszczególne kategorie migrantów ustalono:

1. **Narodowość i przynależność do kręgu kulturowego** – specyfika dotychczasowych doświadczeń społeczeństwa regionu uwarunkowuje sposób odbioru danych grup migrantów ze względu na kierunek i krąg kulturowy, do którego należą.
 - **Grupa narodowości o najmniejszym stopniu dystansu kulturowego** – Badania dystansu społecznego wskazują na to, że największą zbieżność kulturową i chęć kontaktów Polacy odczuwają wobec narodowości z kręgu Europy Zachodniej i Ameryki Północnej (USA, Kanady). Można powiedzieć, że są to jednocześnie społeczeństwa, do których Polacy aspirują, z którymi relacje były i są obecne w doświadczeniach polskich emigrantów i ich rodzin. Kolejny krąg narodowości określonych jako bliskie to przede wszystkim Ukraińcy i Białorusini – są to grupy narodowości, które do tej pory najczęściej były obecne w polskim społeczeństwie jako migranci. Z jednej strony podkreślane jest pokrewieństwo kultury słowiańskiej, fizjonomii, która sprawia, że migranci z tych krajów nie wyróżniają się swoim wyglądem, a także podobieństwo używanych języków. Z drugiej strony podobieństwa są powierzchowne. Społeczności tych krajów dzielą inne kody kulturowe, które bez przybliżenia wiedzy na temat danej kultury, związanych z nią tradycji i mentalności są trudno dostrzegalne. Społeczeństwo polskie przeszło też nieco wcześniej przemiany związane z wychodzeniem ze struktur poprzedniego systemu, w których tkwiły wszystkie republiki ZSRR. Uwzględnić także należy, że wspólna trudna historia i kwestie polityczne mogą potęgować konflikty na polu narodowościowym zarówno na linii społeczeństwa polskiego z migrantami, jak i różnych narodowości grup migrantów między sobą. Specyfika ta jest bardzo istotna przy planowaniu działań integrujących dane środowiska i zarządzanie różnorodnością.
 - W kolejny stopień dystansu kulturowego można nakreślić dla narodowości dalej położonych byłych republik ZSRR znajdujących się w Azji Mniejszej (Gruzja, Mołdawia, Armenia). Są to narodowości, których kultury wyraźnie różnią się od polskiej, chociaż mają też nią styczne punkty. Możemy mieć do czynienia migrantami przybyłymi z odległych geograficznie regionów z nadaniem karty Polaka i przybywania na zasadzie repatriacji. Migranci z tych państw w większym stopniu będą potrzebowali działań adaptacji kulturowej oraz integracji w społecznościach, do których przybywają.

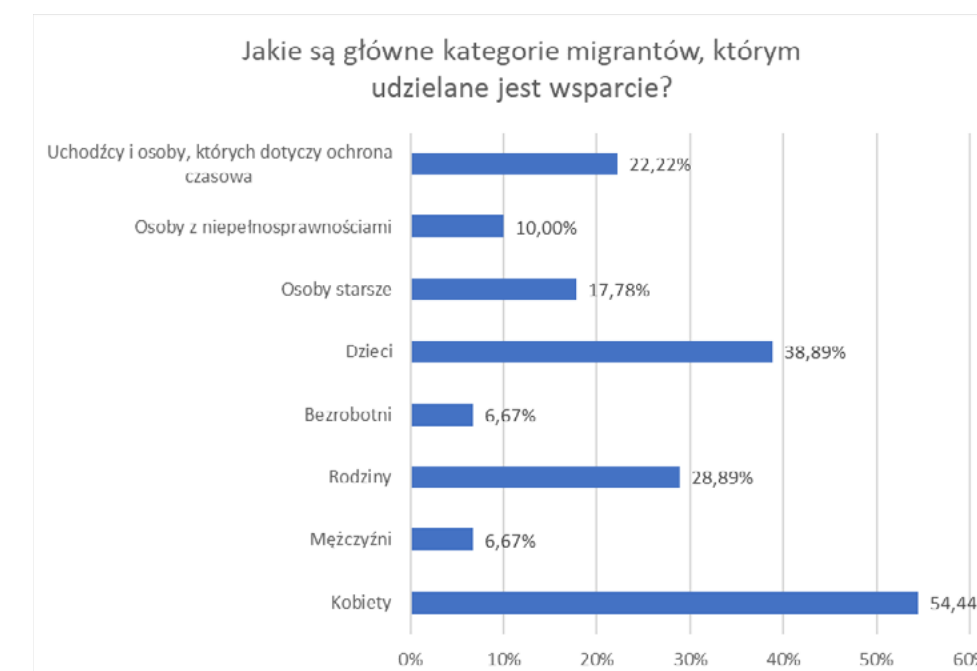
- Największy dystans kulturowy w świetle wyników badań opinii publicznej wskazuje na kraje arabskie, Azji i Afryki. W społeczności polskiej reprezentanci tych regionów świata nie byli wcześniej często reprezentowani, stąd postawa społeczności wobec nich często zbudowana jest na stereotypach i negatywnym przekazie medialnym. Dla włączenia społecznego migrantów tej grupy potrzebne jest po pierwsze budowanie pozytywnego wizerunku poprzez okazję do zapoznania z jednostkowymi przykładami migrantów „odczarowującymi” negatywny przekaz oraz budowania przyjaznego klimatu dla poznawania kultur i nawiązywania kontaktów.
2. Charakterystykę społeczno-demograficzną oraz występowanie szczególnych potrzeb – tutaj można wyznaczyć kilka podgrup kategorii ze względu na konkretne zmienne, które będą się wzajemnie przenikać i nakładać.
- Uwarunkowanie płci migrantów – ma znaczenie przede wszystkim w kontekście zmiany modelu migracji w związku z dużą feminizacją uchodźczej migracji przymusowej z Ukrainy i dotychczasowym modelem migracji zarobkowej, w której dominowali młodzi mężczyźni. Konieczne jest zdiagnozowanie specyficznych potrzeb obu grup ze względu na strategie integracji i włączenia zarówno w sferze rynku pracy, jak i społecznej.
 - W rozróżnieniu kategorii wiekowych migrantów należy wyróżnić przede wszystkim kategorie dzieci, młodzieży, osób w wieku produkcyjnym oraz senioralnym – z jednej strony wszystkie te kategorie mogą mieścić się w działaniach skierowanych do rodzin, jednak w osobnym ujęciu każda z grup wiekowych niesie swoją charakterystykę zwłaszcza ze względu na potrzebę kierowania odmiennych usług społecznych związanych z opieką, edukacją, dostępem do świadczeń emerytalnych lub zorientowaną na podnoszenie kwalifikacji i rozwój zawodowy;
 - Niepełnosprawność jest kategorią, która może się nakładać na wszystkie inne, a która sprawia, że problemy związane ze zwykłym włączeniem migrantów w różne pola życia społecznego, kulturalnego i zawodowego zyskują dodatkową komplikację. Migranci z niepełnosprawnościami narażeni są na podwójne wykluczenie i trudności, z którymi spotykają się również obywatele polscy w związku z posiadaną niepełnosprawnością, a dodatkowo problemy wiążą się z nieznaną języka, niedostosowaniem kulturowym oraz szokiem adaptacyjnym.

Często pojawiają się także dodatkowe bariery w związku z procedurą polskiego systemu orzecznictwa, w tym brakiem kompletnej dokumentacji medycznej.

3. Okoliczności i przyczyny przyjazdu – w tym rozróżnieniu uwzględnić należy specyfikę migracji dobrowolnych w różnych wariantach szczegółowych motywacji przyjazdu – edukacja, praca, łączenie rodzin, repatriacja oraz migracji przymusowych, które wiążą się z nadaniem statusu ochrony międzynarodowej lub humanitarnej. Uwzględnienie przyczyny przyjazdu ma bardzo duże znaczenie w kontekście oceny potrzeb integracji i działań wsparcia kierowanych do migrantów. Na podstawie przeprowadzonej ekspertyzy można scharakteryzować dobrowolnych migrantów zarobkowych jako grupę, która świadomie ogranicza udział w życiu społeczności i minimalizuje swoje potrzeby. Migranci przymusowi w tym obywatele Ukrainy objęci ochroną tymczasową oraz obywatele Białorusi, którzy w kraju narażeni są często na represje polityczne mogą również mieć opory przed wejściem w proces adaptacji kulturowej dążąc do separacji w ramach własnych sieci społeczności.

Główne kategorie migrantów, którym udzielane jest wsparcie w ramach systemu pomocy społecznej, to kobiety i dzieci. Stosunkowo często wsparcie kierowane jest do rodzin jako całości.

Wykres 10. Jakie są główne kategorie migrantów, którym udzielane jest wsparcie?

Źródło: Badanie CAWI – instytucje pomocy społecznej. N=90

4. Kluczowe obszary analizy

a) Lokalny ekosystem i dostępne narzędzia wsparcia

Kolejną odstoną tematyki z poprzedniego rozdziału rozwijającą zagadnienia działań lokalnego ekosystemu wsparcia będzie:

- **analiza dostępnych narzędzi wsparcia lokalnego ekosystemu**
- **analiza działań skierowanych przez instytucje/JST/NGO (i inne) na rzecz migrantów**
- **identyfikacja działań niezbędnych do podjęcia na rzecz współpracy międzysektorowej przez samorząd województwa**

Narzędzia wsparcia migrantów, jakimi dysponują podmioty sektora publicznego są ustalone, jednak różna może być ich dostępność i wykorzystanie w indywidualnych przypadkach. Dlatego po określeniu formalnych ram wsparcia zostaną przedstawione wyniki ankiety CAWI dotyczące dostępności różnego rodzaju narzędzi dla migrantów w jednostkach sektora publicznego ekosystemu wsparcia migrantów.

Narzędzia wsparcia urzędów pracy

Rejestracja w Powiatowym Urzędzie Pracy w zależności od statusu pobytowego cudzoziemca jako bezrobotnego lub poszukującego pracy daje możliwości skorzystania z oferty wsparcia, którego podstawą jest poradnictwo zawodowe i pośrednictwo pracy. Dostępne w zależności od aktualnej oferty danej jednostki są także inne formy wsparcia³¹:

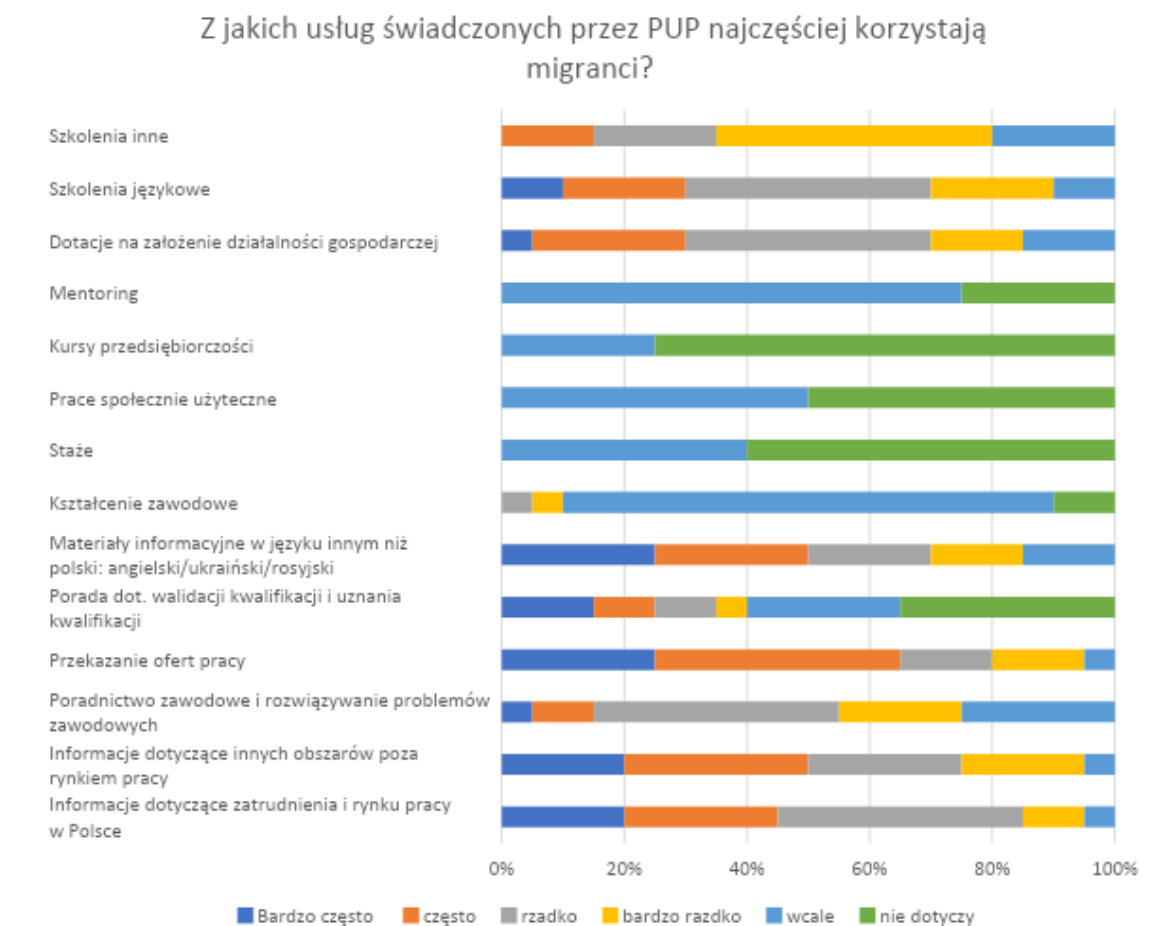
- szkolenia zawodowe,
- szkolenia z języka polskiego dla cudzoziemców,
- finansowanie kosztów postępowania nostryfikacyjnego lub postępowania w sprawie potwierdzenia ukończenia studiów na określonym poziomie
- dofinansowanie podjęcia działalności gospodarczej,

31 Wsparcie dostępne w urzędzie pracy | WORTAL (praca.gov.pl)

- zwrot kosztów przejazdu i zakwaterowania do i z miejsca pracy,
- refundację kosztów opieki nad dzieckiem do lat 7 lub osobą zależną,
- skierowanie na subsydiowane miejsca pracy (prace interwencyjne, roboty publiczne).

Ankietowane PUP określiły z jakich usług najczęściej korzystają migranci. Najczęściej były to materiały informacyjne i przekazywanie ofert pracy. Informacje dotyczące innych obszarów poza rynkiem pracy oraz szkolenia językowe.

Wykres 11. Z jakich usług świadczonych przez PUP najczęściej korzystają migranci?

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

Narzędzia wsparcia publicznych podmiotów pomocy społecznej

Warunkiem uzyskania wsparcia w publicznych placówkach pomocy społecznej jest legalizacja pobytu w Polsce. Cudzoziemcy, którzy posiadają aktualne dokumenty pobytowe mogą korzystać z pomocy społecznej na takiej samej

zasadzie jak obywatele polscy. Cudzoziemcy, którzy otrzymali w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą mogą skorzystać z pomocy realizowanej przez okres do 12 miesięcy w ramach tzw. indywidualnego programu integracji (IPI) mającego na celu wspieranie procesu ich integracji.

Pomoc jest udzielana w formie:

- świadczeń pieniężnych (od 721-1450 zł) – na pokrycie kosztów utrzymania, w szczególności pokrycie wydatków na żywność, odzież, obuwie, środki higieny osobistej oraz opłaty mieszkaniowe oraz na pokrycie kosztów związanych z nauką języka polskiego;
- opłacania składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- pracy socjalnej;
- poradnictwa specjalistycznego, w tym prawne, psychologiczne i rodzinne
- udzielania informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami;
- innych działań wspierających proces integracji cudzoziemca³².

Prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej ustala się przez porównanie dochodu osoby lub rodziny z odpowiednim kryterium dochodowym. Od dnia **1 stycznia 2022 r. dla osoby samotnie gospodarującej kryterium dochodowym jest dochód nieprzekraczający kwoty 776 zł, dla osoby w rodzinie – kwoty 600 zł. W możliwości wsparcia finansowego migrantów pozostają:**

- **Zasiłek okresowy** (przyznawany zwłaszcza ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego).
- **Zasiłek celowy – fakultatywny**, jest przyznawany na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, którą może być w szczególności pokrycie części lub całości kosztów zakupu np. żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Wysokość zasiłków jest ustalana indywidualnie przez ośrodek pomocy społecznej z uwzględnieniem m.in. sytuacji majątkowej i rodzinnej osoby ubiegającej się oraz możliwości finansowych gminy.

32 [Pomoc społeczna dla cudzoziemców. Na jakie wsparcie w Polsce mogą liczyć?](#)

Inne formy niepieniężnej pomocy społecznej to także **praca socjalna, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, posiłki, usługi opiekuńcze świadczonych w miejscu zamieszkania lub ośrodkach wsparcia, mieszkania chronionego, pobytu i usług w domu pomocy społecznej.**

W 2022 roku w woj. zachodniopomorskim zawartych było 35 indywidualnych programów integracji z cudzoziemcami (34 w Szczecinie i 1 w Koszalinie) objętymi pomocą międzynarodową i uzupełniającą, na co przeznaczono kwotę 281 733,70 zł³³. Zasady, na których udzielane jest wsparcie limitują okres udzielania wsparcia jako nie dłuższy niż 12 miesięcy. W skład wsparcia wchodzi: zasiłki pieniężne przeznaczone na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego, opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne, specjalistyczne poradnictwo socjalne wspierające proces integracji.

Narzędzia wsparcia z zakresu pomocy społecznej dla cudzoziemców objętych ochroną międzynarodową według danych sprawozdawczych MRPiPS nie były w pełni wykorzystywane w naszym województwie. Licząc tylko cudzoziemców pozostających pod ochroną międzynarodową (wyłączając Ukraińców, którym udzielono ochrony tymczasowej), formą wsparcia zanotowaną w sprawozdawczości były przede wszystkim zasiłki socjalne na utrzymanie, pojedyncze decyzje były przyznawane na naukę j. polskiego nie było natomiast żadnych przypadków wsparcia poprzez pracę socjalną ani poradnictwo psychologiczne, pedagogiczne i prawne, a także dotyczące pomocy w załatwianiu spraw w instytucjach i urzędach.

Na podstawie sprawozdań można stwierdzić, że po rozpoczęciu napływu obywateli z Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa środki przewidziane w ustawie osiągnęły dużą skalę. Miejski Ośrodek Pomocy Rodziny w Szczecinie do 31 grudnia 2022 r. udzielił pomocy obywatelom Ukrainy w postaci pieniężnej i niepieniężnej:

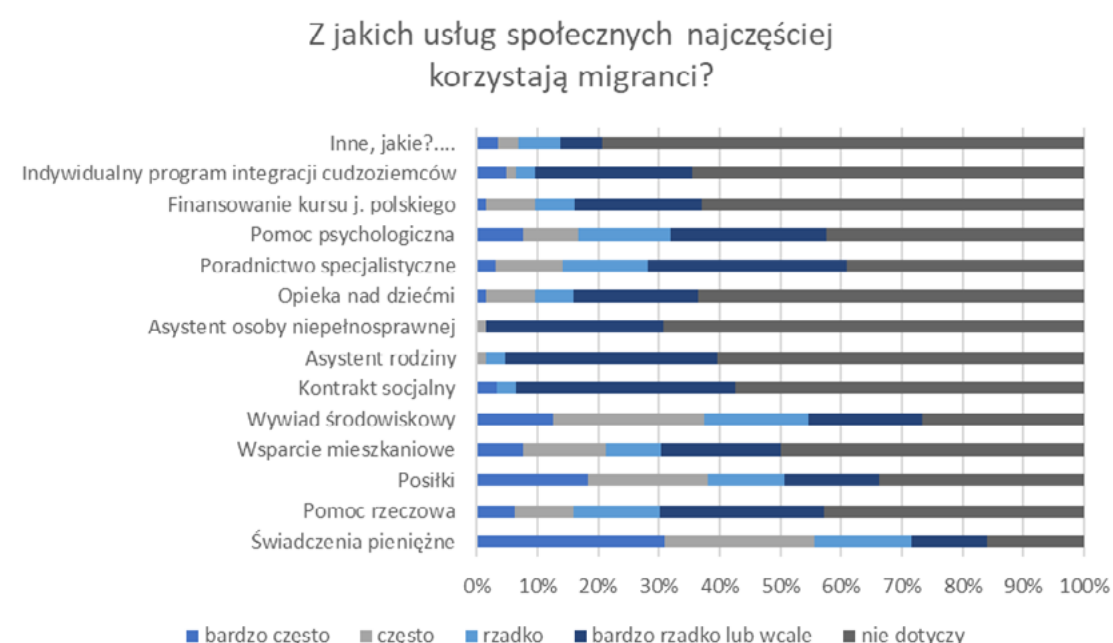
1. Jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości 300 zł na osobę przeznaczone na utrzymanie, w szczególności na pokrycie wydatków na żywność, obuwie, środki higieny osobistej oraz opłaty mieszkaniowe uzyskało 20 741 osób.
2. Bezpłatną pomoc psychologiczną – z pomocy skorzystało 261 osób
3. Pomoc żywnościowa 29 975 posiłków.

33 Sprawozdanie z działalności Centrum Usług Społecznych w Koszalinie za 2022 rok, Koszalin 2023;

4. Pomoc pieniężna i niepieniężna w trybie ustawy o pomocy społecznej – zasiłek stały 24, okresowy 273 osoby.

Na pytanie z jakich usług społecznych najczęściej korzystają migranci, ankietowane instytucje zdecydowanie wskazały na świadczenia pieniężne. Ważne kategorie, które były wskazywane w dalszej kolejności to: posiłki, wywiad środowiskowy i pomoc rzeczowa, pomoc psychologiczna i wsparcie mieszkaniowe.

Wykres 12. Z jakich usług społecznych najczęściej korzystają migranci?

Źródło: Badanie CAWI – instytucje pomocy społecznej. N=90

Notatka: odpowiedź „nie dotyczy” odnosi się do sytuacji, gdy dany typ wsparcia nie należał do oferty danego podmiotu.

Analiza działań i narzędzi organizacji pozarządowych

Oferta wsparcia organizacji pozarządowych w dużej mierze jest ograniczona przez formuły, które zakładają prowadzone przez nie projekty, a same organizacje pozarządowe poza kilkoma dużymi i silnymi nie rozwijają do końca swojego potencjału w regionie. Przede wszystkim ich działania są też ograniczone terytorialnie. Według danych z aktualizowanych na marzec 2024 portalu mapuj.pomoc.pl w województwie zachodniopomorskim aktywnych było 131 punktów wsparcia dla migrantów, a 28 od początku wojny w Ukrainie uległo dezaktywacji.

Liczba ta uwzględnia też ośrodki pomocy społecznej. Wśród innych województw mniej rozwiniętą strukturę punktów wsparcia miały tylko dwa najmniejsze powierzchniowo województwa – lubuskie i opolskie. Oferta aktywnych projektów (24 aktywne projekty, zakończonych 25) również w zachodniopomorskim jest dość ograniczona – województwo zachodniopomorskie znajduje się pod tym względem na przedostatniej lokacie na równi z województwem warmińsko-mazurskim. Rejestrowane podmioty i projekty zgodnie z ideą portalu skupia się na uchodźcach z Ukrainy. Również wcześniejsze działania związane z projektami unijnymi podejmowane na rzecz integracji i włączenia społecznego w znacznej mierze omijały migrantów. Ewaluacja RPO w województwie zachodniopomorskim wykazała, że udział migrantów, mniejszości narodowych, osób obcego pochodzenia wśród uczestników projektów wynosił jedynie 0,4%. Uznano to za wynik nieadekwatny względem rosnącej skali migracji. Działania wsparcia migrantów w ostatnich dwóch latach polegały przede wszystkim na wsparciu obywateli Ukrainy uciekających przed wojną lub na organizacji pomocy humanitarnej dla wsparcia ludności przebywającej w Ukrainie.

Organizacje pozarządowe kierujące swoje działania bezpośrednio do migrantów zwykle wpisywały się w jeden z dwóch modeli udzielania wsparcia:

1. Działania stałej oferty realizowanej według finansowania założonego w projekcie lub formule prowadzonej jednostki. Tu przykładami są Centrum Integracji Polsko-Ukraińskiej w Szczecinie prowadzone przez PCK oraz Centra Pomocy Migrantom i Uchodźcom prowadzone przez Caritas. Oferowane wsparcie jest kompleksowe i nastawione jest na realizację potrzeb możliwie największej liczby osób, przez co wsparcie, chociaż jest możliwość indywidualizacji wsparcia zwykle odbywa się w ramach aktualnej oferty. Oba Centra posiadają szeroki katalog wsparcia m.in. pomoc rzeczowa i humanitarna, kursy językowe i zawodowe, konsultacje doradcy zawodowego, pomoc w znalezieniu pracy, spotkania integracyjne, konsultacje psychologa, zajęcia rozwojowe dla dzieci. Centrum Caritas oferuje również kursy adaptacyjne, które zakresem tematycznym dostosowywane są do aktualnych potrzeb migrantów.
2. Drugi typ działania to rozproszone działania indywidualne oparte o rozpoznanie konkretnych potrzeb osób potrzebujących wsparcia. Podejmowane działania organizowane są w takim trybie doraźnie i często wymagają „przecierania ścieżek”, w których wraz z różnorodnymi problemami osób wspieranych nabywają nowych kompetencji, ewentualnie pozyskują profesjonalnych partnerów działań. Na tej zasadzie działają organizacje

migranckie np. Stowarzyszenie Czabor, YOUkraine. Ostatnia organizacja poza prowadzonym przedszkolem, w które było inicjatywą oddolną wynikającą z konieczności podejmowania doraźnych działań zajmuje się indywidualnymi problemami rodzin dzieci, które dostają się pod ich opiekę, głównie ich matek. Podobnie Stowarzyszenie skupiające migrantów z Białorusi indywidualizuje zakres wsparcia służąc różnorodnym wsparciem związanym zwykle z tłumaczeniem pisemnym i ustnym oraz udzielaniu wsparcia doradczego i asystenckiego. W dużej mierze organizacje poza formułą realizowanych projektów działają na bazie własnych działań swoich członków lub nawiązują współpracę z podmiotami, które ich wspierają.

Sieci współpracy podmiotów lokalnego wsparcia migrantów łączą różne organizacje oraz przedstawiciele innych sektorów. Niektóre z organizacji posiadają oddziały terenowe, które są naturalnym partnerem ich działań, jak Caritas, która prowadzi Centrum Pomocy Migrantom i Uchodźcom w Szczecinie i Koszalinie oraz wiele ogólnych punktów pomocy i wolontariatu w parafiach w całym województwie. Związek Ukraińców w Polsce jako organizacja skupiająca mniejszość Ukraińską stanowi naturalną diasporę dla migrantów i zajmuje się przede wszystkim działalnością w obrębie kultury ukraińskiej posiada oddziały w Szczecinie, Stargardzie, Trzebiatowie, Ińsku, a w Koszalinie prowadzi Centrum Migracji³⁴.

W różnych inicjatywach podmioty te wchodziły w kooperatywy z podmiotami sektora publicznego – np. PCPR Z PUP przez wsparcie merytoryczne szkoleń na temat możliwości zatrudnienia i rozwoju zawodowego dla migrantów. W ankiecie skierowanej do jednostek sektora publicznego jako otoczenie współpracy wśród trzeciego sektora w zakresie wsparcia migrantów z krajów trzecich wymieniane były przede wszystkim organizacje wolontariackie i niosące ogólną pomoc humanitarną, oddziały stowarzyszenia Lions, Bank żywności. W oparciu o te wskazania została też zaktualizowana baza podmiotów wsparcia migrantów w województwie zachodniopomorskim. Z kolei YOUkraine aktywnie zdobywa sponsorów i partnerów działań skierowanych do migrantów bazując nie tylko na zbieraniu funduszy, ale też wsparcia rzeczowego – współpraca z Ikea, a także włączeniu pracy wolontariackiej np. zajęcia prowadzone przez studentów AWF oraz wydziału architektury. Młodsze organizacje z mniejszym potencjałem znajdują także sposób dla rozwoju swoich horyzontów poprzez wchodzenie we współpracę z innymi doświadczonymi organizacjami z dalszych części Polski, które wspierają je merytorycznie lub udostępniają własne zasoby.

34 [Kontakt – Związek Ukraińców w Polsce \(ukraincy.org.pl\)](http://ukraincy.org.pl) oraz [Związek Ukraińców w Polsce – Szczecin – Związek Ukraińców w Polsce Koło w Ińsku \(ukraincy.org\)](http://ukraincy.org);

Inny zestaw współpracujących podmiotów należał do zasobów Uniwersytetu Szczecińskiego, gdyż głównie poruszał się w obrębie swoich wydziałów i zasobów kadrowych. Inicjatywami, które utrzymują się najdłużej są kursy językowe, które obecnie Uniwersytet przeprowadza jako jednostka certyfikująca oraz punkt przedszkolny zapewniający dzieciom opiekę wraz z dożywianiem. Wcześniej, we wsparcie dla migrantów zaangażowane były również inne jednostki i wydziały Uniwersytetu Szczecińskiego np. akademickie biuro karier czy wydział prawa.

Katalog wsparcia organizacji pozarządowych:

- pomoc rzeczowa i wsparcie materialne;
- dożywianie;
- pomoc w znalezieniu mieszkania, zakwaterowanie;
- wsparcie prawne;
- przekazywanie podstawowych informacji dotyczących spraw administracyjnych i życia codziennego, dostępu do służby zdrowia, świadczeń;
- doradztwo w sprawach administracyjnych, związanych z legalizacją pobytu;
- asysta oraz rola tłumacza w kontaktach z instytucjami publicznymi: urzędami, ZUS, ośrodkami pomocy społecznej, uzyskanie dostępu do świadczeń;
- wsparcie w tłumaczeniach pisemnych i ustnych;
- prowadzenie placówek opieki nad dziećmi, organizacja czasu wolnego dzieci oraz w ich ramach kompleksowe wsparcie pedagogiczne, edukacja kulturowa, przedszkolna;
- wsparcie w dostępie do służby zdrowia:
 - wsparcie w uzyskaniu dostępu do ubezpieczenia zdrowotnego;
 - asystentura w wizytach lekarskich, a także pomoc w konkretnych przypadkach – np. przez zbiórkę pieniędzy i organizację leczenia;
 - doradztwo lub/i asystentura w przechodzeniu przez procedurę orzekania o niepełnosprawności;
 - wsparcie psychologiczne, pomoc w rozpoczęciu leczenia psychiatrycznego;
 - pomoc w diagnozowaniu i podejmowaniu terapii dzieci i młodzieży;

- poradnictwo zawodowe, wsparcie w znalezieniu zatrudnienia – pośrednictwo pracy oraz wsparcie kompetencyjne w zakresie umiejętności szukania pracy – tworzenie CV, autoprezentacja;
- wsparcie w nostryfikacji dyplomu, uznaniu wykształcenia i uzgadnianiu kwalifikacji;
- kursy i szkolenia zawodowe.

Centra Integracji Cudzoziemców

W niedługim czasie w każdym mieście wojewódzkim mają powstać Centra Integracji Cudzoziemców, które będą wyspecjalizowanymi jednostkami wpisującymi się w model One-Stop-Shop³⁵.

Działania integracyjne prowadzone w Centrach skierowane będą do obywateli państw trzecich w zakresie integracji ze społeczeństwem polskim poprzez:

- porady z zakresu rynku pracy,
- naukę języka polskiego,
- asystę kulturową (np. pomoc w zapisaniu dzieci do szkoły, bankowości),
- porady specjalistyczne (np. psychologiczne, prawne).

Wokół formuły i sposobu wprowadzania CIC obecnie wytworzyły się kontrowersje. Przedstawicielka Konsorcjum Migracyjnego zrzeszającego 9 organizacji pozarządowych tworzących wspólne inicjatywy i wywierających wpływ na politykę w zakresie migracji krytycznie odniosła się do braku odpowiednich konsultacji i włączenia organizacji pozarządowych w tworzenie tego projektu oraz braku diagnozy potrzeb w danych regionach oraz utrwalania hegemonicznych układów w tworzonych sieciach wsparcia dla migrantów. Nieliczne organizacje pozarządowe w całej Polsce wybrane zostaną jako partnerzy w realizacji CIC przez Marszałków województw. Istnieje zagrożenie pominięcia mniejszych organizacji działających lokalnie na peryferiach województwa lub niszowo w poszczególnych zagadnieniach wymagających uwagi oraz przyjmujących bardziej zindywidualizowane formy wsparcia³⁶.

35 Wytoczne dotyczące tworzenia Centrów Integracji Cudzoziemców; CIC (fism.pl)

36 Czujność i Cel – czego zabrakło w projekcie na Centra Integracji Cudzoziemców? – Konsorcjum Migracyjne

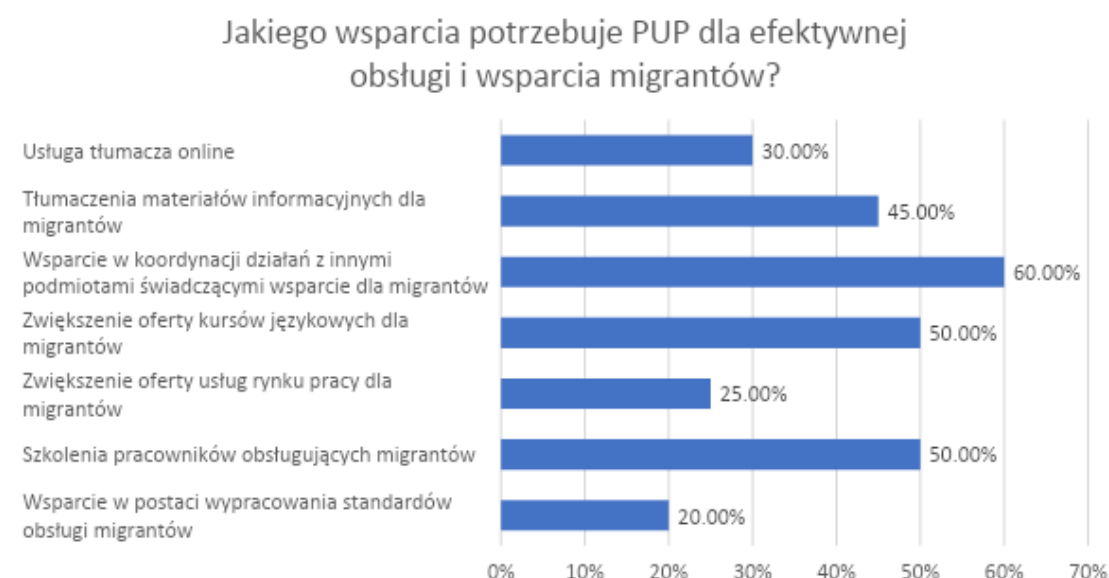
Zadania samorządu województwa w zakresie podjęcia współpracy międzysektorowej

W zadaniach Marszałka Województwa i ROPS w Szczecinie będzie koordynacja i zbudowanie partnerstwa dla powołania CIC. Zasadne jest, aby nie było to działanie jednostronnie ukierunkowane, gdyż formuła CIC nie wyczerpuje wszystkich zagadnień związanych z wsparciem migrantów w regionie. Oczekiwania organizacji pozarządowych względem podejmowanych przez władze wojewódzkie w dużej mierze są zbieżne z potrzebami, które opisane zostały na etapie diagnozy ekosystemu wsparcia. Na poziomie wojewódzkim powinny odbywać się działania koordynacyjne związane z powołaniem organu Lokalnej Rady Polityki Migracyjnej, co zapewniłoby ciągłość wypracowanego w ramach projektu partnerstwa. Efektem byłoby:

- wsparcie merytoryczne i doradcze przy wyznaczaniu kierunków szczegółowych działań wdrażanych przez ROPS, a także planowaniu strategii długo i średniookresowych;
 - m.in. wsparcie merytoryczne w ustalaniu kierunków strategicznych założeń i programów regrantingowych i obszarów terytorialnych, których mają dotyczyć;
- sieciowanie organizacji pozarządowych wymiana doświadczeń, planowanie wspólnych inicjatyw;
- konsultacja standardu obsługi migrantów z krajów trzecich w podmiotach administracji publicznej;
- koordynacja działania i wsparcia w przypadku sytuacji kryzysowej w regionie dotyczącej np. napływu nowej fali migrantów.

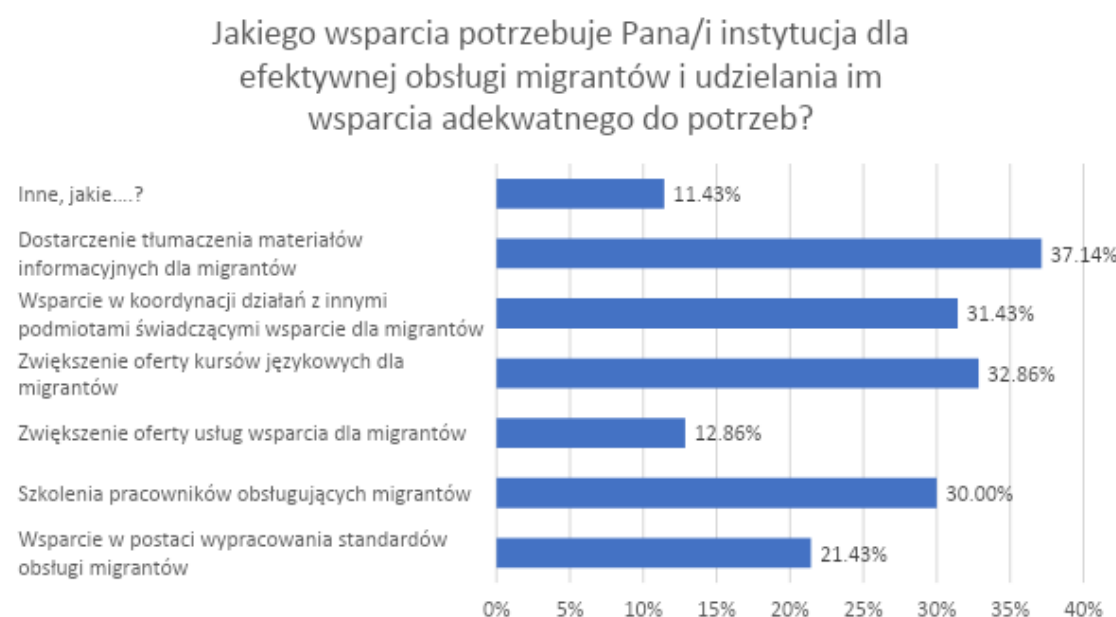
Dla określenia skutecznych i trafnych działań względem potrzeb lokalnych można odnieść się do wyników badania ankietowego instytucji lokalnych. W ocenie badanych podmiotów istotne jest zapewnienie koordynacji działań z innymi podmiotami świadczącymi wsparcie dla migrantów, Dostarczenie tłumaczenia materiałów informacyjnych dla migrantów (w mniejszym stopniu dotyczy to PUP), zwiększenie oferty kursów językowych dla migrantów oraz szkolenia pracowników obsługujących migrantów.

Wykres 13. Potrzeby w zakresie wsparcia – PUP

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

Wykres 14. Potrzeby w zakresie wsparcia – instytucje pomocy społecznej.

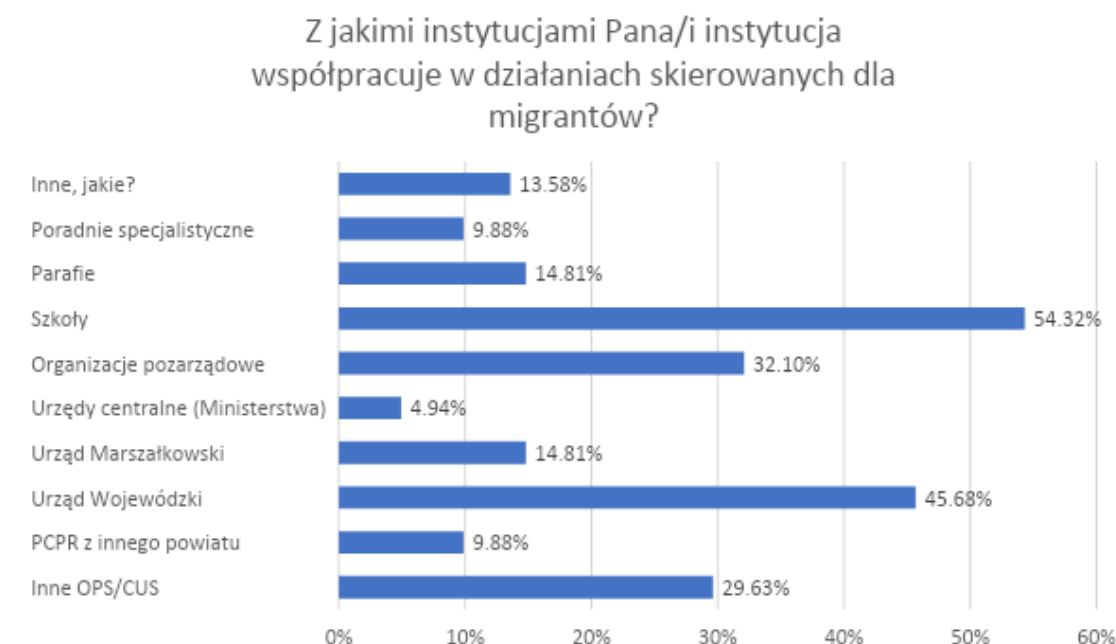
Źródło: Badanie CAWI – instytucje pomocy społecznej. N=90

W ramach innych działań instytucje pomocy społecznej wskazały na szkolenia międzykulturowe, jako potrzebne narzędzie wsparcia.

b) Współpraca instytucjonalna i międzysektorowa

Do tej pory podejmowane działania miały charakter wycinkowy i w dużej mierze izolowany. Wnioskiem z badań jakościowych wśród ekspertów związanych z organizacjami wspierającymi migrantów było to, że nie są oni świadomi nawzajem oferty jaką dysponują. Współpraca była podejmowana niekiedy w partnerstwie dwóch lub kilku instytucji. Bardzo dużo inicjatyw powiązanych było z akcyjnym wsparciem migrantów ewakuowanych w wyniku rozpoczęcia pełnowymiarowej inwazji Rosji na Ukrainę i stopniowo ulega wygaszeniu. Przedstawiciele organizacji pozarządowych współpracy z instytucjami samorządu – jak MOPR, przedstawiali jako jednostronne pozbywanie się odpowiedzialności za realizację zadań związanych z integracją cudzoziemców (migranci realizujący IPI odsyłani byli do Centrum Caritas po wsparcie bytowe oraz w poszukiwaniu oferty kursów adaptacyjnych lub integracji). Problem wydaje się tkwić w braku zbudowania porozumienia, które sankcjonowałoby taką współpracę.

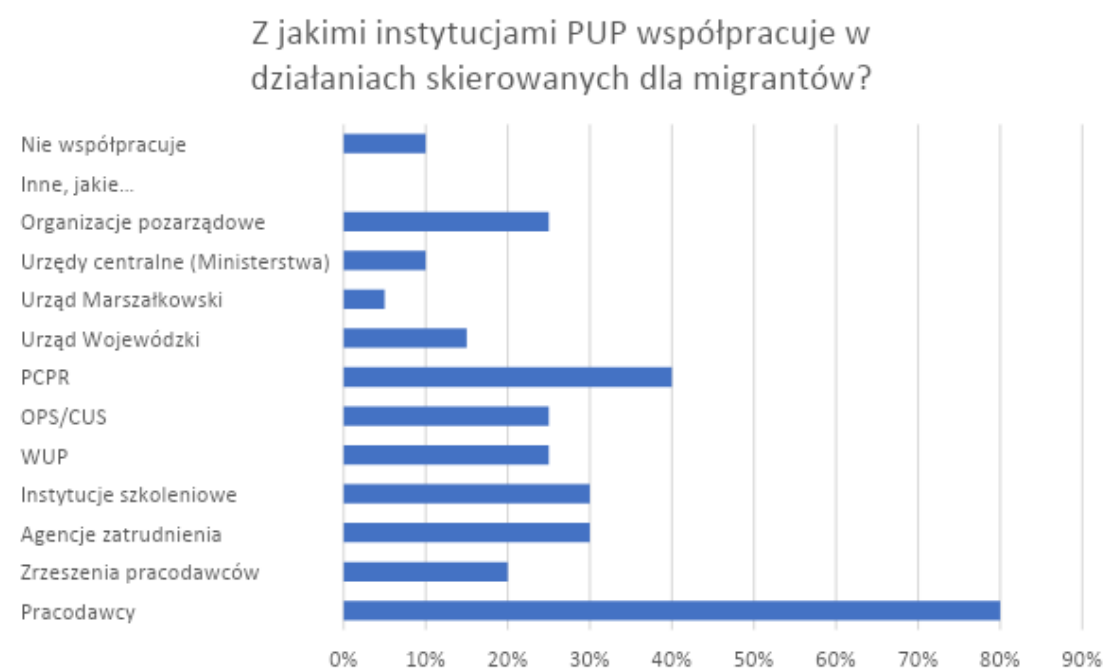
Wykres 15. Współpraca podmiotów pomocy społecznej z innymi instytucjami.

Źródło: Badanie CAWI – instytucje pomocy społecznej. N=90

Na pytanie z jakimi konkretnie organizacjami współpracuje Pana/i instytucja, ankietowane podmioty wskazywał najczęściej na: Carits, fundację „Speak-up” i Bank żywności.

Wykres 16. Współpraca między instytucjami – PUP

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

Jeżeli chodzi o konkretne organizacje pozarządowe, ankietowane PUP wskazywały na Caritas, Związek Ukraińców w Polsce oraz Centrum Wsparcia Migrantów.

c) Sytuacja migrantów na rynku pracy i w środowisku pracy

Określenie sytuacji migrantów na zachodniopomorskim rynku pracy

Specyfika polskiej migracji sprawia, że praca jest najbardziej istotnym zasobem, jakiego potrzebują migranci zarówno wprost kierujący się do Polski w celach zarobkowych, jak i migranci kierowani starający się o formę ochrony międzynarodowej lub humanitarnej. Z przeglądu badań dotyczących województwa zachodniopomorskiego wiadomo, że migranci zarobkowi przed 2022 rokiem ogólnie dobrze oceniali swoją sytuację na rynku pracy. Choć obejmowane stanowisko, warunki pracy i płacy nie były dla badanych migrantów w pełni satysfakcjonujące, autorzy raportu wskazywali na to, że wykazują gotowość do zmiany pracy i poprawy jej warunków³⁷.

³⁷ A. Adamczyk, R. Bartłomiejski, D. Kowalewska, M. Kowalewski, R. Thurow, Diagnoza sytuacji rodzinnej, społecznej i ekonomicznej imigrantów zarobkowych w województwie

Chociaż deklaratywnie rośnie przychylność pracodawców do zatrudniania migrantów i skłonność do wyznaczania stawek nawet wyższych niż polskim pracownikom³⁸. W badaniach zastanych, w tym dotyczących migrantów z województwa zachodniopomorskiego, obecna jest kwestia przypadków nieuczciwego traktowania cudzoziemców przez pracodawców³⁹. Badania zastane wskazują też na powszechność i utrwalenie negatywnych dla migrantów zjawisk związanych z niższymi stawkami wynagrodzeń niż dla Polaków, gorszymi warunkami pracy: zatrudnieniem na umowy cywilno-prawne, dłuższe godziny pracy i większe wymagania związane z wykonywanymi obowiązkami. W badaniach jakościowych przedstawiających perspektywę pracodawców i agencji zatrudnienia spotkano się z twierdzeniem, że to sami migranci chcą pracy w jak najdłuższym wymiarze godzin – 10 lub 12 godzin dziennie 6 dni w tygodniu. W doświadczeniach pracodawców to pracownicy wolą poświęcać czas wolny, nawet kosztem wypoczynku i odwiedzin rodziny w swoim kraju, na rzecz zarobienia większej kwoty, z której oszczędności mogliby przesłać do domów.

W kontrolach zrealizowanych przez PIP w 2022 w całej Polsce poza uchybieniami związanymi z brakiem wymaganego zezwolenia na pracę w tym nieprawidłowości w jej legalizacji, które odnotowano w największej liczbie (2 852), istotnymi problemami było również powierzanie pracy na innym stanowisku lub na innych warunkach niż na zezwoleniu na pracę (1952) brak wymaganych umów o pracę lub cywilno-prawnych (836). Niezależnie od legalności zatrudnienia kontrole PIP obejmowały także przestrzeganie praw pracowników będących cudzoziemcami. W 2022 r. stwierdzono nieprzestrzeganie przepisów dotyczących technicznego bezpieczeństwa pracy w odniesieniu do 21,7% badanych cudzoziemców. W zakresie **prawnej ochrony pracy** wykazano naruszenia przepisów prawa wobec 6,4% badanych obcokrajowców, w tym braku lub nieprawidłowego wypłacenia wynagrodzenia oraz innych świadczeń związanych z pracą (2 504 przypadki, tj. 9,5% badanych cudzoziemców), niezgodności zastosowania umowy cywilnoprawnej z warunkami świadczenia pracy – 518 przypadków, tj. 3,2% ogółu badanych cudzoziemców. Ponadto stwierdzono brak lub nieterminowe zgłoszenie do ubezpieczeń społecznych – 5 141 przypadków, tj. 14% kontrolowanych cudzoziemców. W obserwacjach pokontrolnych 2022 roku pozytywnym zjawiskiem było szerokie korzystanie przez pracodawców

zachodniopomorskim, Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego WZ, Szczecin 2018;

³⁸ Barometr Polskiego Rynku Pracy, Raporty Personal Service, I półrocze 2023;

³⁹ Adamczyk, i in. 2018;

z możliwości, jakie dała Ustawa z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. 2022, poz. 583 z późn. zm.)

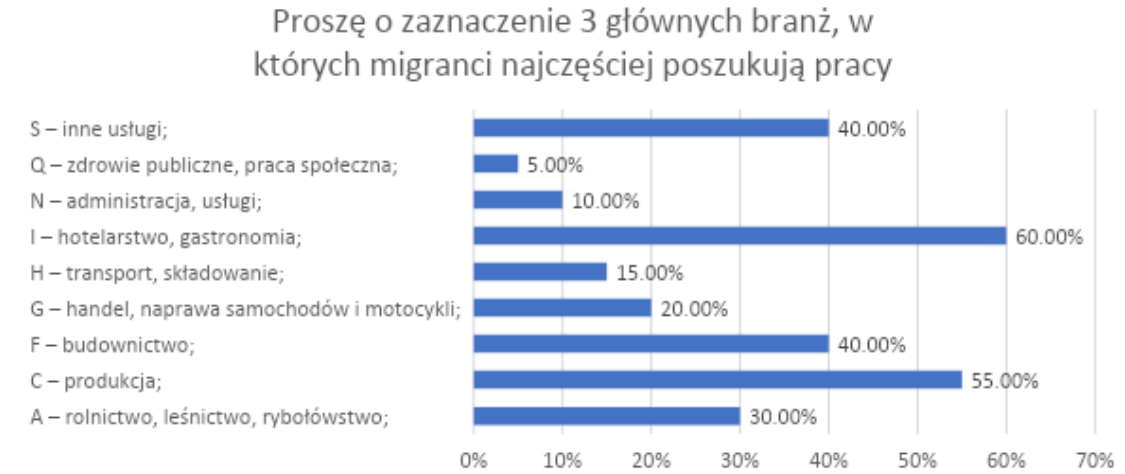
W perspektywie pracodawców z różnych sektorów biorących udział w badaniach jakościowych lokalny rynek potrzebuje migrantów jako pracowników przede wszystkim na stanowiskach prostych w branży produkcyjnej, spożywczej, stoczniowej, czy budowlanej. Jest to część rynku, w której trudno znaleźć odpowiednie zainteresowanie wśród polskich pracowników, dla których otwarte są europejskie rynki pracy i możliwości rozwoju zawodowego w Polsce w bardziej atrakcyjnych pod względem płac i warunków pracy segmentach rynku. Sektor produkcji, przetwórstwa rolniczego i różnego rodzaju produkcji nastawiony jest przede wszystkim na pracowników tymczasowych z zagranicy. Pracodawcy zatrudniający migrantów, biorący udział w badaniach jakościowych, wskazywali, że Ukraińcy przestali być już atrakcyjnym pracownikiem do tego typu prac, jako mający większe oczekiwania i wymagania co do stanowisk pracy. Z perspektywy pracownika natomiast świadczy to o wzroście świadomości posiadanych praw np. do równych warunków zatrudnienia, co obywatele Polski na tych samych stanowiskach, zwiększaniu kwalifikacji i rozwoju zawodowym tej grupy. Wstępne wyniki Barometru Rynku pracy za pierwsze półrocze 2024⁴⁰ prowadzone wśród potencjalnych pracowników z Ukrainy potwierdzają, że **migranci z Ukrainy w większym stopniu zaczynają wypełniać lukę na rynku pracy w stanowiskach średniego szczebla (obecnie takie zatrudnienie deklaruje 57% ankietowanych)**. Ich zarobki oscylują w rejonie średniej krajowej, lub są nieznacznie wyższe. Co dziesiąty zarabia na rękę więcej niż 5 tys. zł. W porównaniu tych wyników z deklarowanymi wynagrodzeniami obywateli Ukrainy w województwie zachodniopomorskim z badania WUP trzeba wziąć pod uwagę inflację i charakter zatrudnienia, generalnie zgadza się jednak to, że ich płace oscylowały w większości wokół średniej krajowej, lub były wyższe – wynagrodzenie co trzeciego badanego zawierało się w przedziale od 2000 i nie przekraczało 3000 zł, co czwarty zarabiał od 3000 <4000 zł, a co piąty więcej niż 4 tys. zł. Ukraińcy są w stanie żyć bardzo skromnie – w rzeczonym badaniu grupa docelową byli przede wszystkim pracownicy agencji pracy tymczasowych, a charakter ich przyjazdu był typowo zarobkowy. Według wyników podawanych przez Personal Service, niemal połowa badanych (48%) utrzymuje się za mniej niż 500 zł miesięcznie. Kolejne 29% deklaruje miesięczne wydatki w przedziale 500-1000 zł.

40 Wstępne wyniki zaprezentowane w formie nagrania: Barometr polskiego rynku pracy 2024 (youtube.com) (dostęp 24.04.2024)

Większość pracowników z Ukrainy (ok 60%) miało zapewnione zakwaterowanie, a ok 39% również wyżywienie i transport do pracy. Jest to charakterystyka pracowników zatrudnianych poprzez agencje i pośredników pracy. Tymczasem w badaniu WUP jedynie 6% miało mieszkanie zapewnione przez pracodawcę, co świadczy o innym charakterze grupy, a ponad połowę ich wydatków pochłaniało wyżywienie (34%) i koszty mieszkania (27%). Badanie, które miało miejsce już po 24.02.2022 roku, przeprowadzane w większości na obywatelach Ukrainy zatrudnianych przez agencje pracy wskazywało, że 30% badanych zarabiało w ten sposób znacznie więcej niż mogła zdobyć w swoim kraju. Migracje zarobkowe sprzed wojny były ze strony cudzoziemców motywowane poprawą warunków życia – badani najczęściej nie byli mieszkańcami najmniejszych miejscowości a miast powyżej 50 tys. mieszkańców i nie mieli do czynienia z bezrobociem. W naturalny sposób zapełnili lukę na rynku pracy powstałą w wyniku emigracji młodych Polaków na zachód. W analogiczny sposób, co Polacy w Niemczech, Wielkiej Brytanii i Irlandii tworzą sieci i społeczności, które się wspierają⁴¹. Dla Ukraińców, którzy od wielu lat są obecni w Polsce jako migranci zarobkowi, a także zyskujący status ochrony czasowej prace proste i zarobki, jakie mogą dzięki nim uzyskać przestały być w dużej mierze atrakcyjne, gdyż punktem odniesienia są dla nich polskie warunki życia.

Wyniki ankiety kierowanej do PUP wskazują na branże w których migranci najczęściej poszukują zatrudnienia:

Wykres 17. Branże w których migranci poszukują pracy

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

41 Barometr polskiego rynku pracy 2024 (youtube.com);

Pracodawcy kierowani potrzebą pozyskania pracowników, którzy będą godzić się na niżej płatne prace proste, sięgają po dalsze kierunki sprowadzania ich z Filipin, Indii, Nepalu, krajów Ameryki Południowej, najbliższym kierunkiem jest Gruzja. W tendencjach widocznych w statystykach ZUS największy jest przyrost zarejestrowanych Białorusinów. Według ekspertów jest to korzystne dla rynku pracy, gdyż jest to pożądanym kierunkiem pozyskiwania pracowników. Również wśród Ukraińców wzrosła w stosunku do ubiegłego roku liczba ubezpieczonych w ZUS cudzoziemców (20 tys. wzrost o 3%). Ukraińcy na drugim miejscu po Polakach są preferowanymi pracownikami najchętniej zatrudniani przez pracodawców.

Ze względu na politykę poborową Ukrainy obecnie oficjalne pozyskiwanie pracowników-mężczyzn nie będzie już możliwe – wszyscy mężczyźni w grupie wiekowej 18-60 lat zostaną powołani do służby wojskowej⁴². Co więcej, możliwy jest scenariusz wydalania przez stronę Polską mężczyzn w wielu poborowym. Odbiór tych informacji uczestniczących w badaniu Ukraińców jednoznacznie wskazuje, że będą oni przemieszczać się w bezpieczniejsze dla siebie miejsca życia – na chwilę obecną mogą to być Niemcy, Kanada. Prowadzić to będzie do niedoborów pracowników na rynku pracy branż, które głównie pozyskiwały jako pracowników-mężczyzn z tego kraju i koniecznością zastępowania ich pracownikami z bardziej odległych stron świata, dla których polskie warunki rynku pracy pozostają bardzo atrakcyjne (głównie Azji, Ameryki Środkowej, Afryki). Sytuacja ta wiąże się w większym obciążeniu barierami kulturowymi językowymi. Do tego można spodziewać się, że odpływ migrantów będzie dotyczył także kobiet i dzieci, gdyż migrować będą całe rodziny. Do tych decyzji przyczyniać się może również wizja utraty przywilejów związanych ze statusem UKR oraz świadczeń na dzieci w przypadku odmowy brania udziału w polskim systemie edukacji.

Poznanie trudności i barier z jakimi borykają się migranci w środowisku pracy i z dostępem do rynku pracy

Najważniejszą barierą dostępu do rynku pracy przez migrantów jest brak lub trudności z **legalizacją pobytu w Polsce**, który wiąże się z dostępem do rynku pracy. Skalę nielegalnego zatrudnienia migrantów w województwie zachodniopomorskim pozwala rozeznaczyć sprawozdawczość Państwowej Inspekcji

Pracy⁴³. W 2022 roku w 798 kontrolach dokonanych przez PIP na 2 865 cudzoziemców 398 wykonywało pracę nielegalnie. Od 2020 roku liczba kontroli tak w województwie zachodniopomorskim, jak i w całym kraju systematycznie rosła, natomiast dla województwa udział wykrytych przypadków nielegalnego powierzania pracy cudzoziemcom wzrósł z 10% do 14%. Pod względem bezwzględnej liczby cudzoziemców nielegalnie wykonujących pracę, którzy ujawnieni zostali w kontrolach PIP województwo zachodniopomorskie znajdowało się na siódmej pozycji. Najwyższe liczby cudzoziemców nielegalnie zatrudnianych notowano w województwie śląskim, pomorskim i wielkopolskim. Najwyższy odsetek nielegalnie zatrudnionych był w sektorach usług administracyjnych i działalności wspierającej (27% nielegalnie zatrudnionych), budownictwie (29%) i przetwórstwie przemysłowym (11%)⁴⁴.

Niekiedy bariery w uzyskaniu legalnego zatrudnienia nie stoją po stronie niedopełnienia formalności i świadomego wyboru wejścia w pracę w szarej strefie przez migrantów, ale wiążą się z **nieuczciwością pracodawców lub agencji zatrudnienia**. Okolicznością nielegalnego zatrudnienia migrantów, na które wskazuje sprawozdanie z działalności PIP to:

- Nasilenie się zjawiska pracy nierejestrowanej obywateli Ukrainy. Według ustawy pracodawca ma 14 dni na powiadomienie PUP o powierzeniu pracy obywatelowi Ukrainy. Daje to możliwość pracy bez pisemnej umowy, a w momencie kontroli wystarczy, że pracodawca deklaruje, że jest to pierwszy czy drugi dzień pracy danej osoby i dokonuje legalizacji pracy pracownika z zagranicy już po rozpoczęciu kontroli.
- Działalność agencji outsourcingowych daje pole do nadużyć i obchodzenia przepisów związanych z pracą tymczasową. Kontrola takich podmiotów jest utrudniona przez to, że biura mają często charakter wirtualny, mogą świadczyć usługi w wielu województwach, nie mają obowiązku prowadzić rejestru podmiotów, którym użyczają pracowników, a tym samym nie sposób sprawdzić legalności pracy cudzoziemców co do miejsca pracy w podmiotach, w których faktycznie świadczą pracę. W wywiadach indywidualnych przeprowadzanych w ramach ekspertyzy podawano przykłady, które potwierdzały istnienie tego typu problemów.

42 [Kogo będą powoływać na wojnę w Ukrainie? Zapadła przełomowa decyzja](#) – WP Wiadomości

43 Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy 2022, Warszawa 2023;

44 Tamże;

Badania dotyczące migrantek prowadzone w Szczecinie w niespełna trzy miesiące od rozpoczęcia wojny w Ukrainie⁴⁵ wskazują, że najważniejsze odczuwane bariery wiązały się z nieznaną języka, kultury, praw i obowiązków. Kolejna bariera uchodźczyń związana była z kondycją psychiczną – stresem, niepewnością jutra i poczuciem tymczasowości sytuacji – nie sprzyjały one chęci integracji z Polakami. Kobiety z Ukrainy doświadczały również dyskryminacji w miejscu pracy przez negatywne nastawienie do nich oraz języka ukraińskiego. W doświadczeniach migrantek zdarzały się przypadki złego traktowania ze strony niektórych Polaków, a także wcześniejszych migrantów zarobkowych. Praca poniżej kwalifikacji także była przedstawiana jako czynnik, który utrudniał integrację, alienował ze środowiska pracy, przyczyniała się do poczucia frustracji i niechęci do swoich współpracowników i podejmowania integracji.

Podsumowując badania zastane, jak i wyniki uzyskane w badaniach własnych problemy z wejściem na rynek pracy przez migrantów można streścić jako następujące:

- niedostateczna znajomość języka;
- nieznaną zagadnień prawnych związanych z zatrudnieniem i warunkami legalności;
- niskie płace oferowane przez pracodawców;
- oddalenie miejsca pracy od miejsca zamieszkania;
- dyskryminacja ze względu na narodowość – także w środowiskach pracowniczych zmonopolizowanych przez jedną narodowość (Białorusin nie zostanie zatrudniony w ekipie budowlanej samych Ukraińców);
- problemy z uznaniem kwalifikacji, nostryfikacją dyplomów, także ze względu na braki w dokumentach i niemożliwość ich uzyskania z kraju;
- problemy grup w szczególnej sytuacji na rynku pracy:
 - osoby z niepełnosprawnościami – formalności związane z orzecznictwem, stan zdrowia, brak ofert pracy, niechęć pracodawców;
 - kobiety samotnie sprawujące opiekę nad dziećmi, problem z zabezpieczeniem usług opiekuńczych dla osób zależnych;

45 A. Ścibor-Butrym, Akulturacja uchodźczyń z Ukrainy w ich miejscu pracy w Polsce, w: Młodzi Naukowcy 2.0. Tom 2, (red.) Korpysa J. i in., Wydawnictwo Fundacji Centrum Badań Socjologicznych, Szczecin 2022, s. 454-462;

Analiza pod kątem zatrudnienia imigrantów zgodnie z ich kwalifikacjami a potrzebami lokalnego/regionalnego rynku pracy.

Rynek pracy z jednej strony potrzebuje wykwalifikowanych specjalistów, z drugiej strony branże, które mają największy popyt pracy i są skłonne wchłaniać podaż migrantów zwykle nie wiążą się ze stanowiskami wymagającymi wysokich kwalifikacji.

Zgodność zatrudnienia migrantów z posiadanymi kwalifikacjami różni się ze względu na to, czy mamy do czynienia z migrantami ekonomicznymi, zarobkowymi z kierunków bliższych bądź dalszych, czy przymusowymi migrantami z Ukrainy i Białorusi. Badanie Gremi wskazuje, że nawet 70% obcokrajowców z powodu nieznaną języka pracuje niezgodnie ze swoimi kwalifikacjami, umiejętnościami i wykształceniem. Wcześniej przybyli migranci zarobkowi jako aktywni na rynku pracy zyskali już pewien status ekonomiczny, a ich przyjazdy zaczęły się wydłużać. W odróżnieniu od nich wysoko wykształceni ukraińscy migranci wojenni (wedle badania z listopada 2022 r) nie odnajdywali się tak dobrze na rynku pracy, problem stanowiła też bariera językowa⁴⁶.

Praca poniżej posiadanych kwalifikacji dotyczyła przede wszystkim osób wykształconych zawodowo, w istotnym stopniu również nauczycieli. Dane ogólnopolskie wskazują, że na 31 marca 2023 r. zatrudnienie uzyskało 629 nauczycieli objętych ochroną czasową. Ich liczba od końca 2022 roku wzrosła o 8,8% co jest bardzo pozytywnym zjawiskiem. Badanie bezrobotnych obywateli Ukrainy w przebywających w województwie zachodniopomorskim, wykazało, że 10% zarejestrowanych w urzędach pracy są z zawodu nauczycielami, w 9,5% księgowymi a 9,3% ekonomistami⁴⁷. Biorąc pod uwagę duże potrzeby w zapewnieniu usług pedagogicznych wobec dzieci migrantów, które jeszcze nie znają w dostatecznym stopniu języka polskiego jest to zdecydowanie bardzo cenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obopólnych korzyści. W rejestrze PUP w okresie od marca 2022 przewinęło się 517 nauczycieli⁴⁸. Pod kontem bardzo potrzebnych usług, na które jest zapotrzebowanie wśród migrantów istotnym „niewykorzystanym zasobem” są także psychologowie,

46 Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce – wpływ pandemii i wojny na charakter migracji w Polsce. Raport z badania ankietowego, Narodowy Bank Polski, 2023;

47 Bezrobotni obywatele Ukrainy zarejestrowani w powiatowych urzędach pracy województwa zachodniopomorskiego”, WUP 2022.

48 Obliczenia własne na podstawie danych z systemu CeSAR z 23.04.2024 r.;

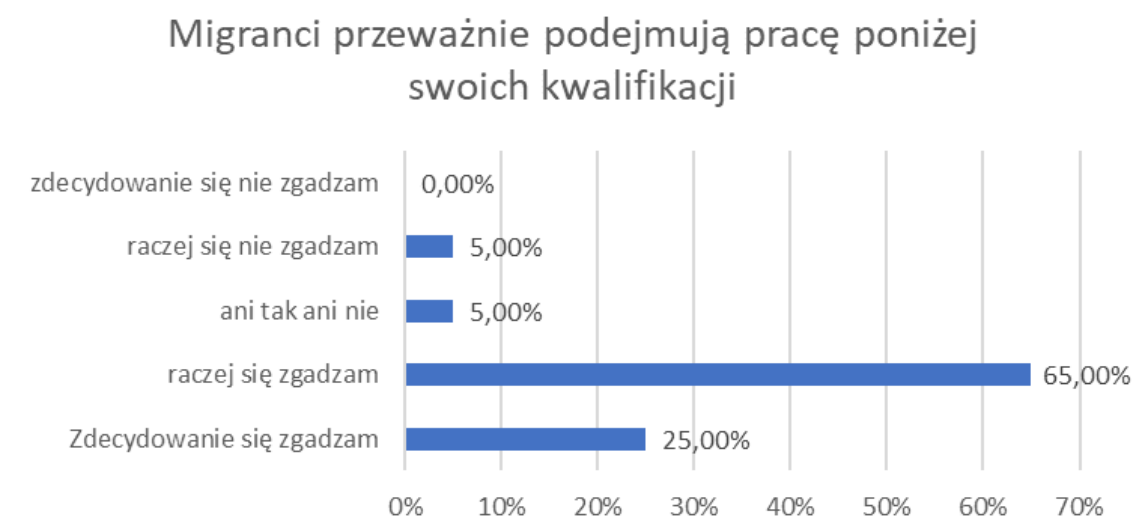
którzy znaleźli się w rejestrze PUP 146 razy. 31% cudzoziemców będących klientami PUP posiadało wyższe wykształcenie, co świadczy o tym, że jest wśród nich duży potencjał dla poszukiwań wysoko wykwalifikowanych kadr. Według danych z raportu OECD migranci z Ukrainy niosą za sobą bardzo duży potencjał kompetencyjny. Jest to naród, który pod względem wykształcenia przewyższa średnią Unijną. Wśród kobiet w wieku produkcyjnym 56% ukończyła studia wyższe, wśród mężczyzn ten udział jest niższy (43%). Zarówno dane europejskie, jak i badanie przeprowadzone przez NBP pokazują, że udział wśród Ukraińców objętych ochroną czasową osób z wyższym wykształceniem sięga połowy. W badaniu przeprowadzonym przez WUP w gronie Ukraińców zatrudnionych na zachodniopomorskim wykazano, że wśród nich 43% posiadało wykształcenie wyższe, a 17% zawodowe. Działania w kierunku uznania kwalifikacji podjęto 17% badanych. Najczęściej dotyczyły one potwierdzania umiejętności zawodowych (52%), a także potwierdzania uprawnień zawodowych (39%) oraz nostryfikacji dyplomu wyższej uczelni (25%)⁴⁹.

Większość migrantów przed przyjazdem do Polski i naszego regionu pracowała (73%) i posiadała długi staż pracy (61% – ponad 10-cio letni). Podkreślenia wymaga, że średnia wieku migrantów wojennych z Ukrainy jest wyższa w stosunku do wieku migrantów zarobkowych, są to więc pracownicy bardziej doświadczeni. Badanie wykazało, że 41% wykonujących wcześniej pracę w Ukrainie pracowało w podobnym zawodzie, w którym pracuje w Polsce. Co czwarta badana osoba posiadała co najmniej 2-letni staż pracy w Polsce, co pokazuje, że choć zbiory wcześniejszych migrantów zarobkowych z Ukrainy i obecnych po 24.02.2022 są częściowo łączne, to jednak nie w dużym stopniu. Praca poniżej kwalifikacji wprost nazywana była jako problem w poszukiwaniu zatrudnienia przez 19%, tymczasem wyższe wymagania pracodawców niż posiadane kwalifikacje były problemem 13% badanych przez WUP obywateli Ukrainy zatrudnionych w naszym województwie.

Ankietowani przedstawiciele PUP raczej zgodnie stwierdzili, że migranci pracują na stanowiskach poniżej ich kwalifikacji, natomiast nie zgadzają się ze stwierdzeniem, iż migranci przeważnie uzyskują pracę na gorszych warunkach niż obywatele Polski.

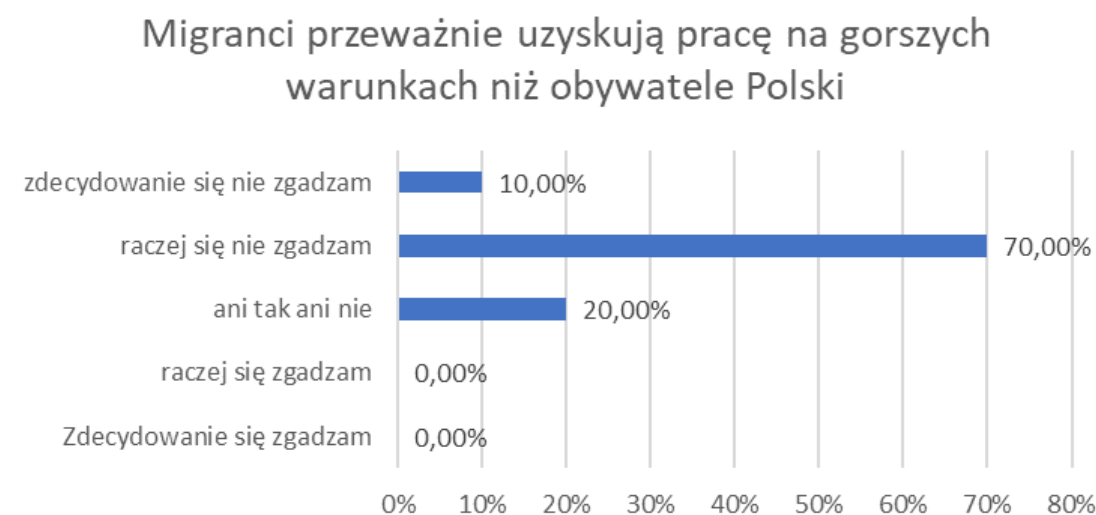
49 Obywatele Ukrainy zatrudnieni na zachodniopomorskim rynku pracy w 2022 roku, WUP, Szczecin;

Wykres 18. Ocena podejmowania pracy poniżej kwalifikacji

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

Wykres 19. Ocena warunków pracy migrantów

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

Poznanie sposobów nabywania kompetencji/ kwalifikacji zawodowych niezbędnych do wykonywania pracy i dopasowania ich do potrzeb rynku pracy

Strategie radzenia sobie z niedopasowaniem kwalifikacji do potrzeb rynku pracy są różne. W doświadczeniach badanych migrantów i przykładów podawanych przez ekspertów podmiotów zajmujących się wsparciem migrantów wskazywano, że w części migranci radzą sobie znajdując zawody pokrewne, które łatwiej podjąć bez wysokiej znajomości języka – np. ekonomistka mająca zatrudnienie radcy w banku znalazła zatrudnienie w kantorze. Jedną z organizacji migranckich działających w Szczecinie pomaga w zorganizowaniu pracy migrantów z Ukrainy w polsko-ukraińskich tandemach – np. pedagogów, prawników. Jest to praktyka, która funkcjonuje w sposób niesformalizowany, na zasadzie wolontariatu. Jest to efektywny sposób dla podtrzymania praktyki pracy zgodnej z kwalifikacjami i nauki specyficznego słownictwa, a dla strony polskiej pomocnik ukraiński występuje w roli tłumacza przy pracy w środowisku migrantów.

Część cudzoziemców przekwalifikowuje się korzystając z kursów zawodowych i językowych. W zawodach nieregulowanych często pracodawcy zdawali się na zapisy CV i wypróbowywali kompetencje pracowników w praktyce. Dla dużych pracodawców, którzy chcą inwestować nie jest jednak problemem przeprowadzenie szkoleń w ramach posiadanej załogi. Takie praktyki zgłaszali pracodawcy, którzy brali udział w badaniach jakościowych. Jednocześnie wskazywali, że na rynku rzeczywiście brakuje ofert kursów zawodowych i doszkalających dla cudzoziemców. Jest to obszar potrzeb, ku któremu powinny wyjść instytucje Wojewódzkiego i Powiatowych Urzędów Pracy.

W badaniu jakościowym wskazano sytuację zachowania dyskryminacyjnego, w której pracownicy polscy kierowani byli na kursy bezpłatnie, a zatrudniony cudzoziemiec musiał za siebie zapłacić.

Jak wynika z badania przeprowadzonego wśród Ukrainek zarejestrowanych w PUP jako bezrobotne, 30% uczęszczało na kursy doszkalające, w tym większość stanowiła kursy językowe, za które nie ponosili odpłatności. Najczęstszymi powodami nieskorzystania z kursów był brak wolnych miejsc (52%) i brak możliwości, sfinansowania (40%) a 17% wskazało znaczne oddalenie miejsca odbywania kursu i brak możliwości dojazdu⁵⁰.

50 Bezrobotni obywatele Ukrainy zarejestrowani w powiatowych urzędach pracy województwa zachodniopomorskiego”, WUP 2022;

Istotną informacją uzyskaną z Raportu GUS⁵¹ jest znaczący wzrost osób z Ukrainy objętych ochroną czasową w szkołach policealnych i kolegiach pracowników służb społecznych (o 1,1 tys. osób, tj. o 21,5%) od końca 2022 do 31 marca 2023 r. W perspektywie długoterminowej efektywną strategią jest rozpoczęcie szkoły policealnej, która nie tylko daje migrantom określone kwalifikacje, ale też pozwala na zwolnienie z dalszego uwierzytelnienia znajomości języka polskiego na poziomie B1, co jest potrzebne przy staraniu się o status pobytowy rezydenta UE. Z drugiej strony taka furtka stanowi problem jakości tego kształcenia, które jest podejmowane tylko i wyłącznie dla zwolnienia z egzaminu językowego.

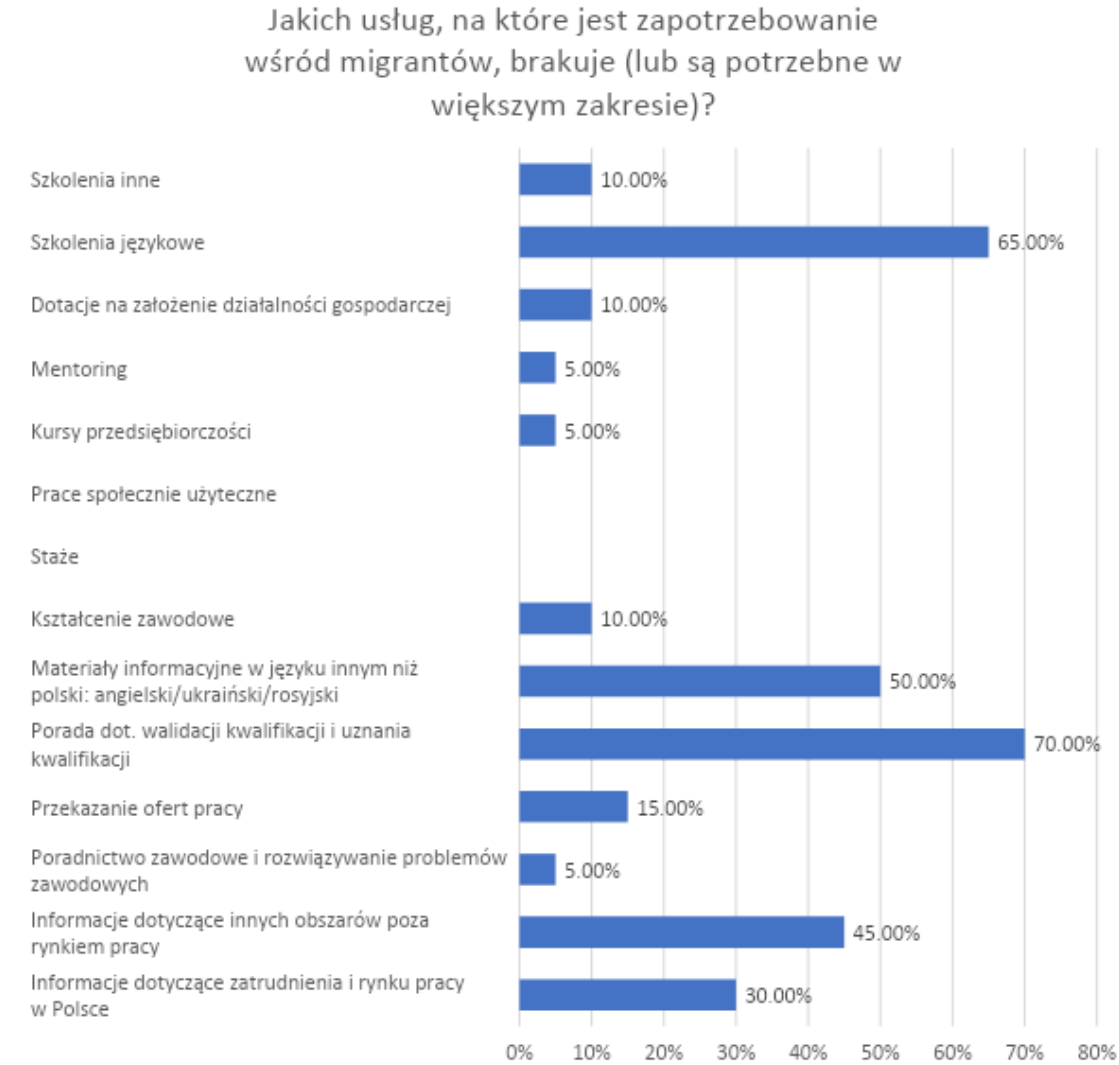
Część migrantów posiadających kwalifikacje korzystała z oferty wsparcia organizacji pozarządowych, których elementem było poradnictwo zawodowe, a także zajęcia integracyjne, które wspomagały również w przełamywaniu barier przed rozpoczęciem pracy zgodnej z kwalifikacjami w nowym otoczeniu kulturowo-językowym. Pozytywny przykład w związku z udziałem w projekcie stanowiła kobieta będąca technikem USG, która znalazła pracę w zawodzie. Inny pozytywny przykład stanowi graficzka narodowości polskiej obywatelstwa rosyjskiego, która poprzez dużą determinację znalazła pracę zgodną z kwalifikacjami w instytucji publicznej.

Zdobywanie kwalifikacji bądź przekwalifikowywani się zwykle odbywa się w odniesieniu do zapotrzebowania rynku pracy. W opiniach ekspertów migrantom potrzebne jest dla wejścia na ścieżkę rozwoju zawodowego uzyskanie porady zawodowej. Obecnie popularne są kursy asystenta osoby starszej lub niepełnosprawnej.

W kontekście odpowiedzi na pytanie, jakich instrumentów rynku pracy są najbardziej potrzebne i jakich brakuje warto uwzględnić odpowiedzi na pytanie ankiety do przedstawicieli PUP:

51 [Mieszkańcy Ukrainy objęci ochroną czasową. Informacja sygnałna](#). GUS, 2023.

Wykres 20. Zapotrzebowanie na usługi.

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

W badaniach jakościowych przedstawiających perspektywę migrantów pojawił się wątek braku dostępności pełniej oferty wsparcia w PUP, braku skuteczności udziału w działaniach (choć w tym zakresie były również kontr przykłady), a także braku ofert pracy, lub też przekazywania ofert nieaktualnych – szczególnie w odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami.

Migranci, żeby uzyskać uprawnienia do wykonywania swoich zawodów czasami są zmuszeni do podjęcia procesu nostryfikacji. Po reformie ukraińskiej edukacji dyplomy i tytuły zawodowe wydane po 20 czerwca 2006 r. dla uznania równoważności z odpowiednim polskim odpowiednikiem poddawane są postępowaniu nostryfikacyjnemu.⁵²

Mechanizmy uznawania kwalifikacji i nostryfikacji dyplomów dyktowane są przez uwarunkowania prawne i wyznaczone procedury, które są gwarancją ich poprawności i legalności, przede wszystkim art. 327 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Postępowanie nostryfikacyjne regulowane jest szczegółowo w rozporządzeniu ministra nauki i szkolnictwa wyższego z 28 września 2018 r. w sprawie nostryfikacji dyplomów ukończenia studiów zagranicą oraz potwierdzania ukończenia studiów na określonym poziomie. Ustalono, że istnieją ułatwienia, z których korzystali przede wszystkim obywatele Ukrainy, przybyli do Polski po 24 lutego 2022 r.⁵³ Prawo przewiduje możliwe ułatwienia w nostryfikacji, których nie zawsze migranci są świadomi:

- nie jest konieczne przedkładać oryginałów swych dyplomów, by je nostryfikować. Wiele informacji może być poświadczonych przez oświadczenie.
- koszt nostryfikacji jest określony ustawą i wynosi 3205 zł, jednak uczelnia może zdecydować o częściowym lub całkowitym zwolnieniu z opłat przy złożeniu takiego wniosku przez osobę zainteresowaną.
- Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA) postarała się także o uproszczenie procedury wydawania informacji o ukraińskich dyplomach. Opracowano projekt informacji dla osób, które nie posiadają kompletu dokumentów potwierdzających uzyskanie wykształcenie oraz informacje dotyczące ukraińskiego systemu kształcenia oraz poszczególnych kierunków kształcenia, co usprawnia przejście procedury⁵⁴.
- europejskie mechanizmy: **Europejskiego Paszportu Kwalifikacji dla Uchodźców** (EQPR) to specjalne międzynarodowe narzędzie umożliwiające weryfikację kwalifikacji uchodźców mimo brakującej lub niewystarczającej dokumentacji odbytego kształcenia. Pozwala ono wydać ustandaryzowany

52 Nostryfikacja dyplomów przez studentów z Ukrainy (prawo.pl), dostęp dnia: 20.05.2024r.;

53 Psycholog z Ukrainy – nie ma prawa wykonywać zawodu w Polsce – Infor.pl, dostęp dnia 20.05.2024r.;

54 [Student z Ukrainy nie zawsze musi nostryfikować dyplom](#), dostęp dnia: 20.05.2024r.

dokument objaśniający kwalifikacje, jakie uchodźca z dużym prawdopodobieństwem uzyskał w świetle dostępnych dowodów. Jest to dla lokalnych organizacji wspierających migrantów nowość, w której zakresie też podejmują szkolenia.

W Polsce oczekiwane są zmiany prawne, które mają dostosować obowiązujące przepisy do dyrektywy 2021/1883/UE, w których m.in. uzyskamy zmianę brzmienia definicji „wyższych kwalifikacji zawodowych” na taką, która pozwoli objąć nią zarówno kwalifikacje uzyskane w wyniku ukończenia studiów wyższych, jak i kwalifikacje wynikające z doświadczenia zawodowego⁵⁵.

Problem kwalifikacji czasami przedstawia się w odwrotnej perspektywie – zdarzały się bowiem lokalnie sytuacje, w których migrantki z Ukrainy wpisywały do CV potrzebne na danym stanowisku kwalifikacje, których w rzeczywistości nie posiadały. Niestety bywały także doniesienia o przypadkach, kiedy osoby z Ukrainy przyznawały, że posiadane przez nie dyplomy są fałszywe, zdobyte w nielegalny sposób. Przypadki takie nie powinny być uogólniane, jednak mogą rzucać cień na utrwalaony już pogląd w całej Europie o wysokich kwalifikacjach Ukraińców.

Określenie warunków pełnego udziału w rynku pracy i rozwoju zawodowego

Dla pełnego udziału do udziału w rynku pracy kluczową kwestią jest **przygotowanie mentalne**. W toku analiz wywiadów indywidualnych i grupowych stwierdzono, że w pełni potrafią uruchomić swoje możliwości zawodowe ci migranci, którzy podjęli decyzję o pozostaniu w regionie na stałe lub dłuższy czas. Jest to kwestia poruszana w wywiadach indywidualnych z migrantkami z Ukrainy i powtarzająca się w przybliżony sposób w przypadku przedstawicieli migrantów Białorusi. Trudne doświadczenia ucieczki z kraju, wojny (Ukraińcy), więzienia (Białorusini), poczucie niepewności i tymczasowości oraz szoku kulturowego związanego z nowymi okolicznościami życiowymi i nieznajomością języka powodują, że migranci nie są gotowi do podejmowania od razu starań dla wykorzystania pełni swoich możliwości zawodowych i ich rozwoju. Sytuacje migrantów przymusowych sygnalizowane w przeprowadzanych wywiadach dotyczące osób, które przeżyły lub były świadkami traumatyzujących wydarzeń, jasno wskazywały na bardzo duże potrzeby **wsparcia psychologicznego, terapeutycznego, a niekiedy również psychiatrycznego** przy objawach

depresji. Nie zawsze taka pomoc była dostępna, przede wszystkim ze względu na bariery językowe, które w kwestiach terapii nie mogą odbywać się przy zaangażowaniu osób trzecich. Kwestia wsparcia w tym zakresie migrantów wojennych i politycznych jest niewątpliwie pierwszorzędna, aby mogli oni zacząć funkcjonować jako aktywni zawodowo. Również migranci ekonomiczni i zarobkowi przechodzą podobny schemat aklimatyzacji do nowych warunków życia w oderwaniu od znanych sobie okoliczności, o ile oczywiście wyjazd nie wiąże się już z zaplanowanym rozwojem zawodowym na ustalonym wcześniej stanowisku pracy, albo jest typowym tymczasowym wyjazdem zarobkowym. Uwzględnić należy, że wyjazd migrantów zarobkowych często jest motywowany raczej siłami wypychającymi z własnego kraju niż dążeniem w sposób zaplanowany do samorozwoju i zaczynają się od bardzo podstawowej pozycji startowej.

Pierwszym etapem u większości migrantów, którzy nie mają dużego zaplecza kapitału finansowego jest zorganizowanie i zabezpieczanie **podstawowych potrzeb – schronienia i środków do życia**, do czego wystarczy jakakolwiek praca, która pozwoli na uzyskanie dochodu wystarczającego na żywność i opłaty. W kolejnych etapach, którym towarzyszy **nauka języka**, aklimatyzacja w nowym miejscu oraz **uzyskanie podstawowego rozeznania dotyczącego życia codziennego** przy założeniu woli i zaangażowania migranci są w stanie zmieniać swoją początkową pozycję.

Zwłaszcza wśród migrantek z Ukrainy dużym problemem okazuje się **zabezpieczenie opieki dla dzieci**. O ile dzieci w wieku szkolnym mają ją zagwarantowaną systemowo, to problem pojawia się z młodszymi dziećmi.

Zaznaczyć trzeba, że dla osób z wysokimi kwalifikacjami, które w rodzimym kraju miały wyższy status niż dają im możliwości zatrudnienia w Polsce sytuacja ta jest frustrująca i może rodzić niechęć do dalszej integracji. Organizacja formalności związanych z tłumaczeniem dyplomów i innych dokumentów potwierdzających doświadczenie, nostryfikacja i formalne uznanie kwalifikacji jest kolejnym etapem. Doszkalanie i kursy zawodowe umożliwiają przekwalifikowanie się, żeby lepiej dostosować się do potrzeb rynku pracy. Warunkowane jest to jednak przez dostępność kursów. Dla migrantów ma znaczenie w tej kwestii zarówno dostępność cenowa jak i językowa. Nie rozpoznano oferty kursów zawodowych w języku innym niż polski.

55 [Nowelizacja ustawy o cudzoziemcach – KPMG Poland](#)

Niejako trzecim etapem jest dla migranta pełna integracja w środowisku pracy i polskich warunkach – symptomatyczny jest ten etap, gdy migrant zaczyna myśleć w języku polskim. Wówczas ścieżka jego kariery zawodowej nie różni się on polskich pracowników, gdyż znikają bariery związane z procesem adaptacji. Innym wyzwaniem, z którym może się spotkać migrant w środowisku pracy, jest poradzenie sobie z możliwym niekorzystnym odbiorem w środowisku współpracowników. Droga awansu migranta może spotkać się z niezadowoleniem ze strony zarówno Polaków, jak i towarzyszy środowiska pracy tej samej narodowości – w ich przypadku nawet w większym stopniu.

PERSPEKTYWA PRACODAWCÓW

Dla poznania trudności i barier migrantów w wejściu na rynek pracy potrzebna jest też perspektywa pracodawców. Dla nich ułatwieniem w pozyskiwaniu pracowników jest korzystanie z agencji zatrudnienia. W województwie zachodniopomorskim według stanu na 2022 rok działało 413 agencji zatrudnienia, co w porównaniu do innych województw jest średnią wartością i stawia nasz region na ósmym miejscu pod względem liczebności tych usługodawców (najwięcej agencji zatrudnienia było w województwie mazowieckim 1802, a najmniej w podlaskim 137)⁵⁶. W 2022 roku agencje zatrudnienia kierowały do pracy tymczasowej w Polsce 346 tys. cudzoziemców (o 76 tys., więcej niż w 2018 roku), najwięcej (286 tys.) było wśród nich obywateli Ukrainy, kolejni to Białorusini (18 tys.) i Gruzini (17 tys.). W profilu pracowników tymczasowych udział płci jest niema równy. Ponad połowa (52%) pracowników znajduje się w przedziale wieku 26-50 lat. 45,5% pracowników tymczasowych zatrudnianych jest przy pracach prostych. Od wielu lat była to atrakcyjna formą podejmowania pracy dla migrantów nieznających języka, chcących krótkoterminowy zarobek w Polsce przekuć na lepsze warunki życia w swoim kraju lub utrzymanie i wsparcie finansowe rodziny. Agencje nie tylko pośredniczą pracy, ale biorą na siebie wszystkie kwestie związane z zakwaterowaniem, wyżywieniem, opieką medyczną oraz procedurą administracyjno-prawną legalizacji pobytu i pracy, a także centrum pomocy w języku ukraińskim/rosyjskim. Dla migranta, który chciałby mieć perspektywę rozwoju zawodowego praca z pośrednictwem agencji zatrudnienia często może być początkiem dla wejścia na polski rynek pracy, zwłaszcza jeśli nie zna on języka i realów życia w Polsce.

56 Informacja o działalności agencji zatrudnienia w 2022 roku, MRPiPS, Departament Rynku Pracy, 2023;

Opinie przedsiębiorców lokalnego rynku pracy badane przez WUP wskazywały, że wsparcie, którego oczekują pracodawcy od instytucji samorządowych to przede wszystkim kursy językowe (58%), kursy zawodowe (57%) i dofinansowanie do zakwaterowania dla pracownika z zagranicy (47%). W badaniach jakościowych udział brali zarówno przedstawiciele pracodawców, którzy sami zatrudniali swoich pracowników, w tym też sprowadzali ich z zagranicy, jak i przedstawiciele agencji pracy. To przede wszystkim pracodawcy zgłaszali potrzeby wsparcia w doradztwie prawnym dotyczącym zatrudniania pracowników w związku z indywidualnymi sytuacjami, odczuwali trudności w procedurach związanych z uzyskaniem zezwolenia na pracę i legalizacją pobytu, a także zgłaszali zapotrzebowanie na kursy językowe dla migrantów. Trudności w zatrudnianiu cudzoziemców przede wszystkim dotyczyły przedłużania się procedur związanych z uzyskaniem wizy (w tym wynikające z korupcji w kraju rodzimym migrantów), barier językowych oraz częstych przypadków porzucania pracy przez pracowników, a także w ogóle nie stawiania się miejscu pracy po przekroczeniu granicy. Opinie przedstawiane przez pracodawców wskazują, że nie potrzebują oni dodatkowych zachęt do zatrudniania cudzoziemców z zagranicy, gdyż jest to warunek prosperowania ich przedsiębiorstw, nie bez znaczenia jest to, że jest to dla nich pracownik tańszy niż Polak, ale zapotrzebowanie wynika także z braku dostatecznej podarży pracowników lokalnego rynku pracy niezależnie od oferowanej stawki. W perspektywie pracownika wejście we współpracę z agencjami zatrudnienia sprawia niekiedy wrażenie potrzasku – niewielkie stawki, od których odejmowane są kwoty za wyżywienie, transport i zakwaterowanie często nie wystarczają do odłożenia pieniędzy pozwalających na kaucję z wynajęcie mieszkania i zmianę warunków zatrudnienia.

Niedogodnością dla pracodawców w organizacji pracy cudzoziemców jest bariera językowa, nieporozumienia związane z barierami komunikacyjnymi wiążą się niezrozumieniem swoich obowiązków i zakresu zadań, zrozumiałości szkoleń BHP i kwestii zachowania bezpieczeństwa pracy.

Organizacyjnie dla pracodawców łatwiej jest zorganizować pracę dla grupy migrantów, którzy sprawnie porozumiewają się między sobą w rodzimym języku i mają w swoim gronie osobę na tyle dobrze komunikującą się w języku zrozumiałym dla strony pracodawcy, że jest w stanie być łącznikiem i zapewnić sprawną komunikację pomiędzy grupą, a zwierzchnikiem, ewentualnie resztą zespołu pracowników.

Oczekiwania pracodawców wobec zatrudnianych migrantów najczęściej związane były z chęcią i zaangażowaniem w pracę. U poszczególnych pracodawców widoczne były preferencje co do określonej narodowości powiązane z przekonaniami na temat ich narodowego charakteru, kulturze pracy i podejściu do wywiązywania się ze swoich obowiązków. Na wyższych stanowiskach pracy, które zakładały pracę w zespole polskich pracowników liczyła się też chęć integracji i uczenia się komunikacji w języku polskim. Jeśli przebiegała ona pomyślnie deklaracje pracodawców szły w kierunku podkreślania braku różnic co do narodowości pracowników, a znaczenia ich kompetencji i kwalifikacji.

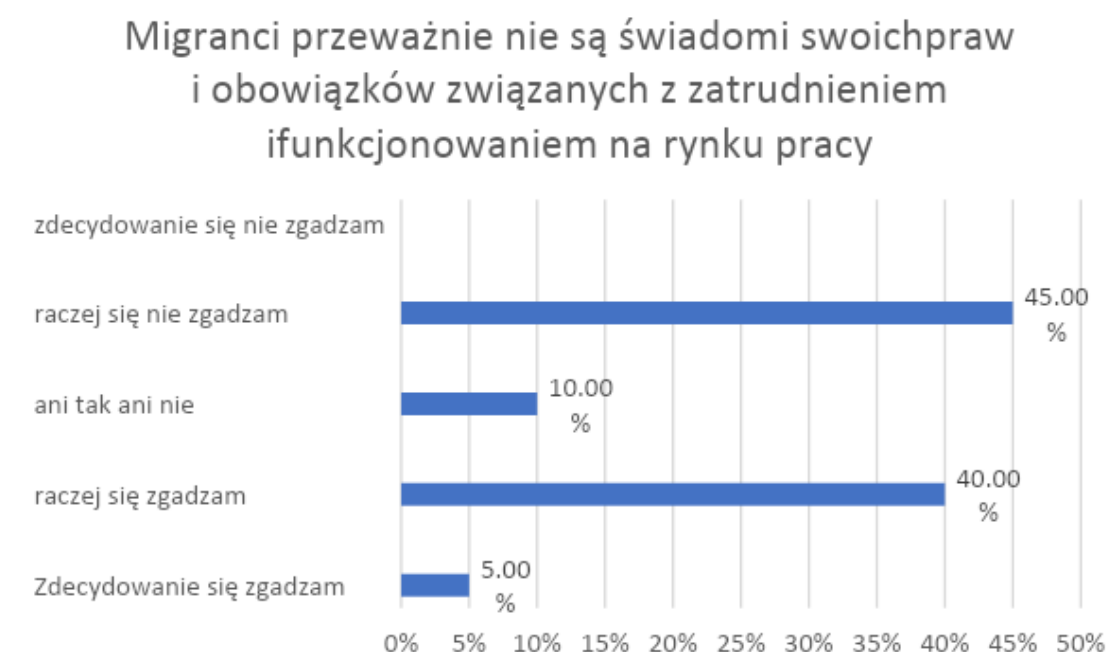
ŚWIADOMOŚĆ PRAW I OBOWIĄZKÓW NA RYNKU PRACY

W kontekście pełnego udziału w rynku pracy istotne jest również odpowiednie rozeznanie w swoich prawach i obowiązkach. Pracodawcy w większości deklarują, że informują pracowników o prawach i obowiązkach. W dużej mierze zauważają i wykazują zaskoczenie wiedzą pracowników migranckich w szczegółowych kwestiach, zwłaszcza w obszarze przysługujących im praw. W perspektywie pracodawców niektóre grupy migrantów robią się roszczeniowe, często jednostronnie skupiając się na przysługujących im przywilejach. Desk research dostępnych badań dotyczących obszaru województwa zachodniopomorskiego utrwala obraz, że przynajmniej w pierwszym okresie po przyjeździe migranci pozostają niedoinformowani w wielu kwestiach związanych z podejmowaniem pracy, pobytem oraz zakresem swoich praw i obowiązków. Wnioskiem z przeprowadzonego panelu ekspertów było występowanie dużej skali dezinformacji wśród migrantów, którzy wiedzę na różne tematy biorą nie z oficjalnych źródeł, ale mediów społecznościowych, popularnych w danych środowiskach blogerów, albo ekspertów wyrosłych na własnym przypadku.

Akcje informacyjne oraz punkty informacyjne prowadzone są przez wiele podmiotów zajmujących się wsparciem migrantów. Informacje na temat praw i obowiązków migrantów są również dostępne na stronach internetowych, w tym także instytucji rządowych, samorządowych, które zawierają informacje kierowane do cudzoziemców w języku ukraińskim. W znacznie mierze nie jest to jednak kanał przekazu informacji, który migranci sami podejmują.

Wyniki przeprowadzonej ankiety wśród przedstawicieli PUP wskazują, że migranci są raczej świadomi swoich praw i obowiązków związanych z zatrudnieniem i funkcjonowaniem na rynku pracy, jednak opinie na ten temat są mocno spolaryzowane.

Wykres 21. Ocena znajomości praw i obowiązków

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

W obliczu przypadków złego traktowania w środowisku pracy, doświadczenia dyskryminacji czy też nieuczciwości pracodawcy zdiagnozowano dwie strategie postępowania wśród migrantów. Z jednej strony spotykana jest nadmierna pokora i brak reagowania przez migrantów. A z drugiej jest też aktywne działanie i upominanie się o własne prawa, co pracodawcy postrzegają niekiedy jako roszczeniowość.

Po stronie Polskiej instytucją, do której powinny trafić zgłaszania przypadków wykroczeń w stosunku do prawa pracy, jest Państwowa Inspekcja Pracy. W Sprawozdaniu za rok 2022 wskazano, że od **2020 roku rośnie liczba składanych skarg złożonych do tej instytucji przez cudzoziemców**. W skali całej Polski w 2022 r. cudzoziemcy złożyli 2 660 skarg na swoich pracodawców, co stanowi 5% wszystkich skarg zarejestrowanych przez PIP. Piąty pod względem liczby zgłoszonych przez cudzoziemców skarg był Oddział Inspekcji Pracy w Szczecinie – przyjęto w nim 210 skarg. Zgłaszane problemy dotyczyły w większości obywateli Ukrainy, którzy skarżyli się na niewypłacanie wynagrodzeń lub minimalnej stawki godzinowej za zlecenie czy usługę oraz braku pisemnej umowy i wypłaty ekwiwalentu za niewykorzystany urlop⁵⁷. Świadczy o tym,

57 Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2022, Warszawa 2023

że **Ukraińcy stają się grupą na rynku pracy coraz bardziej świadomą swych praw i w coraz większym stopniu sięga po środki instytucjonalne i prawne by je egzekwować**. W odniesieniu do rejestrowanych w trakcie kontroli nieprawidłowości można stwierdzić, że jest spora dysproporcja udziału zgłoszeń, jakie dotyczą cudzoziemców, a udziałem uchybień wykrytych w trakcie kontroli pracy cudzoziemców w odniesieniu do wszystkich kontroli. Na ponad 1,4 tys. cudzoziemców skontrolowanych w wyniku pierwszej kontroli 18% wykonywało pracę nielegalnie, w kontroli sprawdzającej było to 12%. Większość tego typu przypadków miała miejsce w mikro przedsiębiorstwach (91%).

Również po stronie kraju rodzimego migrantów występują działania kontrolne w celu zabezpieczenia swoich obywateli – tu może posłużyć przykład Filipin, w których polska firma musi dostać pozytywną akredytację, żeby sprowadzać pracowników z tego kraju, o czym informował przedsiębiorca z branży stoczniowej. Nie zawsze system kontroli ze strony państwa polskiego i obcego jest szczelny, również w przypadku Filipińczyków dochodziło do przypadków wyzysku ujawnianego przez śledztwa dziennikarskie⁵⁸. Podobne historie dotyczące wyzysku płynęły od migrantów z Białorusi, którzy zatrudniani byli przez agencje. Cudzoziemiec nie mogąc odłożyć żadnych oszczędności pozostaje w warunkach bardzo niekorzystnego położenia, którego nie może sam zmienić. Przedstawiciel agencji zatrudnienia, który szczególną wagę przywiązywał do zapewnienia migrantom w miarę godnych warunków zamieszkania wskazywał również na wiele problemów związanych z logistyką i dostępną infrastrukturą mieszkaniową, jakie napotykają firmy organizujące warunki życia i pracy cudzoziemcom przyjeżdżającym do Polski na prace tymczasowe. Jednocześnie zapewnienie odpowiedniego standardu, bezpieczeństwa pracy, dobrego rozpoznania możliwości pracy danego pracownika i dopasowanie do zadań i stanowiska pracy wskazywał jako warunek sukcesu dla pozytywnego przebiegu zatrudnienia pracownika z zagranicy. W przypadku problemów na tym polu zdarzają się tarcia między pracownikami, a także porzucanie miejsca pracy.

Filipińczycy określani byli jako mało wymagający, dobrze wykwalifikowani, pracowici i nie wywołujący konfliktów. Mimo odległości geograficznej swojego kraju przez znajomość języka angielskiego i generalnie wyznawaną religię katolicką jest to naród bliski kulturowo .

Dyskryminacja w miejscu pracy ze względu na narodowość, wyznanie, czy kolor skóry może charakteryzować się różną powagą czynów, które można kwalifikować

58 Przyjeżdżają z Filipin do Polski, w pracy spotykają się z wyzyskiem (oko.press)

jako nękanie, szykany, czy groźby i może być zgłaszane prokuraturze. W zakresie prawa pracy odpowiednią instytucją do zgłaszania naruszeń jest PIP, a także ostatecznie sąd pracy. W wywiadach indywidualnych z migrantami podany został przykład mobbingu, którego doświadczali zatrudnieni cudzoziemcy – sprawa zakończyła się zwolnieniem z pracy agresora.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ MIGRANTÓW

Analizy Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej wskazują, że na dzień 30 września 2023 r. działały w Polsce 103 502 spółki z udziałem kapitału zagranicznego lub których beneficjentami rzeczywistymi są obywatele innych państw⁵⁹. Blisko połowa aktywnych spółek powstała w ostatnich 5 latach. Największy wzrost liczby rejestracji notowany był między 2020 a 2022 rokiem. Impet fali nowopowstałych firm z udziałem cudzoziemców w ostatnim roku spadł i liczba zakładanych firm wyraźnie spadła. Częściowo można to przypisywać wytracaniu siły napływu uchodźców z Ukrainy, którzy wnosili również swój kapitał i potencjał przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość cudzoziemców rozwija się w większym stopniu w tych regionach Polski, które cechują się z jednej strony największą absorpcją napływu migrantów, a z drugiej oferują szanse związane z pozytywnym obrazem koniunktury gospodarczej. Blisko Połowa aktywnych firm zarejestrowanych w KRS skupiona jest w województwie mazowieckim (49,7%), a precyzyjniej mówiąc w Warszawie (43 624). W dalszej kolejności aktywność przedsiębiorców z zagranicy widać w województwie dolnośląskim (8%), małopolskim (7,5%) i wielkopolskim (6,3%). **W województwie zachodniopomorskim było 3323 aktywnych firm z kapitałem zagranicznym, co stanowi 3,2% w skali kraju i daje siódma lokatę w rankingu województw Polski** pod tym względem. Firmy z obcym kapitałem skupiają się głównie w miastach. **W Szczecinie ma siedzibę 1 720 takich firm**, co również daje mu siódmą lokatę wśród miast Polski. 5 najliczniej reprezentowanych branż, w jakich działają firmy z udziałem kapitału zagranicznego to: transport drogowy towarów (5309), roboty budowlane (4233), doradztwo w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i zarządzania (3798), działalność związana z oprogramowaniem (3749), sprzedaż hurtowa (3533). Problemem w kontrolowanych przez PIP spółkach z udziałem cudzoziemców była rejestracja tych podmiotów na wirtualne adresy, co utrudniało przeprowadzenie kontroli. Z kolei jako ograniczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej w środowisku

59 Inwestorzy zagraniczni w Polsce 2023 (coig.com.pl)

przedsiębiorców wskazywano niskie obeznanie z zagadnieniami prawnymi i administracyjnymi.

Inne źródło pokazuje jeszcze wyższe nominalne wartości wskazujące na wzrost przedsiębiorczości, w ocenie ekspertów głównie za sprawą uchodźców (uchodźczyń) z Ukrainy, mamy do czynienia **w województwie zachodniopomorskim z rozkwitem firm zakładanych przez cudzoziemców było ich 2400 według stanu na koniec roku, co stanowi wzrost o ponad 100%**. Są to głównie działalność sektora usług branży beauty, gastronomii oraz rzemiosło, a wśród mężczyzn również rozwój przedsiębiorstw branży budowlanej, komunikacji i transportu. Coraz więcej cudzoziemców zrzesza się w związkach przedsiębiorców, co pozwala im czerpać wsparcie i wiedzę potrzebne dla długoterminowej działalności na rynku. Prowadzenie działalności jest zagospodarowaniem talentów i kwalifikacji, które nie zdołały być adekwatnie zaabsorbowane przez rynek pracy. Prowadzenie własnego biznesu dobrze rokuje dla planów osiedleńczych i pozostaniem w regionie na stałe⁶⁰. Firmy otwierane przez cudzoziemców są atrakcyjnymi miejscami pracy dla innych cudzoziemców. Natomiast można powiedzieć, że ponieważ w pewnym momencie dochodzi do przesytu rynku usług, może to spowodować nadmierną konkurencję wśród firm najpopularniejszych branż, a także wyparcie z rynku mniej konkurencyjnych przedsiębiorstw prowadzonych przez Polaków.

Co do szkoleń biznesowych i mentoringu, migranci mogą uczestniczyć w ogólnych kursach, które dostępne są w języku polskim. Ma to znaczący wpływ na to, że pozostają poza zasięgiem możliwości migrantów, dopóki nie nauczą się języka w dostatecznym stopniu dla rozumienia. W przypadku pytań dotyczących działalności gospodarczej najczęściej korzystają z pomocy prawnej. Zaznaczyć także tu potrzeba, że język fachowy, branżowy często ma swoją specyfikę i może być trudniejszy do opanowania. Dla przedsiębiorcy, także polskiego, procedury, biurokracja i język urzędniczy, jakim się operuje jest często sam w sobie dużą barierą, tym bardziej trudną dla osoby uczącej się języka i zagadnień prawnych związanych z prowadzeniem firmy – przytoczyć można przykład wysoko wykwalifikowanej Białorusinki, która miała zamiar skorzystać z dotacji na otworzenie działalności gospodarczej jednak dużą barierą stanowiła bariera językowa dokumentacji, która określała warunki kwalifikacji i procedury.

Jeszcze przed napływem uchodźców w związku z wybuchem wojny w Ukrainie, w Polsce odnotowywano wysoki stopień samozatrudnienia wśród migrantów,

60 [Przedsiębiorcze Ukrainki w Polsce. One wiedzą, jak robić biznes](#) (dlahandlu.pl);

czym zaraz po Czechach Polska wyróżniała się wśród krajów UE w 2018 r⁶¹. Z jednej strony często jest to sposób dla pracodawcy na obniżenie, kosztów pracownika, gdyż pracownik otwierający firmę w pierwszym okresie zwolniony jest ze składek, a później płaci niższe stawki w porównaniu do obowiązujących przy umowie o pracę. W opinii ekspertów samozatrudnienie dotyczy osób z wyższym wykształceniem w branżach, w których mogą być tzw. freelanserami. Jako aktywnych w zakładaniu własnych firm wskazywali zwłaszcza Ukraińców, którzy zdobyli już doświadczenie na polskim rynku pracy i decydują się na tę drogę rozwoju zawodowego dla zwiększenia uzyskiwanych dochodów. Branże, które dostępne są dla migrantów są to te, które mają niski próg wejścia, nie wymagają dużych nakładów inwestycji – tj. małe punkty handlu, usług, gastronomi⁶².

CUDZOZIEMCY W PUP

W opiniach migrantów w przeprowadzonym badaniu jakościowym w dużej mierze zapisywali się do PUP jako poszukujących pracy, żeby zostać objęci ubezpieczeniem medycznym. Obecnie wszyscy Ukraińcy posiadający status UKR na mocy specustawy mają zapewniony dostęp do darmowej opieki medycznej. Oferta szkoleń organizowanych przez PUP nie zawsze jest dostępna w określonym terminie i zapotrzebowaniu. Pośrednictwo PUP w znajdowaniu zatrudnienia nie jest wiodące, ma raczej marginalne znaczenie.

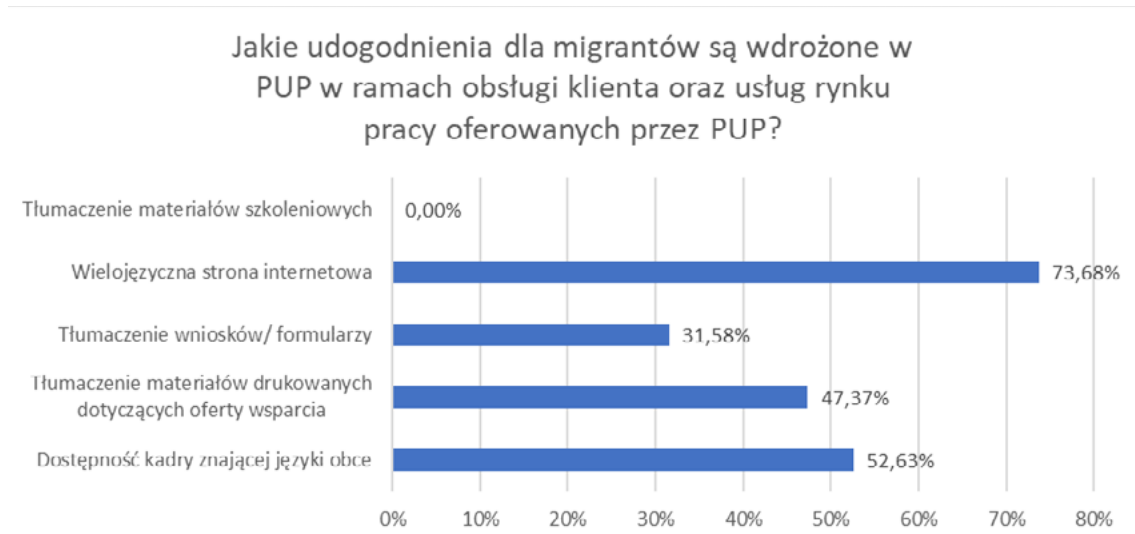
Wnioskiem płynącym z badań jakościowych wśród samych migrantów – odbiorców usług organizacji pozarządowych jest to, że efektywność tych działań kierowanych do nich zależała w dużej mierze od tego, czy były one gotowe na zmiany. Prowadzenie działań aktywizacji zawodowej, prób przekwalifikowania jest sensowne, gdy sytuacja migranta nabiera cech stabilizacji. Tuż po traumatycznych wydarzeniach oraz przeżycie pierwszego szoku kulturowego najbardziej wskazane są działania wspierające w zakresie uzyskania tego poczucia bezpieczeństwa i przywrócenia równowagi psychicznej.

Znaczenie ma również jakość usług świadczonych przez dane jednostki PUP i kompleksowość udzielanego wsparcia. Oceny pod tym względem pomocą dostarczają wyniki ankiety:

61 [Cudzoziemcy coraz częściej pracują w Polsce na samozatrudnieniu](#) (prawo.pl);

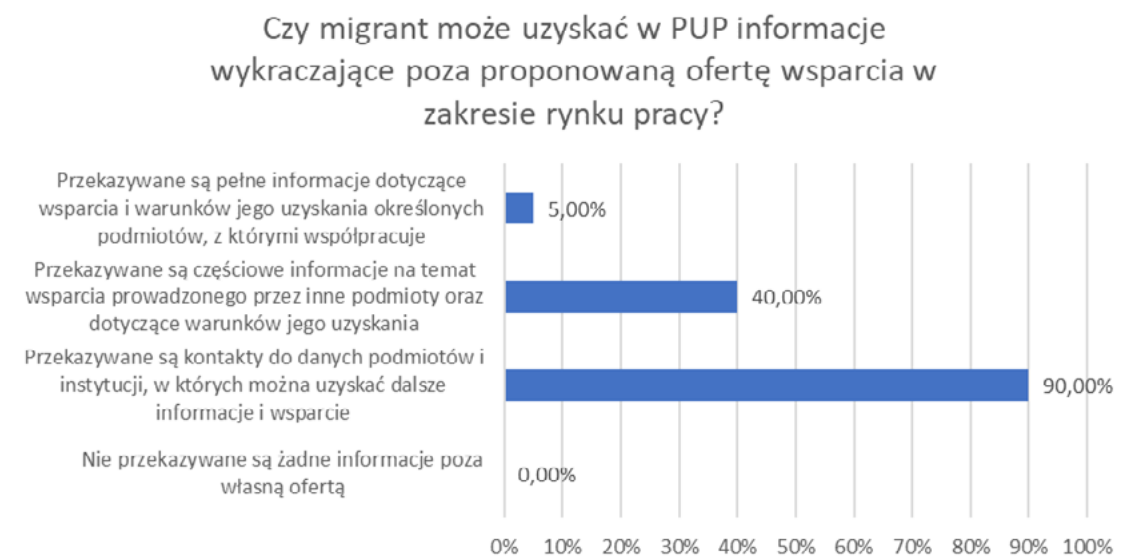
62 Tamże;

Wykres 22 Jakie udogodnienia dla migrantów są wdrożone w PUP

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

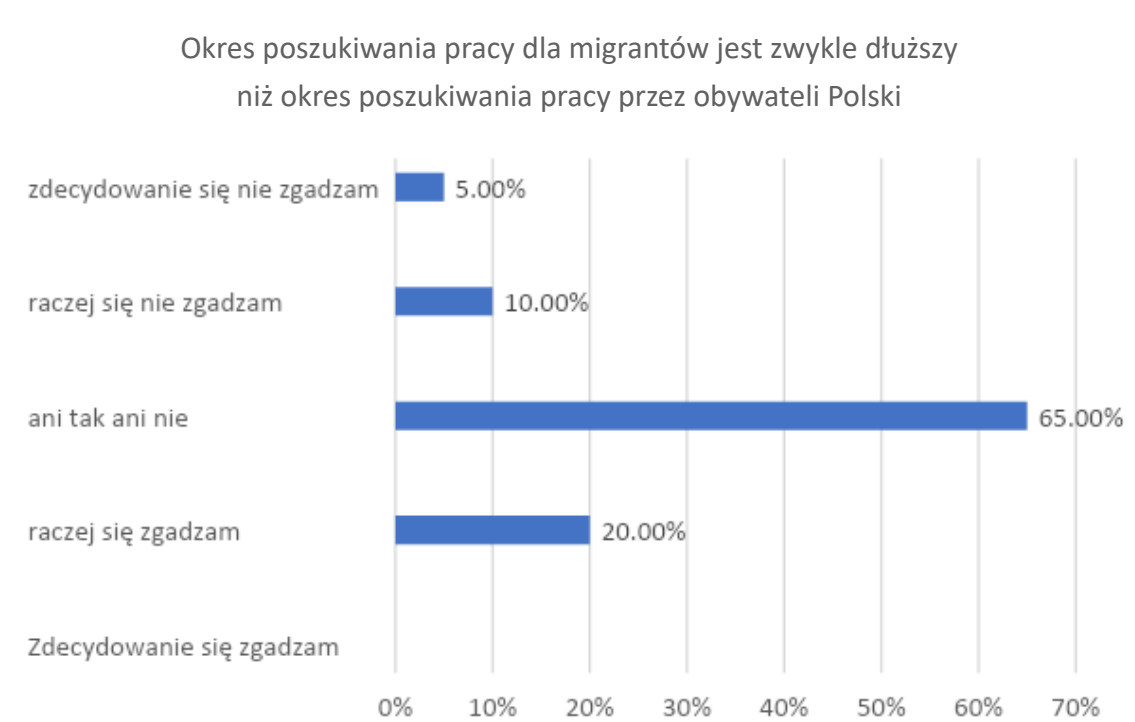
Wykres 23 Jakie wsparcie dodatkowe jest dostępne w PUP

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

Przeprowadzone badania jakościowe wskazują, że migranci zwłaszcza przymusowi są skłonni do zmiany pracy dla polepszenia swoich warunków pracy. Są też elastyczni względem podejmowania zatrudnienia i dostosowania się do dostępnych stanowisk pracy. Wśród pracodawców w badaniach jakościowych wskazywano, że często spotykaną wśród migrantów praktyką jest porzucanie pracy dla lepszych warunków płacowych konkurencji.

Wykres 24. Okres poszukiwania pracy przez migrantów

Źródło: Badanie CAWI – PUP; N=20

W podsumowaniu części dotyczącej włączenia migrantów na rynku pracy dobrze wkomponowują się wyniki badania UNHCR: Przyjęcie uchodźców z Ukrainy i ułatwienie im dostępu do rynku pracy wniosło pozytywny wkład w budowanie polskiego gospodarki. Jak wynika z badania pt. „Analiza wpływu uchodźców z Ukrainy na gospodarkę Polski”, które zostało przeprowadzone przez Deloitte dla UNHCR, Agencji ONZ ds. Uchodźców, w 2023 roku wkład obywateli Ukrainy w **wartość PKB wyniósł od 0,7 do 1,1%, a jego wielkość ma nadal rosnać**⁶³. Jak wynika z analiz, **podatki wpłacone przez uchodźców sięgnęły 10-14 mld zł w 2022 i kolejnych 15-20 mld zł w 2023** – to więcej niż wydatki państwa na początkową pomoc dla uchodźców z Ukrainy. Obecnie gospodarstwa domowe Ukraińców praktycznie utrzymują się z pracy własnej (80%).

Druga stroną medalu jest napływ migrantów pozornie tylko starających się o podjęcie pracę w Polsce, co również jest zjawiskiem odczuwanym przez lokalnych przedsiębiorców. Identyfikują oni niektóre kraje jako kraje w większym stopniu obarczone takim ryzykiem – jak Uzbekistan, czy Turkmenistan (doświadczenia migranta prowadzącego dużą firmę budowlaną).

63 Analiza wpływu uchodźców z Ukrainy na gospodarkę Polski, UNHCR, marzec 2024;

Dane dla Polski pokazują, że w 2023 roku ¼ wszystkich zezwoleń na pracę jest uchylana z powodu informacji o niepodjęciu zatrudnienia (91 na 320 tys.)⁶⁴.

PERSPEKTYWA MIGRANTÓW

Perspektywa migrantów uzyskana dzięki wywiadam indywidualnym potwierdza, że występuje problem pracy poniżej kwalifikacji zwłaszcza wśród migrantów z Ukrainy oraz Białorusi. W pierwszym okresie najczęściej pracują oni w sektorach nie wymagających kwalifikacji, a zmiana sytuacji niedopasowania pracy do posiadanych kwalifikacji wymaga od nich dużego zaangażowania, a czasem także wsparcia siecią kontaktów po stronie polskiej. Przykładem takiej drogi jest migrantka polskiego pochodzenia, która przyjechała z Rosji:

„Byłam grafikiem. Pracowałam w bibliotece. [Teraz gdzie pracujesz?] Też jestem grafikiem, tak w swoim zawodzie pracuje. Polecił mnie X, dobry człowiek. Wypróbowali mnie i powiedzieli, chodź, nadajesz się. [Zadowolona jesteś?] Oczywiście i ludzie wokół mnie wszyscy mili, zawsze chcą pomóc, dobry zespół. [A takie początki?] Żeby znaleźć pracę to ja bardzo dużo szukałam. Na początku pracowałam jako sprzątaczką. Od początku znam, co to jest taka fizyczna robota. [a ta pierwsza praca to też była przez kogoś załatwiona, czy sama szukałaś?] Sama szukałam. Miałam problem z dokumentami, zobaczyli, że ma obywatelstwo rosyjskie. Była jakaś taka organizacja, że nie mieli sprzątaczkę, ale jak zobaczyli obywatelstwo rosyjskie, to powiedzieli, że niestety, ale nie”.

Migrantka z Rosji

Powyższy przypadek świadczy także o występowaniu wykluczania ze względu na pochodzenie migrantów. Potwierdzają to także informacje pozyskane w trakcie wywiadów grupowych, w ramach których respondenci wskazali, iż w społeczeństwie pojawiają się postawy niechętnie wobec migrantów, co może być w dużej mierze spowodowane narracją jaka prowadzona była w mediach publicznych.

64 Informacja o zatrudnieniu cudzoziemców w Polsce, MRPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2023;

Zwykle jednak migranci w pozyskiwaniu zatrudnienia korzystają z sieci kontaktów w grupie własnej narodowości. Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że migranci rzadko korzystają z ofert publicznych służb zatrudnienia. Na przykład pewna kobieta z Białorusi nie odniosła sukcesu, próbując przez Urząd Pracy znaleźć kursy, szkolenia czy możliwość odbycia stażu zawodowego. Inni pracownicy, którzy samodzielnie znaleźli zatrudnienie, również nie korzystali z tej formy wsparcia. Ukraińcy często poszukują pracy dzięki wsparciu wewnątrz swojej społeczności, pytając znajomych o możliwości zatrudnienia. Podobnie postępują pracownicy z Gruzji, zwłaszcza ci o niższych kwalifikacjach, którzy również wspierają się nawzajem.

Z wywiadów wynika, że nie wszyscy migranci trafiają w przyjazne warunki pracy. Zgłaszane były przypadki przemocy w pracy, co w konkretnym przypadku z wywiadu spotkało się z interwencją większej liczby pracowników i w efekcie skutkowało zwolnieniem agresora.

Organizacje migranckie ukraińskie i białoruskie często wspierają też osoby w przeróżnych problemach związanych z zatrudnieniem i nieuczciwym traktowaniem np. zwolnienie kobiety w wieku przedemerytalnym, praca bez umowy w „okresie próbnym” bez wypłaty wynagrodzenia. Ze strony organizacji wspierającej Ukrainki pojawiła się informacja, że często słyszą one od pracodawców pytania o sytuację rodzinną i spotykają się z niechęcią zatrudniania ze względu na opiekę nad dziećmi.

W przypadku rozpoczęcia pracy przez agencje pracy, jak wykazują wywiady z ekspertami zajmującymi się wsparciem migrantów, zmiana warunków bytowania jest bardzo trudna. Warunki zamieszkania zwykle są poniżej normalnych standardów w przepełnionym zakwaterowaniu zbiorowym. Obiecywane wynagrodzenie jest pomniejszane o nieadekwatne do rzeczywistych kosztów zakwaterowania i przejazdów. Nie pozwala na odłożenie pieniędzy wystarczających na wynajęcie mieszkania, co wymaga wpłaty nawet 3 tys. zł kaucji. Takie warunki pracy były do przyjęcia dla osób mających krótkoterminową perspektywę nawet niewielkiego na polskie realia zarobku, który w perspektywie życia w ich kraju mógł być opłacalny. Obecnie zarówno w Ukrainie i Białorusi – krajów, z których jest najwięcej migrantów, nie jest możliwy bezpieczny powrót, a praca przez nieuczciwe agencje zatrudnienia jest niekiedy potrzaskiem dla obywateli tych krajów. Obok problemów związanych z zatrudnieniem w agencjach pośrednictwa pracy, badania jakościowe wykazały komplikacje jakie wiążą się dla migrantów w związku z nieuczciwym zatrudnieniem przez pracodawców:

„Bardzo często to jest to problem, że pracodawca nie chce zatrudniać legalnie. On mówi, okres próbny dwa tygodnie. A potem pracownik, chce uzyskać umowę i wynagrodzenie, a on mówi jakie wynagrodzenie, jaka umowa? I w tej sytuacji osoba jest po prostu przegrana na starcie, bo ona przyjeżdża z niewielkim kapitałem i liczy na to, że ona tu będzie miała mieszkanie, będzie miała ubezpieczenie. Wszystko będzie miała. I tu okazuje się, że po dwóch tygodniach pracodawca nie chce jej zatrudnić legalnie. Jak ci się nie podoba to idź. Na twoje miejsce jest dużo chętnych. I to jest bardzo częste”.

Wywiad ekspertki z doświadczeniem migracji 1, Białoruś

Realia funkcjonowania migrantów na rynku pracy, w których nie są oni traktowani równo względem pracowników z Polski i uczciwie, rodzi dalsze komplikacje dla ich sytuacji w życiu codziennym.

Praca w Polsce dla migrantów ma także niekiedy typowo zarobowy wymiar. Przykładem był tu pracownik z Gruzji, który wcześniej był pasterzem. W wyniku okoliczności życiowych, na jakie złożyły się wymarcie stada owiec, zdecydowała się na poszukiwanie pracy w Polsce korzystając z agencji pośrednictwa pracy. Najpierw pracował w zakładach polickich Polimerów, później na budowie w Świnoujściu. Pokazuje to, że dla migrantów wyjeżdżających w celach zarobkowych wejście na rynek pracy wymagających niskich kwalifikacji, niekiedy jest świadome i zaplanowane.

d) Życie codzienne migrantów

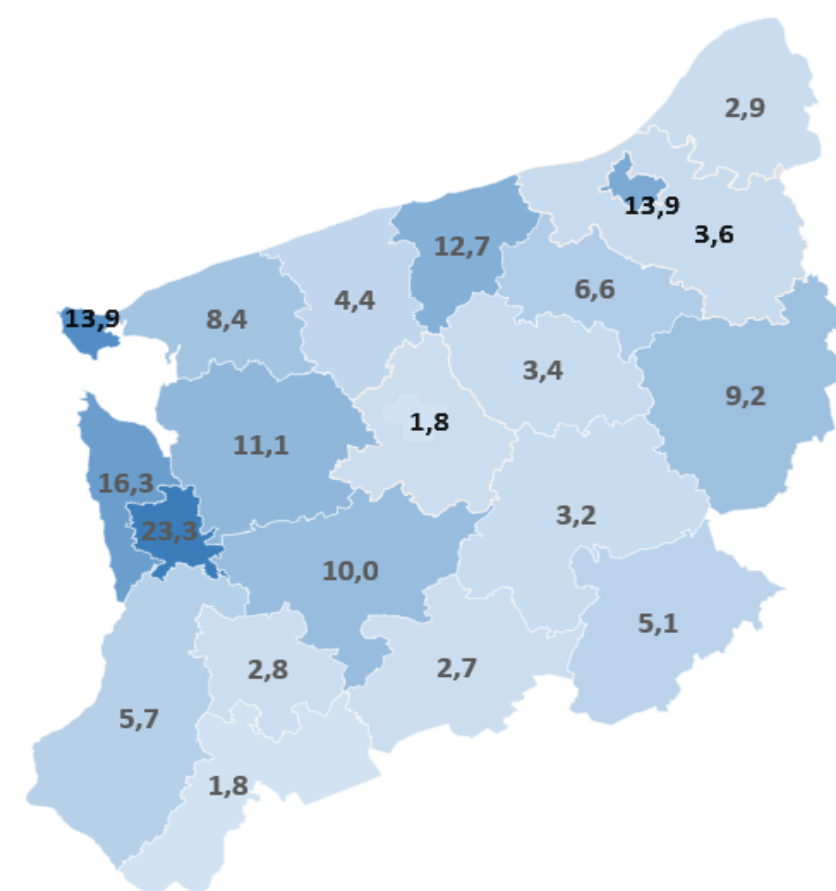
ZAPOTRZEBOWANIE NA USŁUGI SPOŁECZNE

Zmiana modelu migracji z zarobkowej na uchodźczą, jaka miała miejsce po 24.02.2022 r., wpłynęła na inny profil charakterystyki samych migrantów. Podczas gdy migranci zarobkowi to przede wszystkim samotni mężczyźni najczęściej w młodszych grupach wiekowych, obecny obraz migracji po rozpoczęciu wojny na Ukrainie do Polski to przede wszystkim kobiety w różnych grupach wiekowych z dziećmi. Uchodźcy z Ukrainy przede wszystkim tworzą gospodarstwa domowe złożone z tylko jednej osoby dorosłej z podopiecznymi (36%), 30% składa się z rodzin dwóch lub więcej dorosłych z osobami zależnymi pod opieką (30%), dorośli bez dzieci stanowią 28% populacji uchodźców, a 6% to osoby starsze.

Również migracja z Białorusi po 2020 po represjach, jakie spotkały społeczeństwo w wyniku sprzeciwu wobec fałszowaniu wyborów, charakteryzowała się całym przekrojem społecznym.

Podstawowe odróżnienie modeli potrzeb życia codziennego i korzystania z różnego typu usług stawia przeważnie fakt posiadania dzieci. W migracji przedwojennej, dotyczącej głównie młodych mężczyzn przebywających w Polsce bez rodziny można mówić o minimalizacji potrzeb. Obecność dzieci determinuje natomiast różnego rodzaju potrzeby i chęć normalizacji życia codziennego migrantów i dążenia do zrównania się w dostępności do usług dostępnych miejscowej ludności. Jesteśmy w stanie oszacować, w jakich regionach województwa występuje ten rodzinny model migracji poprzez określenie terytorialne liczby dzieci cudzoziemców w szkołach.

Mapa 6. Liczba dzieci cudzoziemców w szkołach na 1000 mieszkańców w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 30.09.2022 r.

Z kolei w poniższej tabeli przedstawiono dodatkowe informacje dotycząc udziału liczby dzieci w placówkach w danych powiatach oraz odniesienie do liczby dzieci

ze statusem UKR w wieku szkolnym. Symptomatyczne jest, że połowa dzieci cudzoziemców skupiona jest w aglomeracji Szczecina. Dzieci migrantów z innych miejsc w województwie staniały niewielkie odsetki – 5% w powiecie kołobrzeskim, 4,3% w m. Świnoujście. Wskaźnik biorący poprawkę na gęstość zaludnienia wskazuje te obszary, w których migranci żyjący w rodzinach z dziećmi są widoczni – oprócz Szczecina – to przede wszystkim powiat: policki, Świnoujście, Koszalin, kołobrzeski, goleniowski, a także stargardzki i szczecinecki.

Tabela 8. Udział liczby uczniów w placówkach w poszczególnych powiatach

Powiat	liczba uczniów cudzoziemców – 30.09.2022	udział względem województwa	na 1000 mieszkańców
białogardzki	292	1,6%	6,6
choszczeński	121	0,7%	2,7
drawski	169	0,9%	3,2
goleniowski	901	5,0%	11,1
gryficki	247	1,4%	4,4
gryfiński	437	2,4%	5,7
kamieński	369	2,0%	8,4
kołobrzeski	976	5,4%	12,7
koszaliński	235	1,3%	3,6
łobeski	112	0,6%	1,8
myśliborski	395	2,2%	4,6
policki	595	3,3%	16,3
pyrzycki	147	0,8%	2,8
ślawieński	350	1,9%	2,9
stargardzki	727	4,0%	10,0
szczecinecki	397	2,2%	9,2
świdwiński	171	0,9%	3,4
wątecki	169	0,9%	5,1
m. Koszalin	1 466	8,1%	13,9
m. Szczecin	9 076	50,1%	23,3
m. Świnoujście	776	4,3%	19,9
województwo zachodniopomorskie	18 128	100,0%	11,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dostęp do usług administracyjnych

Dla większości badanych obywateli Ukrainy (67%) warunki życia były jednak dobre. Istotnym aspektem jest to, że czuli się oni w naszym kraju bezpiecznie (78%). Bezpieczeństwo oprócz tego podstawowego wymiaru, jakim jest izolacja od działań wojennych, polega też na zabezpieczeniu socjalno-bytowym w dostępności najważniejszych usług społecznych.

Sprawą podstawową dla migrantów, jaka wyłania się w większości badań zastanych, jest uzyskanie **legalizacji pobytu** i dopełnienie procedur z tym związanych. Migranci często nie korzystają z dostępnych możliwości i udogodnień w sprawach administracyjnych, ponieważ nie mają o nich wiedzy. Duża liczba interesantów i problemy związane z zagubieniem osób składających wnioski sprawia, że Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki nie jest w stanie efektywnie obsłużyć wszystkich interesantów. Według raportu NIK⁶⁵ ponad 60% postępowań prowadzonych jest przewlekłe z przekroczeniem terminów. Ograniczona wydolność ZUW uwidoczniła się też w statystykach złożonych wniosków i wydanych decyzji. W perspektywie migrantów, którzy nie znają dobrze albo wcale języka, nie mają świadomości wszystkich obowiązków, jakie na nich ciążyą w związku z składaniem odpowiednich dokumentów oraz spotykają się z chaosem i dezinformacją potrzebne są rzetelne i przystępne strategie informacyjne. Pomocna byłaby większa dostępność językowa urzędów – czy to przez obecność tłumacza, czy informacji, druków w językach dla nich znanych.

Legalizacja pobytu jest też warunkiem wstępnym dla uzyskania pomocy społecznej przy zaistnieniu problemów ekonomicznych, a także dostępu do legalnego zatrudnienia.

Dostęp do mieszkań

Jednym z ważniejszych problemów, z jakimi stykali się migranci zaraz po zapewnieniu obsługi administracyjnej w kwestii legalizacji pobytu (35%) i konieczności wyjazdu w celu odnowienia prawa pobytu (25%) jest dostęp do mieszkań (17%)⁶⁶. W przypadku migrantów zarobkowych w części kwestię

65 Obsługa obywateli Polski i cudzoziemców w jednostkach administracji publicznej. Informacja o wynikach kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, Łódź 2023;

66 Budyta-Budzyńska M. (red.) Bezpieczna przystań. Imigranci w województwie zachodniopomorskim Podręcznik dla osób pracujących z imigrantami, Caritas Polska, Warszawa 2020;

wynajmu mieszkania brali na siebie pośrednicy pracy lub sami pracodawcy. Dla tej grupy migrantów zarobkowych – zwłaszcza tymczasowych, która przyjeżdża na krótki okres czasu warunki mieszkaniowe, w jakich przebywali były mniej ważne⁶⁷. Decydowali się na lokum o niskich standardach w zbiorowym zakwaterowaniu, często przepełnionych. Przedstawiciel agencji zatrudnienia, która obsługuje średnie projekty od 20 do 100 osób twierdził, że zapewnienie godnych warunków mieszkaniowych większej grupie pracowników jest dużym problemem logistycznym, a wielkość zatrudnienia i liczba obsługiwanych pracowników wpływa na obniżenie jakości tej obsługi. Pojawia się także problem z zaniedbaniami i szybkim zużyciem lokali, w których odbywa się zakwaterowanie zbiorowe. Problemem jest także jeśli chodzi o warunki higieniczne mieszkań, co jest spowodowane tym, że cudzoziemcy pracują często po 10-12 godzin na dobę 6 dni w tygodniu i nie mają chęci i energii na utrzymywanie porządku. Mieszkanie zapewniane przez pracodawcę jest 12%-om Ukraińców wśród wcześniejszych migrantów zarobkowych, 84% z nich mieszka w wynajętym lub własnym mieszkaniu. Ukraińcy w sytuacji ucieczki przed wojną tylko w 1/5 dostawali się do zakwaterowania zbiorowego, co spowodowała gościnność polskich i ukraińskich rodzin wcześniejszych migrantów. Szybko też podejmowali oni pracę i wynajmowali mieszkania na własną rękę.

Problemem, który przejawiał się wśród migrantów w analizowanych badaniach i badaniach własnych, była niechęć do wynajmu mieszkań cudzoziemcom, wysokie stawki żądane za wynajem oraz zawyżone kaucje za wynajem mieszkania dla migrantów. Z jednej strony postępowanie takie bywa motywowane złymi doświadczeniami najemców w stosunku do wcześniejszych lokatorów. Cierpią na tym jednak wszyscy migranci, którzy starają się o wynajem mieszkania w normalnym standardzie.

Pozytywnym przykładem korzystania przez migrantów z usług mieszkaniowych skierowanych do ogółu mieszkańców jest sytuacja uzyskania mieszkania socjalnego za wykonanie remontu i zainwestowanie w to własnych pieniędzy.

Ubezpieczenia społeczne

Dostęp do ubezpieczeń społecznych jest jedną z podstawowych usług względem migrantów, która zaspokaja ich potrzeby poczucia bezpieczeństwa i zapewnia dostęp do publicznej służby zdrowia. Grupami, które mają trudność w tym

obszarze są migranci bez zalegalizowanego pobytu i prawa dostępu do rynku pracy lub są zatrudnieni bez umowy. W poprzednich badaniach dotyczących naszego województwa była mowa o przypadkach nieuczciwych pracodawców, którzy nie odprowadzali składek na ubezpieczenie zatrudnionych migrantów, czego nie byli oni świadomi.

W sferze poczucia bezpieczeństwa i zapewnienia podstawowych potrzeb jest również dostęp do podstawowego **ubezpieczenia zdrowotnego, zapewniający publiczną opiekę medyczną**. Migranci z Ukrainy ze statusem UKR na mocy ochrony tymczasowej są włączeni ubezpieczania zdrowotnego na warunkach uprzywilejowanych wobec innych migrantów, a także obywateli Polski. Migranci z innych kierunków, którzy nie są objęci pakietem ochrony socjalnej w ramach pobytu ze względów humanitarnych i ochrony międzynarodowej, mają możliwość wejścia w system socjalny przez rejestrację w Powiatowym Urzędzie Pracy. Osoby, które w ramach legalnego pobytu nie mają dostępu do rynku pracy lub przebywają w Polsce bez aktualnych dokumentów pobytowych pozostają w strefie, w której w razie wystąpienia problemów zdrowotnych nie mogą liczyć na publiczne wsparcie. Z raportu ZUS wynika, że wzrosło korzystanie przez cudzoziemców z świadczeń związanych z ubezpieczeniem społecznym i zdrowotnym. W większej mierze zaczynają być nie tylko płatnikami składek, ale również świadczeniobiorcami. W dalszym ciągu udział cudzoziemców wśród odbiorców świadczeń całego systemu ZUS jest marginalny – udział kwot wypłacanych migrantom wynosił w grudniu 2022 r. 0,15% wszystkich wypłat. Łączna kwota przysługujących cudzoziemcom emerytur i rent w grudniu 2022 roku wyniosła 16,5 mln zł (w 2021 r. 13,1 mln zł). Kwota ta stanowiła 0,072% (w 2021 r. 0,064%) ogólnej kwoty świadczeń emerytalnych i rentowych w ZUS, w tym łączna kwota:

- emerytur cudzoziemców – 12,6 mln zł, tj. 0,068% ogólnej kwoty emerytur z ZUS,
- rent z tytułu niezdolności do pracy cudzoziemców – 1,1 mln zł, tj. 0,083% ogólnej kwoty rent z tytułu niezdolności do pracy z ZUS,
- rent rodzinnych cudzoziemców – 2,8 mln zł, tj. 0,091% ogółu wydatków na renty rodzinne z ZUS⁶⁸.

67 A. Adamczyk. i in. 2018;

68 Cudzoziemcy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych 2022, ZUS Warszawa 2022;

Potrzeby związane ze zdrowiem psychicznym

Bardzo ważnym obszarem problemów i potrzeb migrantów, szczególnie ważny dla grupy uchodźców wojennych (obecnie przede wszystkim z Ukrainy, ale w badaniu jakościowym sygnalizowane również ze strony Białorusinów doświadczających represji politycznych w swoim kraju) jest zdrowie psychiczne. Badanie przeprowadzone przez Fundację Współpracy Międzynarodowej Polsko-Ukraińskiej „FREE DOM” wśród Ukraińców, którzy przybyli do Polski po inwazji Rosji na Ukrainę i przebywają w Polsce od ponad półtora roku, wskazuje bardzo duże problemy dotyczące depresji – dotyczyły 74% badanej grupy, zwłaszcza w młodszej grupie wiekowej 18-35 lat sięgnęły 80%⁶⁹. Problemy zdecydowanie związane są z przeżywaną traumą wydarzeń wojennych oraz rozłąką z rodzinami, a także trudności w adaptacji, związane też z niewystarczającą znajomością języka.

W badaniu jakościowym wskazywano z jednej strony zarówno migrantów, jak i organizacji zajmujących się ich wsparciem na duże potrzeby w tym zakresie. Dostępne jest wsparcie psychologiczne w ofercie wsparcia organizacji pozarządowych, jednak potrzeby są większe niż możliwości. Działania polityki województwa powinny przede wszystkim iść w kierunku upowszechniania pomocy psychologicznej oraz promowania wśród wykształconych w kierunku psychologii Ukraińców objętych ochroną czasową nostryfikacji dyplomów, gdyż możliwości wykonywania zawodu, jakie wrócą po nowelizacji ustawy od lipca 2024 roku będą znów ograniczone czasowo. Potrzebne jest tu również odpowiednie zdiagnozowanie zasobów psychiatrów mówiących w językach migrantów, gdyż jest to warunek podjęcia leczenia i terapii.

Problem dzieci w szkołach, placówkach

Stan przygotowania przedszkoli i szkół do przyjmowania dzieci migrantów i pracy z dziećmi – migrantami w okresie przeprowadzanej diagnozy 3 lata temu oceniony był jako słaby. Dzieci cudzoziemców, w tym migrantów spotykają się z różnorodnymi problemami systemowymi. Do 2022 roku dominujący model migracji zarobkowej cechujący się tymczasowością nie generował dużej skali zjawiska obecności dzieci cudzoziemców w szkołach w regionie. Można mówić o zrównoważonym przyroście liczby dzieci cudzoziemców, którzy sprowadzali lub zakładali rodziny. Obliczenia na statystykach GUS dotyczących numerów

69 Raport dotyczący przeprowadzonych badań stanów psychicznych osób dorosłych i dzieci, które przybyły do Polski w związku z pełnowymiarową inwazją Rosji na terytorium Ukrainy, FREE DOM Foundation;

PESEL UKR, wskazują, że **na terenie naszego województwa 42% (czyli 19088) Ukraińców, którzy wyrobili dokument uprawniający do ochrony czasowej nie skończyło 19 lat**⁷⁰. W poszczególnych grupach wiekowych odpowiadających polskiemu systemowi edukacji szkolnej i przedszkolnej można wskazać dokładne liczebności Ukraińskiej dzieci i młodzieży, które do nich przynależą. Poprawkę należy wziąć na różnice w polskim i ukraińskim systemie edukacji, które powodują, że ukraińskie dzieci ze starszych roczników przypisywane są do niższych klas w systemie polskim. Statystyki mówią, że uczniów Ukraińskich w placówkach szkolnych i przedszkolach ubyło o 0,7 p. proc w skali kraju (porównując stan na 31.03.2023 z końcem roku 2022). Udział ich wyniósł 18,1%. Ma to związek z wycofywaniem się fali uchodźców z Ukrainy, która najbardziej intensywna była w momencie ewakuacji tuż po 24.02.2022 r., a obecnie jest w fazie wygaszenia.⁷¹ Według danych na dzień 31 marca 2023 r. do polskich placówek wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych uczęszczało 165,9 tys. Dzieci ukraińskich. W stosunku do końca do końca 2022 roku ubyło 0,5% Ukraińców. W województwie zachodniopomorskim natomiast jako w jednym z nielicznych regionów liczba dzieci w placówkach nie uległa zmniejszeniu, a wzrosła o 0,4. W naszym województwie zmniejszyła się natomiast liczba studentów w o -8,2%, choć jest to spadek mniejszy niż notowany dla kraju (-10,8).

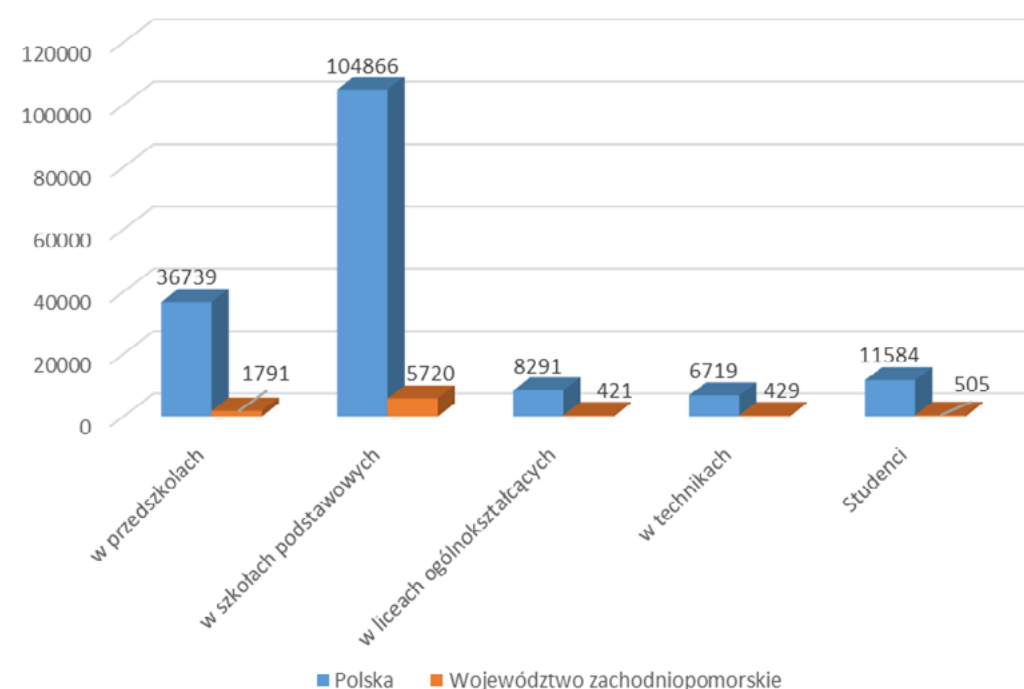
Według nowych regulacji prawnych spełnienie w Polsce obowiązku szkolnego będzie warunkowało otrzymanie świadczenia 800+. Spodziewać się można będzie pojawienia się w szkołach kolejnych ukraińskich dzieci, które wcześniej uczyły się w trybie zdalnym jedynie w ukraińskim systemie edukacji i w większym stopniu izolowały się do tej pory od kontaktów z polskimi rówieśnikami, co może sprawić większe problemy w ich integracji. W badaniach jakościowych prowadzonych z ekspertami zajmującymi się migrantami zwrócono uwagę, że wprowadzenie obowiązkowego wdrożenia dzieci ukraińskich do polskiego systemu oświaty może być czynnikiem wypychającym migrantów, którzy mogą zdecydować się wrócić do kraju lub szukać drogi w innych krajach, w których będą mogli przebywać na własnych zasadach.

70 Obliczenia własne na podstawie danych GUS: **Mieszkańcy Ukrainy objęci ochroną czasową, GUS Główny Urząd Statystyczny.**

71 Dane GUS z Systemu Informacji Oświatowej oraz systemu POL-on.

Jak wynika z przeprowadzonych w ramach ekspertyzy badań jakościowych **uchodźcy często podejmują decyzję o wyjeździe ze względu na brak adekwatnego do ich potrzeb wsparcia w opiece zwłaszcza nad małymi dziećmi. Brak miejsc w publicznych placówkach i wysokie kwoty za przedszkole prywatne powodują bariery w dostępie do tego typu usług. Sytuacja jest nawet gorsza jeśli chodzi o żłobki.** Dane udostępnione przez GUS wskazują, że w dniu 31 marca 36,7 tys. ukraińskich dzieci objętych było wychowaniem przedszkolnym, a 104,9 tys. uczyło się w szkołach podstawowych, licea ogólnokształcące skupiały 8,3 tys. ukraińskiej młodzieży objętej ochroną czasową. W ocenie ekspertów organizacji zajmujących się opieką przedszkolną dzieci migrantów zasoby publiczne są niewystarczające. Odczuwają to także obywatele polscy, jednak ze względu na brak sprawowania czynności opiekuńczych przez innych członków rodziny i ograniczone zasoby finansowe mogą oni odczuwać dotkliwiej ten brak. Szczegółowe dane z odniesieniem do województwa pokazuje poniższy wykres.

Wykres 25. Dzieci i młodzież oraz studenci z Ukrainy objęci ochroną czasową w polskim systemie edukacji 31 marca 2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dane NIK mówią, że 83% dzieci uczących się w polskich szkołach w skali kraju uczęszcza do oddziałów ogólnodostępnych. Wzrosła liczba oddziałów przygotowawczych tworzonych dla dzieci mających większe potrzeby

uzupełnienia różnic w edukacji oraz przygotowania językowego. Dzieci cudzoziemców miały możliwość dodatkowych bezpłatnych lekcji nauki języka polskiego oraz były objęte opieką psychologiczno-pedagogiczną.

Według raportu CARE International in Poland, International Rescue Committee (IRC) i Save the Children Poland⁷² wspomniany już problem nieobejmowania przez polski system edukacji dzieci uchodźców idących tokiem nauczania zdalnego zgodnym z programem ukraińskim może dotyczyć około 100 tys. osób. Jednocześnie stwierdzono brak mechanizmów monitorowania tego zjawiska. Uczniowie ukraińscy, szczególnie starsi nastolatki wolą pozostawać w ojczystym programie nauczania, co wiąże się z przekonaniem o lepszym przygotowaniu akademickim w perspektywie powrotu do własnego kraju. Trudności i bariery Ukraińskich dzieci w polskich szkołach wiązały się z nauką języka polskiego dostosowaniem do różnic programowych. Rezygnacja z nauki w polskich szkołach związana jest przede wszystkim z barierami kulturowymi i językowymi. Ponieważ system nauki on-line nie zapewnia świadectw, które byłyby respektowane przez polskie szkoły, utrudnia to przeniesienie ocen zdobytych w ukraińskiej edukacji, żeby zacząć lub powrócić do adekwatnego poziomu edukacji w polskich szkołach.

Trudności, które wiążą się z uznaniem uprawnień dla nauczycieli ukraińskich zamykają drogę do wykonywania zawodu dużej grupie nauczycieli, która przyjechała z Ukrainy. Włączenie ich w polski system edukacji byłoby zdecydowanie najlepszą formą odpowiedzi na problemy dzieci młodzieży z Ukrainy. Tymczasem ukraińscy nauczyciele podejmują zwykle pracę poniżej/ niezgodnie ze swoimi kwalifikacjami, co również stanowi osobny problem.

Zgodnie z danymi GUS wśród Ukraińców objętych ochroną czasową 629 nauczycieli zostało zatrudnionych w polskim systemie oświaty (96,8% stanowiły kobiety).⁷³

Szczególne nasilenie problemów stwierdzone jest określonych grup dzieci migrantów wyróżnionych przez cechy, które potęgują wykluczenie. Dotyczy to przede wszystkim dzieci z niepełnosprawnościami, dzieci bez opiekunów i rozdzielone z rodzicami – grupy te mają szczególne potrzeby i problemy,

⁷² Poza szkołą. Analiza barier systemowych dla nastolatków z Ukrainy przebywających w Polsce, CARE International in Poland, International Rescue Committee, Save the Children Poland, 2024;

⁷³ [Mieszkańcy Ukrainy objęci ochroną czasową.](#) Informacja sygnałna. GUS, stan na 31 marca 2023;

którym potrzeba zapewnić adekwatne zabezpieczenie systemowe. Dla dzieci pozostających bez rodziców, w tym z ewakuowanych ukraińskich placówek pilną potrzebą jest wsparcie w zakresie psychologicznym i psychiatrycznym. Zwrócić należy uwagę na sytuację **podopiecznych** placówki domu dziecka ewakuowanego z Ukrainy, który znajduje się w Moryniu. Jako specyficzne problemy młodzieży nieuczęszczającej do polskich szkół zauważono izolację względem polskiej młodzieży i kontaktów społecznych, pogarszający się stan psychospołeczny, brak motywacji do korzystania z oferty, która wychodziła ze strony społeczności lokalnej i organizacji pozarządowych.

W opracowaniu zastanych badań dobrze oceniane są kursy przygotowawcze i praca asystentów kulturowych. Potrzebna jest intensyfikacja tego typu wsparcia. Nauka języka polskiego jako obcego i dostępność asystentów kulturowych jest warunkiem integracji ukraińskich dzieci i nastolatków. Jako zasoby krytyczne dla przejścia ukraińskiej młodzieży do polskich szkół i środowiska kulturowego określono wsparcie psychospołeczne.

Potrzeby wyższego rzędu jak udział w kulturze i rozwijanie swoich

zainteresowań, pasji i talentów widoczne są zwłaszcza wśród migrantów z Ukrainy, którzy posiadają wyższe wykształcenie, przed wyjazdem brali udział w kulturze wysokiej i po przyjeździe do Polski, w warunkach w których nie muszą martwić się o podstawowe potrzeby i bezpieczeństwo zaczyna im tego brakować. Potwierdzają to badania jakościowe. W odpowiedzi na takie potrzeby przy szczecińskich dominikanach powstała grupa, która organizowała wyjścia do muzeów, opery i innych instytucji kultury. Działania takie w ramach integracji i włączenia kulturowego prowadzi planowo Centra prowadzone przez Caritas i PCPR. Włączenia w aktywne formy nie tylko uczestniczenia w odbiorze kultury, ale ich tworzenia są istotne dla migrantów związanych zawodowo ze sztuką. Wiele dzieci i młodzieży uchodźców posiadające uzdolnienia, które realizowało w rodzimym kraju w grupach tanecznych, muzycznych, chórach i innych grupach artystycznych również przebywające w Polsce szuka możliwości ich spełniania. Należy traktować potencjał tkwiący w indywidualnych uzdolnieniach i chęciach dalszego rozwoju pasji związanych z kulturą jako możliwy do wykorzystania kapitał ludzki działający na rzecz integracji kultur. Z jednej strony może to zadziałać ożywczo dla życia kulturalnego regionu, z drugiej też tworzy korzystny klimat dla adaptacji cudzoziemców, którzy czują się dzięki możliwości działania podbudowani i przyjęci wraz z istotnymi dla nich aspektami ich kultury. Występy grup artystycznych skupiających Ukraińców i tworzonych przez nich organizował m.in. Związek Ukraińców

w Polsce (w Szczecinie i Koszalinie) koncerty dzieci, chóru ukraińskiego, czy watecki wędrowny festiwal kultury ukraińskiej. W toku ustaleń rekomendacji z przedstawicielami organizacji zajmujących się wsparciem migrantów zwrócono uwagę na zbyt dużą koncentrację dotychczas podejmowanych działań integracji społecznej i kulturowej na narodowości ukraińskiej. Należy rozszerzyć te praktyki na różne kultury i narodowości, co pozytywnie wpłynie na procesy zawierania kontaktów między przedstawicielami różnych nacji i przeciwdziała procesom wzmacniania izolacji tych narodowości. Należy zadbać także, aby poznanie kultur, historii, sztuki i tradycji przebiegało wielokierunkowo. Dobrą praktyką było m.in. organizacja Międzykulturowego Dnia Kobiet zorganizowanego przez Centrum Pomocy Migrantom i Uchodźcom Caritas w Szczecinie⁷⁴. Działania skierowane do dzieci i młodzieży w szkołach promujące integrację międzykulturową obecnie prowadzone są w ramach projektu przez Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość pod patronatem Urzędu Marszałkowskiego. Promocji wymaga także idea pokazywania różnorodności kulturowej regionu poprzez włączenie społeczności migranckich w działania integracyjne skierowanych do lokalnych społeczności w miejscach ich zamieszkania, także w mniejszych miejscowościach i społecznościach sąsiedzkich. Szczególną rekomendację uzyskały działania przedstawiające to, co dla Polaków w innych kulturach jest najbardziej atrakcyjne – czyli przede wszystkim smaki, specjały narodowej kuchni, a także tradycje związane ze świętami i folklorem.

Fundacja YOUkranie regularnie prowadzi działania integracji międzykulturowej otoczenia sąsiedzkiego przedszkola ukraińskiego.

Jak wskazują wyniki ankiety do podmiotów świadczących pomoc społeczną i usługi społeczne, takie działania mające na celu integrację migrantów w społecznościach lokalnych prowadzone były w okresie ostatnich dwóch lat w 32,22% podmiotów.

Jeśli rozpatrujemy potrzeby związane z integracją społeczną i zapobieganiem wykluczeniu społecznemu oraz dyskryminacji, to sytuacja w każdej grupie migrantów prezentuje się inaczej. Ukraińcy, Białorusini, Gruzini oraz przedstawiciele innych narodowości mogą mieć różne doświadczenia i potrzeby. Ważne jest także zaznaczenie, że w identyfikacji tych potrzeb rolę odgrywa nie tylko narodowość, ale również wiek. Problemy młodzieży mogą znacznie różnić się od problemów dorosłych.

74 [Międzykulturowy Dzień Kobiet w Szczecinie](#)

Barierami, które mogą występować w przeprowadzaniu działań integracji międzykulturowej zidentyfikowane w toku badań jakościowych są:

- niedostateczne finansowanie;
- problem polityzacji zagadnienia migracji i tonowanie działań wspierających migrantów;
- nieprzychylnie nastawienie społeczeństwa przyjmującego;
- brak zainteresowania udziałem w działaniach samych migrantów; brak czasu i zasobów finansowych;
- monopolizacja działań integracyjnych nastawionych na obywateli Ukrainy.
- niedostateczne informowanie lokalnych organizacji wspierających określone grupy migrantów i samych środowisk migrantów.

Z badań jakościowych nakierowanych na perspektywę migrantów wynika, że często mając potrzeby życia codziennego korzystają oni z usług swoich rodaków, takich jak fryzjerzy, kosmetyczki, krawcowe, cukiernicy, czy kucharze. Podobnie, wolą korzystać z usług mechaników mówiących w ich ojczystym języku, co ułatwia komunikację i zrozumienie. W codziennych zakupach produktów spożywczych, odzieży czy artykułów papierniczych narodowość sprzedawcy rzadko ma znaczenie i migranci nie preferują sklepów związanych ze swoim krajem pochodzenia. Jednak w przypadku bardziej formalnych usług, jak wizyty w urzędzie pracy czy w szpitalu, migranci napotykają trudności z powodu bariery językowej. Często potrzebują wsparcia pośredników, aby właściwie wyjaśnić swoje potrzeby. W instytucjach państwowych, takich jak urzędy pracy, wojewódzkie czy miejskie, a także w szpitalach, problem ten jest szczególnie odczuwalny. Migranci starają się więc znaleźć takie placówki, gdzie pracują osoby mówiące po ukraińsku lub angielsku, co zależy od konkretnej sytuacji. Jeśli chodzi o integrację na poziomie lokalnym, migranci mający dzieci często szybciej włączają się w życie społeczności. Uczestnictwo w festynach, kiermaszach i innych wydarzeniach organizowanych przez szkoły czy przedszkola sprzyja ich integracji. Natomiast dorośli migranci, którzy nie mają dzieci, częściej utrzymują kontakt wyłącznie z własną grupą narodową, co ogranicza ich możliwości poznania lokalnej kultury i prowadzi do ograniczonej znajomości codziennego życia w Polsce.

Najważniejsze obszary potrzeb i związanych z nimi usług w odniesieniu do migrantów przymusowych z Ukrainy zmieniają się w czasie w miarę stabilizowania się ich sytuacji w miejscach, w których przebywają.

Porównania zmiany stanu diagnozy najważniejszych potrzeb dostarcza sondaż OBM/CESS UW przedstawiony w CMR Spotlight. Wedle wyników badań najważniejsze potrzeby migrantów dotyczą:

- **wsparcie w nauce j. polskiego** (2022 – 51%; 2023 – 55%) – mimo nabywania umiejętności rozumienia polskiego, umiejętności związane z czytaniem i pisanem jako bardzo dobre oceniało tylko 14%; należy to potraktować jako **potrzebę kluczową, której brak zaspokojenia stanowi barierę dla spełniania innych potrzeb i uzyskania pełnego dostępu do innych usług społecznych i publicznych**;
- **pomoc pieniężna** – 43%;
- **potrzeby związane ze zdrowiem**: około 30%, pomoc psychologiczna (8-11%) oraz potrzeba wsparcia emocjonalnego (8%-10%) – wskazuje to na pogorszącą się kondycję psycho-fizyczną.
- **dostępność do artykułów codziennego użytku (16% - 19%) – widać efekt osłabienia pomocy rzeczowej i pieniężnej**;

Spadły odnotowywane udziały potrzeb związanych z **szukaniem mieszkania** 22-15% oraz potrzeba pośredniczenia w kontakcie w urzędach (12-10%) i zapisem dzieci do szkoły 11%-6%).

SYTACJA ŻYCIOWA

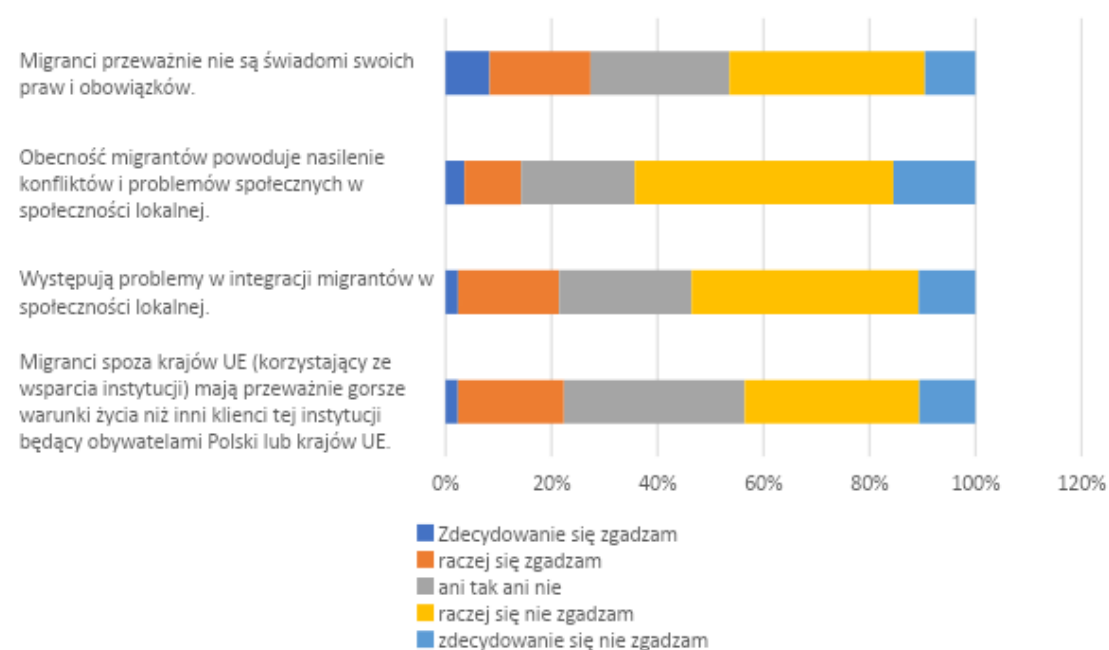
W badaniach międzynarodowych UNHCR dochody wystarczające na zaspokojenie potrzeb życiowych w badaniu deklarowało 35% uchodźców. Osoby starsze i niepełnosprawne częściej jednak miały trudności w zaspokajaniu swoich podstawowych potrzeb⁷⁵. Dochody gospodarstw domowych uchodźców przebywających w różnych krajach UE nieco więcej niż w połowie są zasilane przez usługi specjalne i zasiłki ochronne (54%), a w prawie połowie (48%) przez własną pracę ich członków. Wg badania UNHCR 14% uchodźców mieszkała w ośrodkach zbiorowych. W Polsce obecnie istnieje przeciwny trend – około 80% gospodarstw domowych utrzymuje się z pracy ich członków, a 2/3 migrantów mieszka we własnym lub wynajętym mieszkaniu. Odbiór sytuacji życiowej migrantów wśród polskiego społeczeństwa, jaki wyłania się

75 Lives on hold: intentions and perspectives of refugees and idps from Ukraine, REGIONAL INTENTIONS REPORT #4, UNHCR, July 2023

w badaniu jakościowym wskazuje, że warunki, w jakich żyją w Polsce uznawane są za zbliżone do tych, które mają Polacy. W tej ocenie brana była pod uwagę przede wszystkim społeczność Ukraińców. W badaniach zastanych sami Ukraińcy pozytywnie oceniają swoją sytuację w Polsce. Nieco inaczej widzą sytuację migrantów przedstawiciele organizacji niosących wsparcie dla tych grup cudzoziemców, które są w zdecydowanie gorszym sytuowaniu materialnym i doświadczają różnorodnych problemów społecznych.

W optyce przedstawicieli publicznych podmiotów pomocy społecznej migranci są raczej świadomi swoich praw i obowiązków a ich obecność nie powoduje konfliktów. Raczej nie widzą też problemów w integracji ze społecznością lokalną ani istotnej różnicy w warunkach życia migrantów.

Wykres 26. Ocena sytuacji migrantów – instytucje pomocy społecznej

Źródło: Badanie CAWI – instytucje pomocy społecznej. N=90

Wnioski z wywiadów eksperckich z przedstawicielami podmiotów wspierających migrantów wskazywały na to, że jest szereg problemów obecnych w środowisku migrantów:

Problem ubóstwa – cudzoziemcy często znajdują się w trudnej sytuacji materialnej z powodu braku środków na utrzymanie. Wiąże się to z brakiem możliwości podjęcia pracy – albo z powodu braku chęci pracodawcy do zatrudnienia danej osoby, albo ze względu na opiekę nad osobami zależnymi, lub też własną sytuacją zdrowotną niepozwalającą na podjęcie zatrudnienia. Ubóstwo współwystępuje z innymi problemami społecznymi dotyczącymi migrantów.

Niepełnosprawność – posiadanie schorzeń i dysfunkcji organizmu będących przyczyną niepełnosprawności sprawia, że problemy, z którymi zmagają się na początku każdy cudzoziemiec – bariera językowa i kulturowa, są zwielokrotnione. Częstym problemem jest przedłużanie okresu, w którym migrant nie posiada wyrobionych dokumentów stwierdzających niepełnosprawność, a zarazem braku dostępu do świadczeń i pomocy ze względu na niepełnosprawność. Czasami przy niewiedzy, braku zasobów finansowych i czynników wynikających z organizacji czasu pracy nie dochodzi do rozpoczęcia procedur związanych z orzeczeniem niepełnosprawności. Stopień skomplikowania procedur, kontaktu z lekarzami przy dodatkowej barierze językowej sprawia, że niezbędna jest asysta osoby z zewnątrz. Nawet przy orzeczonej już niepełnosprawności kolejnym problemem, którego doświadczają też osoby z niepełnosprawnością urodzone w Polsce jest brak ofert pracy i zamknięcie pracodawców na zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami. Uchodźcy z Ukrainy stanowią szczególną grupę wymagającą wsparcia w kontekście usług społecznych do nich kierowanych. Badania UNHCR z października 2023 wskazują, że wśród Ukraińców znajdujących się w Polsce wiele jest osobami ze specjalnymi potrzebami. W połowie gospodarstw domowych uchodźców są obecne osoby z chorobami przewlekłymi, około 10% dotyczyła niepełnosprawność 3 stopnia wg Grupy Waszyngtońskiej. Jedną trzecią stanowili samotni rodzice, a osoby starsze obecne były w co piątym gospodarstwie domowym uchodźców⁷⁶.

Samotne rodzicielstwo, wielodzietność – problemy związane z rodzicielstwem, wychowaniem i zapewnieniem dzieciom podstawowych potrzeb materialnych

76 [Analiza wpływu uchodźców z Ukrainy na gospodarkę Polski, UNHCR](#), marzec 2024; – marzec 2024 r. (unhcr.org); dostęp 28.05.2024;

i opiekuńczych, edukacyjnych, dotyczą przede wszystkim kobiet z dziećmi przybywających z Ukrainy. Koszty związane z wychowaniem dzieci przerastają możliwości zarobków jednej osoby, a często migrantki nie mają nikogo do pomocy. Dodatkowo samotne rodzicielstwo i wielodzietność komplikuje znalezienie pracy, gdyż spotyka się z niechęcią pracodawców. Przeprowadzone badanie jakościowe wskazywało, że samotne matki często spotykają się na rozmowach kwalifikacyjnych z pytaniami, które nie powinny paść: czy jest pani sama, czy ma pani dzieci i ile ma pani dzieci. Gorsza pozycja kobiet na rynku pracy pogłębianą jest dodatkowo przez fakt bycia migrantką. Druga strona tego problemu to brak miejsc w żłobkach i przedszkolach. W związku z brakiem alternatywnych opcji kilkuletnie dzieci zostają same w domu nawet kilkanaście godzin. Dochodzi do sytuacji zaniedbań rodzicielskich i niewydolności wychowawczej. Na to nakładają się kwestie związane z różnicami kulturowymi i innym traktowaniem praw dziecka. Inne migrantki przy braku możliwości zapewnienia środków do życia i opieki nad dziećmi wracają do Ukrainy, lub jadą w inne miejsca w kraju lub Europie, jeśli na miejscu mogą liczyć na wsparcie rodziny lub lepszą organizację wsparcia publicznego.

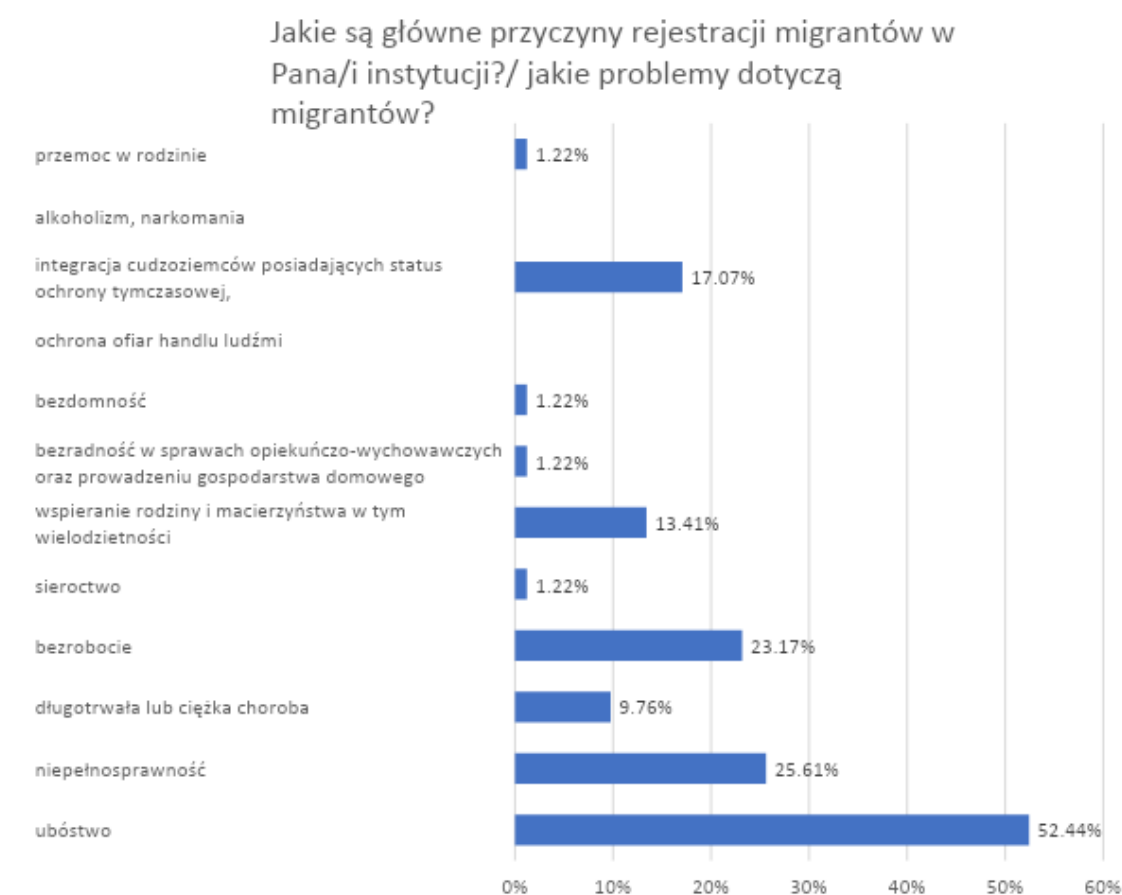
Uzależnienia od alkoholu – problem występuje wśród migrantów i migrantek, często przebijał się w wywiadach w kontekście zaburzenia funkcji wychowawczych, obowiązków pracowniczych, a także niedogodności dla społeczności, wśród której żyją migranci. Dochodzi również do pogłębiania przez napływ migrantów enklaw patologii już obecnych w społeczności Polaków. Wśród migrantów są osoby, które przyjeżdżają z podobnym bagażem doświadczeń i powielają sposób funkcjonowania, w którym żyły do tej pory. Jak i z drugiej strony, alkohol obok samej migracji stanowi czynnik życiowego załamania i nieradzenia sobie w okolicznościach, w których się znaleźli. Podnoszonym problemem w wywiadach było nadużywanie alkoholu w odpowiedzi na problemy psychologiczne i psychiczne trudne doświadczenia związane z uchodźstwem wojennym (Ukraina) i politycznym (Białoruś).

KORZYSTANIE PRZEZ MIGRANTÓW Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Pomoc społeczna udzielana jest cudzoziemcom, których pobyt jest zalegalizowany, na ogólnych zasadach, które dotyczą również obywateli Polski. W szczególnej sytuacji są migranci uzyskujący status uchodźcy lub ochrony uzupełniającej. Wsparcie uzyskiwane jest w oddziałach placówek gminnych – Miejskich i Gminnych Ośrodkach Pomocy Społecznej lub Centrach Usług Społecznych oraz powiatowych – Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie,

a także w miastach na prawach powiatu MOPR. Na potrzeby ekspertyzy w zrealizowanym badaniu ankietowym do kierowane do przedstawicieli tych placówek w województwie zachodniopomorskim. Jako główną przyczynę korzystania z pomocy społecznej, ankietowane instytucje wskazały ubóstwo. Dalsze wskazania mówią o niepełnosprawności i bezrobociu jako przyczynach rejestracji.

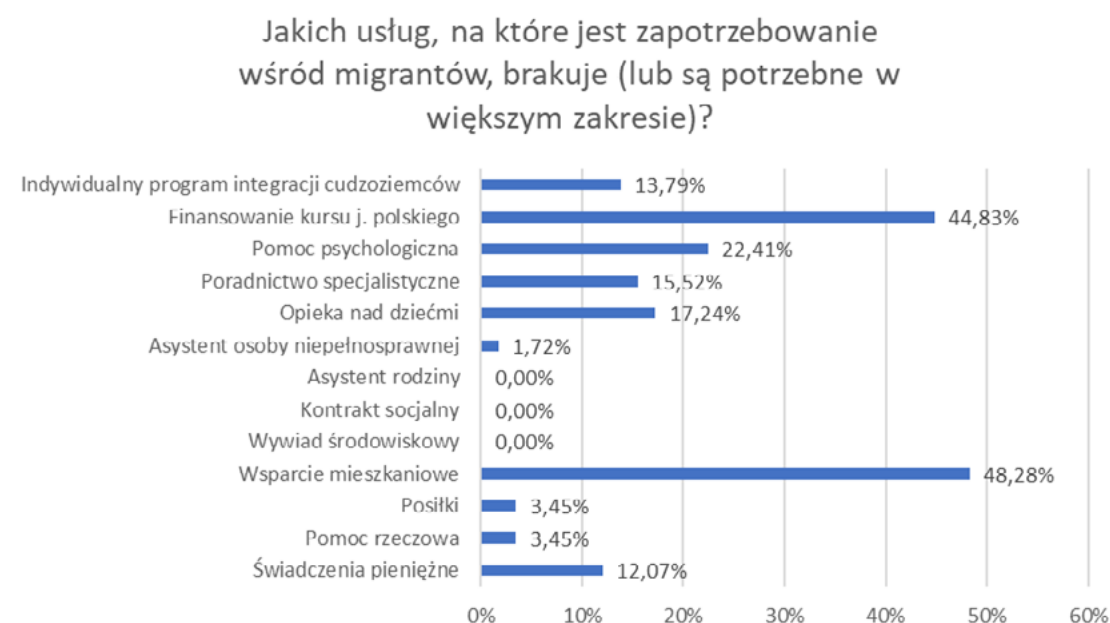
Wykres 27. Główne przyczyny rejestracji migrantów w instytucjach pomocy społecznej

Źródło: Badanie CAWI – instytucje pomocy społecznej. N=90Uniwersyte

Jako najbardziej potrzebne usługi wskazano wsparcie mieszkaniowe i kursy języka polskiego. O ile to pierwsze wsparcie jest również potrzebne osobom które migrantami nie są, o tyle kursy języka polskiego są potrzebą specyficzną dla migrantów. Kolejną istotną kwestią poruszaną również w ramach wywiadów grupowych, jest kwestia pomocy psychologicznej, zwłaszcza udzielanej w języku natywnym dla migranta.

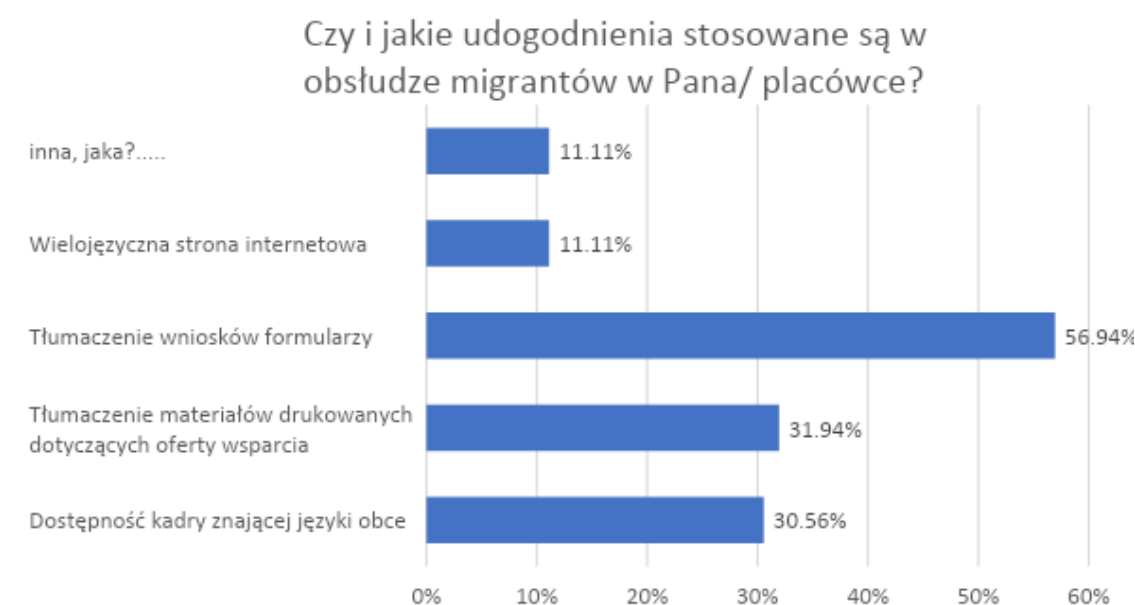
Wykres 28. Zapotrzebowanie na usługi w instytucjach pomocy społecznej

Źródło: Badanie CAWI – instytucje pomocy społecznej. N=90

W zakresie udogodnień stosowanych w badanych instytucjach, to głównie opiera się ono na tłumaczonych na język obcy materiałach, przy czym badania jakościowe wskazują iż jest to głównie język ukraiński.

Wykres 29 Udogodnienia stosowane w instytucjach pomocy społecznej

Źródło: Badanie CAWI – instytucje pomocy społecznej. N=90

Wskazania dla standardów obsługi migrantów w instytucjach publicznych, zwłaszcza takich jak placówki pomocy społecznej, wymagają włączenia do **rekomendacji stworzenia szczegółowego standardu obsługi migrantów z uwzględnieniem różnych narodowości, religii i kultur, a także opracowania standardu szkoleń dotyczących tychże standardów wśród kadry instytucji publicznych. Koordynacja realizacji tych zadań należeć będzie do ROPS**. Istotną kwestią, na którą zwrócili uwagę eksperci grupy MILEstone było kształtowanie postaw otwartości na potrzeby różnych narodowości, nie jedynie ograniczanie się do potrzeb migrantów z Ukrainy.

Różnorodność doświadczeń kulturowych, w których wyrosli migranci w swoich ojczyznach często sprawia, że nie jest dla nich oczywiste, jakie mają prawa i w jakich sytuacjach są one naruszane. W opinii 19 % przedstawicieli podmiotów pomocy społecznej w województwie biorących udział w badaniu ilościowym stwierdziło, iż migranci przeważnie nie są świadomi swoich praw i obowiązków, przeciwnego zdania było 36,9% respondentów.

Migranci z Ukrainy, którzy posiadają status ochrony czasowej, często widziani są jako bardzo dobrze orientujący się w swoich przywilejach i w niektórych przypadkach roszczeniowo do nich podchodzący. W kwestii usług zdrowotnych, migranci, zwłaszcza ci z Ukrainy czy Białorusi, często są rozczarowani polskim systemem, który nie dorównuje temu, do czego byli przyzwyczajeni w swoich krajach. W Polsce często muszą korzystać z drogiej usług prywatnych klinik z powodu długich kolejek w publicznej służbie zdrowia.

Potrzeby w zakresie zapobiegania zjawiskom dyskryminacji migrantów są różne w różnorodnych środowiskach włączających migrantów – w niektórych integracja przebiega przyjaźnie, na zasadach poszanowania różnorodności i równych praw, a w innych zdarzają się przypadki faktycznego złego traktowania. Konieczne jest planowanie działań kierowanych do grup, w szczególnie wymagających uwrażliwienia (przede wszystkim dzieci i młodzież), a także uwzględnienia tego tematu w szerokiej kampanii informacyjnej kierowanej do społeczeństwa.

W Polsce nie istnieje jednolity organ reprezentujący migrantów w systemie administracyjnym, który zajmowałby się bezpośrednim komunikowaniem ich potrzeb. Sytuacja migracyjna różni się w zależności od narodowości oraz dostępności wsparcia. Na przykład, wielu Ukraińców ma dostęp do szerszych możliwości, podczas gdy przedstawiciele innych krajów, takich jak Gruzja, napotykają trudności, np. przy zakładaniu kont bankowych z powodu bariery językowej. Choć w różnych województwach działają honorowi konsulowie

i przedstawiciele różnych narodowości, ich rola nie zawsze przekłada się na praktyczne wsparcie w codziennych sprawach administracyjnych dla migrantów. Przykład konsulatu Ukrainy mimo znacznego oddalenia od centrum miasta jest przykładem dobrej organizacji i kompleksowości wsparcia dzięki włączeniu się Konwentu Współpracy Samorządowej Polska-Ukraina w działania Honorowego Konsula Ukrainy w Szczecinie oraz Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. W praktyce, migranci często korzystają z usług pośredników, aby uzyskać pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, takich jak wnioski o kartę pobytu. Migranci, którzy doświadczają różnego rodzaju problemów zwracają się również do organizacji humanitarnych prowadzących kompleksowe centra migracyjne, a także do oddolnych organizacji wspierających i organizujących samopomoc lub szukają rozwiązań na własną rękę korzystając z mediów społecznościowych lub porad blogerów z platformy YouTube.

Na tle problemów migranckich tworzą się również naturalni liderzy środowisk, od których pochodzi oddolna inicjatywa dla organizacji pozarządowych. Migranci, którzy są obecni w regionie od wielu lat z jednej strony wrosli w polską kulturę, często posiadają też polskie obywatelstwo, a z drugiej strony czują solidarność z rodakami w trudnej sytuacji i mają dużą motywację do niesienia im pomocy każdej sprawie.

PLANY POZOSTANIA

Wielu migrantów nie planuje pozostać na stałe w regionie, głównie z powodu nieadekwatnej polityki społecznej, która nie sprzyja ich integracji i osiedleniu się. Brakuje im asystencji w załatwianiu spraw administracyjnych oraz równego dostępu do ofert przeznaczonych dla obywateli polskich. Według danych sondażowych OBM/CESS UW, w których porównywano wyniki z badań przeprowadzanych lipiec-wrzesień 2022 oraz luty 2023 rośnie udział Ukraińców, którzy chcą zostać na dłużej w Polsce (odp. zamierza spędzić kilka lat wzrost z 19% do 28%, na zawsze obecnie nieco mniej spadek z 9% na 8%)⁷⁷.

Jedynie 14% uchodźców ma nadzieję na szybki powrót do kraju swojego pochodzenia w okresie najbliższych 3 miesięcy, za to już 62% chce wrócić któregoś dnia, 6% nie ma planów/nadziei na powrót⁷⁸. W dążeniu do powrotu

77 Górny A., [Potrzeby osób doświadczających zbiorowej migracji z Ukrainy](#), CMN Spotlight, nr 12 (57), grudzień 2023; (uw.edu.pl);

78 Lives on hold: intentions and perspectives of refugees and idps from Ukraine, REGIONAL INTENTIONS REPORT #4, UNHCR, July 2023;

do kraju pochodzenia rolę odgrywają nie tylko warunki bezpieczeństwa i zakończenie wojny, choć to należy oczywiście wyróżnić jako czynnik podstawowy. W badaniu UNHCR wskazywano, że ważną zmienną wpływającą na decyzję jest również charakterystyka społeczno-ekonomiczna sytuacji migrantów w kraju goszczącym. Istotne jest tu istnienie sieci społecznych powiązań po stronie kraju pochodzenia bądź kraju goszczącego, możliwości dochodowe i perspektywy, jakie dają oba kraje. W badaniach jakościowych stwierdzono wiele przypadków wśród matek przybyłych do naszego regionu samotnie z dziećmi, że wracały w rodzinne strony nie mając perspektywy na samodzielne zapewnienie środków do życia w obcym miejscu. Nakłada się na to również niewystarczająca dostępność usług takich jak placówki opieki nad dziećmi – żłobki, przedszkola, a także dostęp do usług medycznych w przypadkach konieczności kontynuacji lub podjęcia leczenia. W innych przypadkach jako czynnik zniechęcający do wiązania planów z Polską i regionem wymieniany był negatywny odbiór migrantów przez społeczności lokalne, przypadki dyskryminacji i złego traktowania ze względu na narodowość.

Plany Ukraińców nie wiążą ich jednoznacznie z Polską. Co ósmy pracownik z Ukrainy planuje przeprowadzić się na stałe do Polski, innymi wyborami Ukraińców w pierwszej kolejności poza naszym krajem byłyby Niemcy (31%) i państwa kontynentu Ameryki północnej (21%), a w dalszej (13%) Holandia/Belgia. Sieci społecznych powiązań w migracjach do innych krajów już wśród Ukraińców zawiązane 87% wskazywało, że zna osoby, które wyjechały z Polski do innych krajów. Wskazuje to, że Polska staje się w większej mierze krajem tranzytowym dla migrantów tracąc w nich cenne dla wizji rozwoju społeczeństwa zasoby kapitału ludzkiego oraz czynnika, który mógłby spowolnić niekorzystne zmiany w strukturze demograficznej społeczeństwa Polski⁷⁹.

PERSPEKTYWA MIGRANTÓW

W optyce migrantów wojennych z Ukrainy uzyskanej dzięki użyciu metod jakościowych wskazują na to, że ich warunki życia znacznie różnią się od warunków życia standardowych Polaków, chociaż faktycznie dążą oni do poprawy tych warunków w miarę przebywania w Polsce. Wysokie koszty wynajmu i relatywnie niskie zarobki sprawiają, że warunki mieszkaniowe dostępne dla migrantów w Polsce stanowią często obniżenie warunków życia,

79 Prezentacja wyników Barometru Polskiego Rynku Pracy za I półrocze, [Barometr polskiego rynku pracy 2024 \(youtube.com\)](#), dostęp 27.04.2024

w porównaniu do tych, które osoby z wysokimi kwalifikacjami miały w Ukrainie. Przykładem jest Ukrainka mieszkająca w Szczecinie w kawalerce, która w Ukrainie zostawiła dom. Z perspektywy przedstawicieli społeczeństwa włączającego poziom życia migrantów nie odbiega od tych, które standardowo dotyczą również Polaków. Przy czym należy zaznaczyć, że uczestnicy wywiadów grupowych mówili zwykle o migrantach wojennych i zarobkowych z Ukrainy, gdyż to grupy, z którymi mają oni największą styczność. Jedna z ekspertek wspierających środowisko Ukrainek i ich dzieci wskazuje na to, że często Ukrainki szczególnie dbają o to by sprawiać pozory utrzymania wysokich standardów życia, co niekoniecznie odzwierciedla rzeczywiste warunki, w których mieszkają i żyją:

„To jest inna mentalność. Ci ludzie często wolą się pokazać, zamieszkać często w takich skrajnie ubogich warunkach, ale na zewnątrz dobrze wyglądać: żeby mieć zawsze zadbane ręce z ładnymi paznokciami, doczepione odpowiednią ilość rzęs i wiesz to są inne priorytety. Musi być i-fon, musi dobrze wyglądać na zewnątrz. Później wracają do mieszkań, gdzie często są to w takich wspólnie łączonych przestrzeniach, które wynajmują wspólnie w takiej ekstremalnie dużej liczbie osób. [Z dziećmi tez i z rodzinami?] Też. Ale starają się wychodzić z takich warunków. Starają się wychodzić z takich warunków, ale to wszystko wymaga obycia, zawarcia kontaktów.”

Dużym problemem życia codziennego dla migrantów, którzy posiadają dzieci jest zapewnienie im opieki, żeby móc podjąć pracę, a także sprostanie obowiązkom rodzicielskim w skomplikowanych sytuacjach życiowych, w których się znajdują.

„Tak jest z tymi mamami. One mierzą się z taką ilością sytuacji w ciągu dnia, z taką ilością niewiadomych. Oni nie mają wujek, ciotek, oni nie mają tutaj mężów, ani żadnego takiego wsparcia kogoś kto na zmianę wyrzuci śmieci w domu, albo odbierze dziecko z przedszkola. Przecież wiadomo, że przedszkole jest do 17:00. Jak nie wiem, kiedy ostatnio zamknęliśmy przedszkole o 17:00. Z drugiej strony wysyłają taksówkę po dzieci do przedszkola. To powtarzamy niemalże co tydzień, że my nie będziemy wsadzać dziecka w taksówkę, którą matka wyśle, albo wysyłanie po dziecko osoby, której nie znamy, albo przychodzenie pod wpływem alkoholu. [To się matkom zdarza?] Bardzo często. [Jakieś patologie się zdarzają?] No chodzimy na interwencje różne, zakładamy niebieskie karty. Jesteśmy

ekspertami od niebieskich kart. [Czy kobiety wchodzą w związki toksyczne, czy przyjeżdżają tu z przemocowymi partnerami?] Nie. Wchodzą. Szukając ratunku często wchodzą w bardzo patologiczne relacje.”

Ekspertka z doświadczeniem migracji Ukraina

Powyższy cytat wskazuje także na istnienie patologii i problemów społecznych wśród migrantów. Wywiad z przedstawicielkami innej organizacji, która również wywodzi się ze środowiska migrantów w z Białorusi, także potwierdza istnienie tego zwłaszcza problemów związanych z nadużywaniem alkoholu łączących się z kwestiami zdrowia psychicznego. Alkohol bywa bowiem jedną ze strategii dysfunkcyjnego radzenia sobie z problemami psychicznymi przy występowaniu barier w związku z podejmowaniem leczenia. Po pierwsze problemem jest brak dostępu do specjalistów oferujących usługi leczenia psychiatrycznego i terapeutycznego w językach migrantów:

„Na początku jak tu wszyscy przyjeżdżali to ja pierwsza zaczęłam mówić, że mam depresję, że biorę leki i tak dalej. Na co jeden z Białorusinów powiedział mi, X, nie mów tak, bo ludzie to wezmą za twoją słabość. Za to osoba, która to usłyszy być może zdecyduje się i rzeczywiście ludzie zaczęli dzwonić, prosić. Psychologów, terapeutów za bardzo nie ma. To znaczy są, ale mało. Psychiatra była tylko jedna rosyjskojęzyczna. No ja zachęcałam, żeby iść do psychiatry i z nimi szłam jako tłumacz, tłumaczyłam jakie są dolegliwości. Zdarzało się, że ktoś wpadał w psychologiczną katatonię przestawał rozmawiać, a to wpadał w agresję, często nadużycia alkoholu były. Plus też mam tu taką osobę, która już wcześniej miała problemy i już dwa razy była w szpitalu psychiatrycznym.”

Ekspertka z doświadczeniem migracji 1, Białoruś

Kolejną kwestią są bariery mentalne w podejmowaniu zagadnień związanych ze zdrowiem psychicznym, które w Polsce kulturowo w dużej mierze uległy przemianom w ostatnim czasie, czego migranci z sąsiednich krajów wschodnich jednak jeszcze nie doświadczyli:

„Jest wiele osób, którym ty mówisz, że potrzebują pomocy psychologicznej, a oni nie, nie. Pomoc psychologiczna to jest dla bogatych, to jest dla tych,

którzy nic nie robią i maja na to czas. Ja haruję i ja sobie tutaj wypije i będzie dobrze. Depresja nachodzi na człowieka, przestaje rozmawiać, nie przychodzi na nic, chociaż wcześniej interesował się. No taka standardowa depresja. To idź do lekarza. No co ty. To przejdzie.”

Ekspertka z doświadczeniem migracji 2 Białoruś

„To też są pozostałości z myślenia z Białorusi, że te informacje pójdą do pracodawcy i wtedy ja będę zwolniony i już nigdzie już nie znajdę pracy. I my tłumaczymy tym ludziom, że w Polsce takie praktyki nie są stosowane, no naprawdę zachęcamy jak możemy”.

Ekspertka z doświadczeniem migracji 1, Białoruś

W optyce podmiotów, które udzielają wsparcia migrantom, dużym problemem jest zapewnienie opieki dzieciom, które przebywają w placówkach opieki zwykle cały dzień do samego wieczora, a potrzeby sięgają także czasem na zapewnienie dzieciom opieki nocnej, w częstych przypadkach pracy zmianowej migrantów. Codzienne życie migrantów zdominowane jest przez pracę, bez której nie możliwe jest zapewnienia bytu rodzinie.

Korzystanie z podstawowych usług administracyjnych związanych z legalizacją pobytu często wiąże się z barierami, z którymi strategią radzenia sobie jest korzystanie z usług pośredników. Bariery te mają naturę mentalną i kulturową:

„Większość ludzi jest zszokowana tym, że można wziąć wniosek i wypełnić z błędami i urzędniczka to sprawdzi i powie, co trzeba poprawić. I co i przyjmą taki papier? No tak, a czemu nie? No bo na Białorusi nie można mieć poprawek na oficjalnych dokumentach. Na Białorusi tego naprawdę nie ma. (...) Mentalność została białoruska.”

Ekspertka z doświadczeniem migracji 2, Białoruś

Sytuacja ta rodzi potrzeby wsparcia informacyjnego i wprowadzenia w polskie realia kulturowe, co jest często nieuświadomione wśród migrantów, którzy z pozoru są podobni kulturowo, ponieważ należą do tego samego kręgu kulturowego. Dalej idą także potrzeby poznania realiów kulturowych migrantów z odleglejszych kulturowo kręgów. Przykładem jest respondent wywiadu indywidualnego z Gruzji, który dopytywał o koedukacyjne korzystanie z basenu przez kobiety i mężczyzn.

Dostęp do usług medycznych chociaż w przypadku Ukraińców znajdujących się pod ochroną tymczasową jest postrzegany jako uprzywilejowany, nawet w odbiorze przedstawicieli społeczeństwa przyjmującego biorących udział w wywiadach grupowych, to z drugiej strony wiąży się z ograniczeniem dostępności związanym z barierą językową. Zgodnie z relacjami osób wspierających migrantów, w przypadku nagłej potrzeby okazuje się, że migrant nie zostaje przyjęty, gdyż nie ma lekarza z którym może się porozumieć. W szpitalach niekiedy rolę tłumacza przyjmują migrantki zatrudniane jako personel niższego szczebla – salowe, sprzątaczk. Migranci dłuższy czas mieszkający w regionie zyskują wiedzę o specjalistach pochodzących z Ukrainy, którzy mówią naturalnie w ich języku:

„Chodzimy do lekarzy Ukraińskich tu też. Bo w przychodniach zatrudniani są ukraińscy lekarze i to oni rozumieją sytuację, a tu dokumenty wszystkie. Najtrudniejsze, że mało tych psychologów. Dzieci wojny i my dorośli wszyscy potrzebujemy to jakoś rozwiązanie znaleźć.”

Migrantka wojenna z Ukrainy

Barierami w integracji dzieci są często pojedyncze doświadczenia złego traktowania, które zamykają na dalsze relacje z innymi dziećmi. Jedna z migrantek dawała przykład swojej córki, chodzącej do szóstej klasy, która nie chciała już integrować się z polskimi dziećmi, po jednorazowym złym doświadczeniu:

„Kiedyś była koleżanka z Polski i ja się pytam, czemu nie chcesz się integrować? Kiedyś był ktoś ją jakoś obraził i teraz ona odstawia wszystkich. Nie rozumiesz, że oni nie wszyscy tacy? I to jest problem (...) No niedawno ona przyszła i płacze. Trzech chłopaków, puszczała muzykę, a ta muzyka taka straszna, podobna do syreny, bomby lecą. A moja X ona śpiewa i gra, wrażliwa na muzykę. I chłopacy mówią, czy to taka muzyka w Ukrainie?”

Migrantka wojenna z Ukrainy

Problemem, na który zwracali uwagę sami migranci to nieobecność programów integracyjnych w szkołach, które uświadomiłyby dzieciom kwestie związane po pierwsze z wielokulturowością, jak i specyficzną sytuacją wojny na Ukrainie:

„W ogóle nie ma tych programów integracji. Z nimi nie pracuje się, ale rozumiem, że będą te programy, żeby oni zrozumieli co to wojna, żeby znali te sytuacje, ile ludzi zginęło (...).”

Migrantka wojenna z Ukrainy

W odczuciu migrantów sytuacja odbioru społecznego ich obecności w Polsce znacznie się pogorszyła:

„Wiem jak to zabrzmi. Teraz polityka wpływa, ale żeby jakąś ukraińską piosenkę zaśpiewać. To teraz raczej już tak nie obnosić się z ukraińską kulturą, nie pozwalają. Moja starsza córka tańczy i młodsza tańczy i śpiewa. I tak już nie pozwalają odnosić się.”

Migrantka wojenna z Ukrainy

Z szykanowaniem spotyka się także w sytuacji mówienia w języku Ukraińskim do swojej córki. Z drugiej strony, migrantka, jako osoba o wysokich kwalifikacjach, podkreślała, że barierą w integracji społeczno-zawodowej jest w dużej mierze słaba znajomość języka, związana z tym, że kontakty w gronie dorosłych osób ogranicza przede wszystkim do środowiska posługującego się językiem ukraińskim. Córki, które uczęszczają do szkoły, mając na co dzień styczność z Polakami, mowę w języku polskim opanowały perfekcyjnie.

e) Społeczeństwo przyjmujące

ANALIZA PODEJMOWANYCH KONTAKTÓW

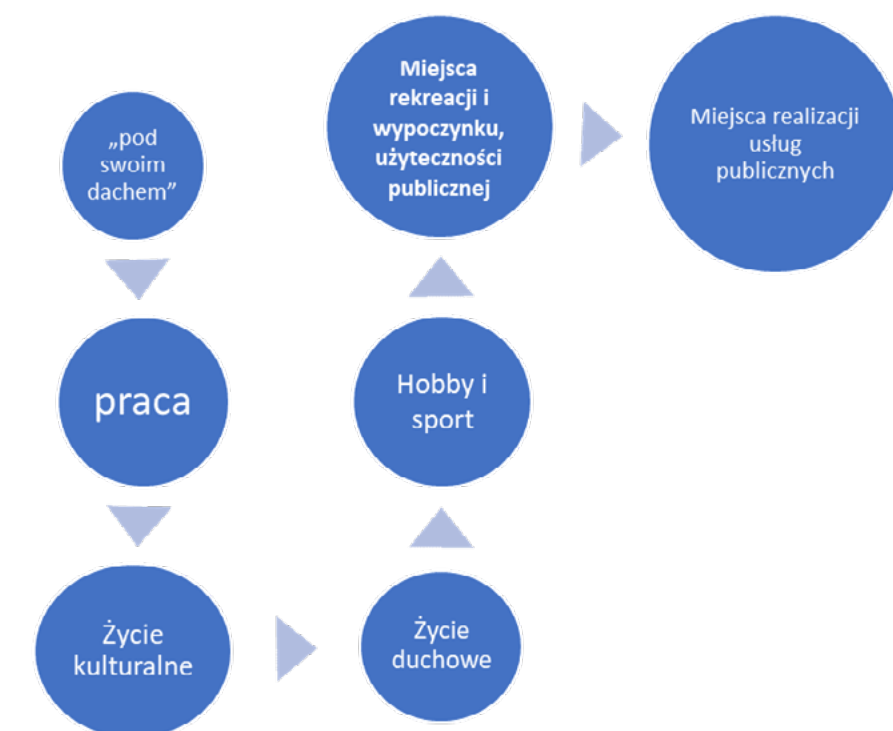
Kontakty społeczne podejmowane między migrantami z krajów trzecich a polskim społeczeństwem mają bardzo zróżnicowaną charakterystykę. Wpływ na to ma wiele czynników, w tym pochodzenie migrantów, ich poziom kulturowy, zachowanie, a także ich zaangażowanie w życie społeczne. Relacje między migrantami a społeczeństwem przyjmującym mogą się różnić w zależności od kontekstu – na przykład, migranci mogą mieć trudności w pracy z powodu konkurencyjnej atmosfery, ale jednocześnie utrzymywać znakomite stosunki z sąsiadami, wspólnie spędzać czas na spacerach czy grillach. Obecność dzieci w rodzinach migrantów często wpływa na lepsze relacje z lokalną społecznością.

Udział w festynach rodzinnych czy piknikach sprzyja budowaniu pozytywnych relacji, dając społeczności lokalnej szansę na bezpośrednie poznanie migrantów i obserwację ich codziennego życia. Takie spotkania mogą przełamywać stereotypy, zwłaszcza gdy migranci zapraszają sąsiadów do swoich domów na wspólne obiady czy kolacje, pozwalając zobaczyć, że ich życie codzienne ma wiele wspólnego z życiem Polaków, mimo niektórych kulturowych różnic, takich jak odmienne potrawy czy zwyczaje. Wszystko to świadczy o tym, że integracja i percepcja migrantów zależą w dużym stopniu od indywidualnych postaw i zachowań zarówno samych migrantów, jak i społeczności przyjmującej.

W percepcji przedstawicieli społeczności lokalnej spotkania międzykulturowe w obecnym czasie, zwłaszcza ze społecznością ukraińską, są nieuniknione na różnych polach życia społecznego i w różnorodnych rolach społecznych, w których na co dzień każdy występuje.

W wyniku wywiadach grupowych w formie warsztatowej określono mapę spotkań społeczności z migrantami – definiującą obszary życia społecznego i przestrzeni miejskiej, gdzie do tych kontaktów dochodzi najczęściej.

Schemat 2. Mapa spotkań społeczności lokalnej z migrantami

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania FGI wśród przedstawicieli społeczeństwa przyjmującego

Z badań wynika, że jedna piąta migrantów z Ukrainy ewakuowanych z terenów Ukrainy na początku wojny została przyjęta w domach polskich rodzin. Uczestnicy badania niekiedy mówili o trudnościach i niedogodnościach, z jakimi wiązało się to dla obu stron, zwłaszcza przy dużej barierze językowej. Coraz częściej w różnych środowiskach zawodowych pojawiają się osoby z Ukrainy w roli współpracowników, czy osób zatrudnianych. Podkreślane były zwłaszcza dobre doświadczenia, w których cudzoziemiec staje się częścią zespołu, jest „swój”. Udział w życiu kulturalnym i realizacja pasji jest często sprawą mocno zindywidualizowaną, realizowaną często na odmienne sposoby i w różnym zakresie, niemniej udział w tych sferach życia cudzoziemców jest dostrzegalny. Miejsca kultu religijnego generalnie różnicują Polaków i migrantów różnych wyznań i narodowości, do tego różne może być przywiązanie do religii migrantów i miejscowego społeczeństwa, które od lat podlega rosnącym procesom laicyzacji. . Czasem parafie są jednak miejscem, przy których obecne są punkty wsparcia migrantów – oprócz aktywnie działających w całym województwie grup Caritas, lokalnie działa również parafia dominikanów, którzy oprócz konkretnego wsparcia pomocowego, kursów językowych, duchowego (mszy po angielsku na zapotrzebowanie Filipińczyków), tworzyli również przyjazne społeczności, w których odnajdywali się migranci wyznania katolickiego. Posiadają parafie m.in. w Ukrainie i Rosji, co tworzy również sieci powiązań dla migrantów z ich ośrodkami w Polsce (np. obywatelka Rosji, która była związana z parafią dominikanów w Petersburgu szukała dla siebie środowiska przyjęcia u dominikanów w Szczecinie).

Spotkania w sferze użyteczności publicznej – galerii handlowych, ale też otwartych miejsc rekreacji – są tymi, które są najbardziej na porządku dziennym. Przedstawiane były dwa typy odczuć w odbiorze społeczności lokalnej obecności migrantów w tych miejscach. Z jednej strony podkreślane było zwłaszcza w odniesieniu do Ukraińców czy Białorusinów, że niekiedy nie sposób poznać w przestrzeni publicznej i powierzchownych kontaktach, czy są oni cudzoziemcami czy Polakami, gdyż ich fizjonomia nie odróżnia ich z tłumu. Podkreśla się, że po minionych dwóch latach większość z nich wpasowała się w społeczności, do których dołączyli, zwłaszcza jeśli dobrze mówią już po polsku. Z drugiej strony wśród uczestników wywiadów grupowych, z których właściwie wszyscy reprezentowali pozytywne i otwarte postawy względem kontaktów z migrantami zaznaczano, że są sytuacje, w których czują się oni niekomfortowo wobec zachowania obcokrajowców.

Kontakty ze społecznościami migranckimi są różnicowane ze względu na grupy narodowości. Migranci z Ukrainy czy Białorusi często łatwiej nawiązują kontakty z Polakami niż osoby z Gruzji, Meksyku czy Azji. Mimo to, migranci niejednokrotnie tworzą zamknięte grupy, co widoczne jest zarówno w pracy, jak i w szkołach, gdzie dzieci mówią między sobą w ojczystym języku, co może prowadzić do nieporozumień i konfliktów. Stopień wykluczenia narodowościowego lub etnicznego różni się w zależności od miejsca – niektóre środowiska są bardziej otwarte i tolerancyjne, inne mniej. Na przykład, jedna z matek z Białorusi chwali szkołę, do której uczęszczają jej dzieci, za otwartość i tolerancję, a nawet za to, że podczas apeli szkolnych odgrywane są hymny Polski i Ukrainy. Tymczasem inny uczestnik wywiadów doświadcza wykluczenia w wielu miejscach, co sprawia, że czuje się traktowany wyłącznie jako obcokrajowiec, mimo wieloletniej pracy w Polsce.

POSTAWY SPOŁECZENSTWA WOBEC MIGRANTÓW

W analizie materiałów zastanych wyłania się dwoisty obraz przyjmowania w Polsce cudzoziemców, a także specyfika regionu. W badaniach przeprowadzanych w ramach oceny wpływu RPO Województwa Zachodniopomorskiego w zakresie włączenia społecznego stwierdzono pozytywny odbiór rosnącego napływu migrantów wśród przedstawicieli mieszkańców województwa i przedstawicieli jednostek sektora publicznego jako szansy na rozwój regionu. Z jednej strony występują wśród ekspertów opinie, że społeczeństwo zamieszkujące województwo zachodniopomorskie na tle innych regionów Polski charakteryzuje się większą otwartością na wielokulturowość i obecność cudzoziemców. Z drugiej strony zaangażowani w grupę eksperci przypomnieli, że tutejsza ludność napływowa pochodzi w dużej mierze z kresów wschodnich, z terytoriów na których Polacy i Ukraińcy byli silnie skonfliktowani. W świadomości obecnie żyjących przedstawicieli społeczności regionu Ukraińcy funkcjonują jako sprawcy ich osobistych rodzinnych tragedii niesionych wielopokoleniowo.

Na rys regionu nakładają się przemiany świadomości i postaw wobec cudzoziemców ostatnich trzydziestu lat. W opracowaniu Europolis80 przedstawiono analizę nastawienia Polaków względem migrantów po 1989 roku i jego przemiany. Pozytywne nastawienie do wielokulturowości przez wejście do Unii Europejskiej i zbierani swoich własnych doświadczeń emigracji zarobkowej,

z jednej strony pozytywnie wpłynęło na postawy wobec cudzoziemców. Z badań opinii z pierwszej dekady XXI wieku, wynika, że Polacy dla przychylnego przyjęcia cudzoziemców stawiali warunki posiadania kwalifikacji zawodowych, podobieństwa kulturowego (opartego o wzorce chrześcijańskie), posiadania majątku. Jak wskazuje raport Europolis chociaż kolor skóry migranta nie był często wskazywanym czynnikiem, który miał znaczenie w opinii Polaków, to i tak wśród społeczeństw innych krajów UE Polacy jako czwarcy zwracali na niego uwagę. Migranci za sprawą napływu w celach zarobkowych, edukacyjnych i ekonomicznych zaczęli być widoczni dla społeczności zwłaszcza dużych miast. Skutkowało to tym, że już w 2008 roku wśród osób mających osobiste kontakty z cudzoziemcami, a także o wysokim wykształceniu, młodszych i pochodzących z dużych miast zdecydowanie przychylniej odnoszono się do podejmowania pracy w Polsce przez migrantów na różnych stanowiskach (70%).

Według badania UNHCR jeszcze w 2014 roku w Polsce deklaratywnie panowała większa sympatia niż antypatia wobec imigrantów (70% wobec 30%), a szczególnie wobec uchodźców (82% wobec 12%). Pozytywne postawy wówczas prezentowały częściej kobiety, osoby z niższym wykształceniem oraz mający osobiste kontakty z migrantami⁸¹. Kryzys uchodźczy w 2014 roku obecny w Europie za sprawą wzmogionych migracji z Afryki, krajów arabskich, a także ogarniętej wojną Syrii spotkał się z radykalizacją negatywnego odbioru migrantów w Polsce. Wzmogone nastroje antyimigranckie, a najbardziej antyarabskie, notowane były coraz częściej wśród ludzi młodych, będących odbiorcami przekazów internetowych budujących negatywny wizerunek migrantów (według Centrum Badań nad Uprzedzeniami 65% młodych ludzi deklarowało dyskomfort wobec muzułmanów). Negatywny stosunek i podważanie czystych intencji uchodźców nie dotyczył jednak obywateli Ukrainy, którzy również wzmogli swoją mobilność ze względu na aneksję przez Rosję Krymu. Przez ich długotrwałą obecność w Polsce jako migrantów zarobkowych, bliskość kulturową i geograficzną, Polacy okazywali wsparcie i empatię względem uchodźców z Ukrainy, przychylnie przyjmując ich obecność w kraju.

W debacie publicznej i politycznej zagadnienia związanych z migracją zostały zagarnięte jako sporne punkty odniesienia zwolenników i przeciwników określonych partii, w analizach akademickich zostało to nazwane polityzacją

81 R. Kostrzyński, Stosunek Polaków do uchodźców i osób starających się o przyznanie statusu uchodźcy, UNHCR, Warszawa 2014;

migracji⁸². Przekazy medialne w dużej mierze oparte na stereotypach, uderzały w rozbudzanie nastroi antyimigranckich i manipulowanie opinią publiczną w celach politycznych. M. Bilewicz stawia tezę, pozytywnie zweryfikowaną w eksperymentalnym badaniu społecznym, **że ekspozycja na nienawistne komunikaty wobec migrantów zmniejsza wrażliwość ich odbiorców na słowa będące obraźliwymi w stosunku do osób innej narodowości i zniechęca do przyszłych kontaktów z migrantami**. Z kolei po udziale w dłuższym spotkaniu z osobą będącą uchodźcą muzułmaninem, w którym mogli ją bliżej poznać, wrażliwość na mowę nienawiści skierowaną przeciw cudzoziemcom rosła, a także powodowała otwartość na przyszłe kontakty wobec nich. Potwierdzone zależności powinny wyznaczać kierunek rekomendacji – osobiste kontakty z migrantami są istotnym czynnikiem warunkującym wpływ na opinie i postawy wobec migrantów oraz ograniczenie negatywnego przekazu medialnego i tzw. mowy nienawiści. Brak punktów styku z migrantami z Afryki i Azji, spowodowanym nadal jeszcze małym znaczeniem Polski jako kierunku ich migracji, przyczynia się do trwania negatywnych stereotypów na ich temat. **Utrzymywanie kontaktów z cudzoziemcami, osobiste angażowanie się w pomoc skłania do zmiany utrwalonych medialnie postaw**. Migranci byłego ZSRR budzą przez to większą sympatię Polaków, ponieważ w istocie to oni tworzą tkankę społeczności migranckich, z jakimi mogą zetknąć się Polacy. Po wybuchu wojny w Ukrainie milion nowych migrantów z tego kraju wpłynął na społeczności w dużo większym zakresie. Polacy mieli szansę zweryfikować wyobrażenia i stereotypy, przez które oceniali przedstawicieli innych nacji. Badania dystansu społecznego przy użyciu zmodyfikowanego narzędzia skali Bogardusa pokazuje, że **Polacy niemal w pełni akceptują Ukraińców jako swoich sąsiadów (92%) i współpracowników (92%), w mniejszym stopniu akceptowalne byłoby leczenie się u Ukraińca lekarza bądź lekarki (85%). 78% przedstawicieli polskiego społeczeństwa akceptowałoby ukraińską synową lub zięcia. Największy opór budziłoby powierzenie dziecka Ukraińskiej opiekunce (20%) oraz zaakceptowanie Ukraińca lub Ukrainki jako szefa**⁸³. Podkreślić należy, iż w dalszym ciągu obraz akceptacji dla włączania przedstawicieli narodu Ukraińskiego do naszego społeczeństwa jest bardzo wysoki. Niektóre cechy społeczno-demograficzne wpływają na różnicowanie stopnia akceptacji. W przytaczanych badaniach mniejszą akceptacją cechowały

82 Adamczyk ., Sakson, A., Trosiak C., Migranci i mniejszości jako obcy i swoi w przestrzeni polityczno społecznej, UAM, Poznań 2019;

83 Wojna na Ukrainie i społeczny dystans wobec Ukraińców, Komunikat z badań CEBOS, nr 84/2023;

się osoby z mniejszych miejscowości, o niższym wykształceniu i sytuowaniu materialnym. Można wysnuć przypuszczenie, że dla sympatii i pozytywnego nastawienia istotnym jest porównanie własnej sytuacji z odbieraną sytuacją cudzoziemców we własnym kraju. W istocie potwierdzało się to w wywiadach jakościowych, w których najbardziej rozumiejące i empatyczne opinie wobec sytuacji migrantów wyrażały osoby same mające doświadczenia emigracji.

W badaniach postaw społeczeństwa polskiego i nastrojów społecznych dokonywanych w ostatnich latach widać, że Polacy swoje postawy wobec cudzoziemców uzależniają w dużej mierze od bliskości kulturowej kraju, z którego pochodzą przybysze. Przegląd badań z okresu 2015-2017 w którym rozpoczął się do teraz odczuwalny kryzys migracyjny w Europie, wskazuje, że postawa polityki antyemigracyjnej Polski w odniesieniu do unijnego systemu relokacji spotkała się z przychylnością większości społeczeństwa⁸⁴. Postawy przeciwnie, popierające przyjmowanie uchodźców w ramach relokacji utrzymywały się w okolicy trzeciej części badanych, chociaż notowano również jednorazowy wzrost do wartości 47% poparcia. W badaniach postaw Polaków wobec imigrantów prowadzonych przez CBOS w cyklu miesięcznym⁸⁵ widać ewolucję postaw od przychylnych (maj 2015 r. – 72% ankietowanych było za przyjmowaniem uchodźców, w tym 15% za umożliwieniem im osiedlenia się w Polsce) do dynamicznej radykalizacji postaw nieprzychylnych, które w kwietniu 2016 dotyczyły 61% badanych, a udział badanych przyzwalających na osiedlenie zmalał do 3%. Od tamtej pory postawy dzielące polskie społeczeństwo na strony pro i kontra przyjmowaniu uchodźców ustabilizowały się w przewadze negatywnych postaw na poziomie nieco powyżej 50%. Wznowienia badania w 2017 i 2018 roku, że nastroje społeczne nieprzychylne uchodźcom podniosły się w okolice 60%. O upolitycznieniu tego tematu świadczą jasne podziały skorelowane z preferencjami wyborczymi. Radykalizacja negatywnej postawy związana była również z rozróżnieniem uchodźców z krajów muzułmańskich. **Odmienność religii i związany z nią dystans kulturowy nasila negatywne nastawienie do uchodźców.** Badanie dla IOM, w którym zbadano postawy Polaków wobec różnych grup narodowych cudzoziemców, wskazuje, że **najwięcej sympatii i największa otwartość na cudzoziemców kierowana jest do cudzoziemców bliskich kulturowo – za takich Polacy uważali mieszkańców**

84 Górny A., H. Grzymała – Moszczyńska, Klaus W., Łódziański S., UCHODŹCY W POLSCE Sytuacja prawna, skala napływu i integracja w społeczeństwie polskim oraz rekomendacje, Komitet Badań nad Migracjami PAN, Warszawa-Kraków 2017;

85 Stosunek Polaków i Czechów do przyjmowania uchodźców. Komunikat z badań, Nr 87/2018, CBOS lipiec 2018;

Europy Zachodniej (67%) i Ameryki Północnej (52%) oraz Ukraińców (52%). Najmniejszą bliskość kulturową (9%) Polacy względem Arabów, żywili także najniższe zaufanie wobec nich i sympatię (14%), a także największe obawy (69%) w kontekście zagrożenia bezpieczeństwa Polski. Uwarunkowania postaw wobec cudzoziemców i obawy wobec ich napływu związane są ze źródłami czerpania przekazów medialnych, z czego można wysnuć wniosek, że media masowe przyczyniają się do rozbudzania obaw wobec cudzoziemców. Korzystanie z mediów społecznościowych osłabia obawy. Osobisty kontakt z cudzoziemcami wpływał na większe postawy otwartości i sympatii wobec wszystkich cudzoziemców.

Postawy dyskryminacyjne na rynku pracy na czas 2016 roku sięgały blisko połowy (49% uważało, że cudzoziemcy powinni być zatrudniani do innych prac niż Polacy). Trzecia część badanych (w grupie mających osobiste kontakty z cudzoziemcami 36%) uważała, że cudzoziemcy powinni mieć dostęp do takich samych prac co Polacy. **Poparcie dla podejmowania prac przez cudzoziemców Polacy wyrażali w odniesieniu do zarodków związanych z pracą fizyczną (robotnik budowlany 77%, zatrudnienie w rolnictwie, sadownictwie 71%, jako mechanik 63%. Mniejsze poparcie, ale utrzymujące się w okolicy połowy notowane było dla podejmowania pracy w sklepie (54%) oraz prowadzenia własnej firmy (48%). Z niższym poparciem spotkało się zatrudnianie cudzoziemców jako pielęgniarzy/pielęgniarek oraz praca w zawodzie lekarza.**

Moment wybuchu wojny był dla Polaków impulsem odruchu solidarności i wsparcia dla Ukrainy. Od 24.04.2022 do pierwszego półrocza 2022 roku z 70,2% gospodarstw domowych płynęła pomoc finansowa lub rzeczowa dla ukraińskich uchodźców⁸⁶. W formach niesionej pomocy przeważało przekazywanie darów rzeczowych (81%) oraz wsparcie finansowe (67%). Wsparcia wymagające osobistego zaangażowania stanowiło relatywnie niewielki margines – 6% angażowało się w różnoraką pomoc uchodźcom pozostającym na terenie Polski (np. w znalezieniu pracy, opiece nad bliskimi, załatwieniu spraw), 3% przyjmowała uchodźców pod swój dach lub udostępniała mieszkanie. Również w okolicy 3% oscylowało zaangażowanie społeczeństwa w punktach przejściowych – przejściach granicznych, punktach recepcyjnych na dworcach, obiektach noclegowych i przy zbiórkach rzeczy dla uchodźców. Nie wydają się

86 „Pomoc udzielona przez gospodarstwa domowe mieszkańcom Ukrainy w pierwszym półroczu 2022 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych”, GUS 2022,

to być duże wartości, jednak w znaczący sposób przyczyniły się do odbioru stylu pomocy w jakim Polacy przyjmowali obywateli Ukrainy w sytuacji zagrożenia. Badania opinii prowadzone przez CBOS wskazują, że **postawy poparcia pomocy Ukraińcom na początku wojny sięgały 90%. Jeszcze w czerwcu 2018 roku 35% badanych Polaków było zdania, że Polska nie powinna przyjmować uchodźców z terenów objętych działaniami wojennymi. W marcu 2022 odpowiedzi takie oscylowały w granicach 1%.** Wraz z upływem czasu i przedłużającą się trwaniem wojny w polskim społeczeństwie odbudowuje się frakcja sceptycznych względem pomocy uchodźcom z Ukrainy – **według stanu na czerwiec 2023 pozytywnie do przyjmowania uchodźców z Ukrainy odnosiło się 75% badanych, 21% miało do tego stosunek negatywny**⁸⁷. Od tych wyników na zmianę postaw mogły mieć wpływ wydarzenia kryzysu nazywanego „zbożowym”, w tym protestów rolników, a także uaktywnieniem się skrajnych opcji politycznych w kampaniach wyborczych przed wyborami parlamentarnymi i samorządowymi. Zwracali na to uwagę eksperci lokalnych podmiotów włączających się aktywnie w działania dla migrantów w regionie. Ma to wpływ na **dalszy spadek nastrojów wobec Ukraińców w Polsce i udzielanego im wsparcia**. W badaniach jakościowych, które organizował pod koniec 2023 roku CBOS⁸⁸ postawy Polaków wszystkich grup wskazywały na poczucie dumy z odruchu pomocy i wsparcia jaki popłynął ze strony polskiego społeczeństwa w kierunku Ukraińców na początku wojny. Postawy wobec pomocy były różnicowane i warunkowane ze względu na status materialny uchodźców, region z którego pochodzą.

Wzorce postaw są różnie warunkowane ze względu na charakterystyki członków społeczności przyjmującej, jak i społeczności migrantów. Dotychczasowe informacje wynikające z badań postaw można przedstawić w następującym schemacie uwarunkowań:

87 [Wojna w Ukrainie i dystans społeczny wobec Ukraińców](#), CBOS, komunikat z badań Nr 84/2023, lipiec 2023 (Komunikat CBOS)

88 Polacy o Ukraińcach. Komunikat z badań jakościowych nr 5/2023, CBOS 2023;

Schemat 3. Uwarunkowania postaw wobec migrantów

Pozytywne warunkowanie – charakterystyka migrantów • Doświadczenia we wzajemnych relacjach – obecność w społeczeństwie; • Bliskość kulturowa; • Szybka integracja – umiejętności językowe; • Cechy fizjonomii zbliżone do polskich (nieodróżnianie się)	Pozytywne warunkowanie – charakterystyka społeczeństwa • Charakterystyka regionu i społeczeństwa napływowego w woj. zachodniopomorskim • Własne doświadczenia emigracyjne i osobiste kontakty z migrantami; • Zaangażowanie we wsparcie dla migrantów – zaangażowanie w wolontariat; • Duże miasta; wysokie wykształcenie; dobre sytuowanie ekonomiczne
Negatywne warunkowanie – charakterystyka migrantów: • Brak dotychczasowych kontaktów lub pojedyncze złe lub powierzchowne doświadczenia; • Dobre sytuowanie materialne Ukraińców w ochronie tymczasowej; • Stereotypy związane z narodowością i religią – Odmienność religii i związany z nią dystans kulturowy nasila negatywne nastawienie do uchodźców. • Trudne relacje historyczne krajów pochodzenia z Polską.	Negatywne warunkowanie – charakterystyka społeczeństwa • Ekspozycja na komunikaty z massmediów, mediów społecznościowych i „mowę nienawiści”; • Poglądy skrajnie prawicowe, sympatie polityczne; • Młodsze grupy wiekowe oraz wiek senioralny, mniejsze miasta; słabsze sytuowanie materialne i społeczne • Polityzacja zagadnień związanych z migracją

Migranci w wywiadach indywidualnych często zwracali uwagę, że społeczeństwo przyjmujące, w tym współpracownicy w miejscu pracy, ma obawy związane z ich obecnością. Wynika to z przekonania, że migranci bardziej się angażują, mają lepsze relacje z pracodawcą, a ich intensywna praca prowadzi do podwyższenia norm wydajności, co z kolei może prowadzić do konfliktów lub napięć z polskimi pracownikami.

W społeczeństwie przyjmującym można spotkać się z postawami dystansu, niepokoju i obaw w związku z podejmowaniem kontaktów z migrantami. Do wniosków z przeprowadzonych badań jakościowych można dodać wyniki analizy danych zastanych. W badaniu jakościowym przeprowadzonym przez CBOS w końcówce ostatniego roku uwidaczniają się różne grupy obaw związanych z obecnością migrantów – w tym badaniu stricte Ukraińców⁸⁹:

1. Obawy o pracę i obniżenie wynagrodzeń – zwłaszcza w branżach, w których dominują prace proste, hotelarstwie i branży beauty. Są oni pracownikiem tańszym dla pracodawców, co sprawia że polscy pracownicy są mniej konkurencyjni. Spotykane były opinie, że to przez Ukraińców nie ma podwyżek płac (także w wynikach Barometru Rynku Pracy 2024 – **Głównie wśród osób młodych panują przekonania, że gdyby nie pracownicy z Ukrainy ich płace byłyby wyższe, co przez ekonomistów oceniane jest jako słuszna wiedza.**
2. Agresywny i głośny sposób bycia zwłaszcza młodzieży i mężczyzn, nadużywanie alkoholu, głośne słuchanie muzyki z telefonu – są to charakterystyki zachowania Ukraińców, które podawali uczestnicy wywiadów, a także obecne w wynikach badań CBOS. Odbiór społecznej akceptowalności niektórych zachowań różni się ze względu na obyczajowość przyjętą w danych krajach. Z jednej strony w polskim społeczeństwie również zdarzają się sytuacje wykroczeń przeciwko porządku publicznemu i niekulturalne zachowania. Według przemyśleń badanych w nacjach wschodnich, rosyjskojęzycznych kody kulturowe i obyczajowość jest zdecydowanie inna. Zachowania takie jednak w polskim społeczeństwie wzbudzają uczucia od dyskomfortu, wzburzenia do lęku i są objawem niedostosowania do panujących norm.
3. Kolejny punkt, jaki się pojawił w przeprowadzanym badaniu fokusowym społeczeństwa włączającego nawiązuje do poprzedniego, gdyż wyrażano

obawy o utratę dotychczasowej rekreacyjnej i rodzinnej funkcji niektórych miejsc, które zostają zaanektowane przez głośno zachowujące się grupy Ukraińców.

4. Zagrożenie dotyczące powodowania przez migrantów wzrostu przestępczości – zagadnienie obecne w badaniu CBOS oraz poruszane w badaniach jakościowych zarówno przez stronę polską jak i w odczuciu strony ukraińskiej.

Ogólnie rzecz biorąc, w niektórych sytuacjach lokalne społeczeństwo reaguje niezadowolaniem na widoczny sukces migrantów, którzy mimo krótkiego pobytu w Polsce, zdają się szybko układać sobie życie, wynajmując dobre mieszkania czy jeżdżąc dobrymi samochodami. Podobne niezadowolenie pojawia się w szkołach i na uczelniach, gdzie uczniowie lub studenci mogą odczuwać frustrację z powodu dobrych wyników w nauce osiągniętych przez migrantów, co również może prowadzić do konfliktów. Jeśli chodzi o promowanie świadomości kulturowej w firmach, nie ma systematycznego podejścia do edukacji polskich pracowników o kulturze i tradycjach krajów pochodzenia migrantów. Częściej zdarza się, że pracodawcy starają się edukować pracowników z zagranicy o polskiej kulturze i historii, zaniedbując przy tym wymianę wiedzy w przeciwnym kierunku. Brak jest również szkoleń międzykulturowych dla lokalnej społeczności, mimo że niektóre organizacje pozarządowe prowadzą projekty wspierające integrację i edukację międzykulturową. Te działania są kluczowe, ponieważ umożliwiają przełamywanie stereotypów, które mogą być przekazywane z pokolenia na pokolenie. Integracyjne spotkania, wydarzenia kulturalne czy sportowe odgrywają ważną rolę w budowaniu mostów między migrantami a społeczeństwem przyjmującym, co jest istotne dla wspólnego zrozumienia i akceptacji.

Instytucje i podmioty wspierające integrację migrantów spoza Unii Europejskiej w lokalnej społeczności i na rynku pracy są zróżnicowane terytorialnie. Główna koncentracja występuje w dużych miastach (Szczecin, Koszalin).

Migranci, szczególnie młodzież, którzy przyjechali do Polski jeszcze przed wybuchem konfliktów, szybciej asymilują się z lokalną społecznością. Młodzież ta bierze aktywny udział w życiu społecznym na równi z rówieśnikami polskimi i nie napotyka barier językowych. Natomiast migranci z wysokimi kwalifikacjami, ale z niewystarczającą znajomością języka polskiego, napotykają na trudności w znalezieniu pracy zgodnej z ich umiejętnościami. W kontekście integracji, osoby przyjeżdżające z myślą o zarobku i planujące powrót do kraju pochodzenia wykazują mniejsze zainteresowanie pełną integracją społeczną. Podsumowując,

89 Tamże;

wsparcie dla migrantów spoza Unii włączające ich do społeczności lokalnej i rynku pracy istnieje, jednak jego skuteczność zależy od wielu czynników, w tym od pochodzenia migranta, jego oczekiwań wobec społeczności lokalnej oraz jego długoterminowych planów w Polsce.

Jeśli chodzi o aktywność instytucji i podmiotów wspierających integrację migrantów spoza Unii Europejskiej z lokalną społecznością i rynkiem pracy, to najczęściej ich działania są skierowane do Ukraińców. Jest to obecnie najliczniejsza grupa migrantów w Polsce, co wpływa na profil i kierunek wsparcia. Organizacje pozarządowe i różne agencje często otrzymują finansowanie zarówno z polskiego rządu, jak i od międzynarodowych darczyńców, by wspierać Ukraińców przybyłych do Polski po wybuchu konfliktu. Niestety, skutkuje to tym, że wsparcie jest dostępne głównie dla tych, którzy posiadają PESEL z oznaczeniem UKR, wykluczając innych Ukraińców, którzy przyjechali tuż przed wojną. Co do narodowości, wieku i płci osób, które najczęściej korzystają ze wsparcia, to przeważnie są to kobiety i dzieci. Kobiety często muszą dostosować swoje kwalifikacje zawodowe do nowych warunków, podczas gdy dzieci zmagają się z barierami językowymi i kulturowymi, które utrudniają im adaptację w nowym środowisku. Dlatego są one częstym celem projektów integracyjnych, oferujących wsparcie psychologiczne i edukacyjne. Mężczyźni rzadziej korzystają z takich inicjatyw, głównie z powodu konieczności pracy i braku czasu na uczestnictwo w szkoleniach. Również współpraca między instytucjami pozarządowymi a pracownikami socjalnymi wydaje się być ograniczona, jak wynika z przeprowadzonych przeze mnie rozmów z migrantami i pracodawcami. W kontekście przyszłości wsparcia dla migrantów, kluczową rolę powinny odgrywać organizacje pozarządowe, które powinny świadczyć usługi na stałe, nie tylko w ramach projektów. Takie podejście pozwoliłoby na wsparcie nie tylko Ukraińców czy Białorusinów, ale wszystkich migrantów potrzebujących pomocy. Zatrudnienie ekspertów multijęzycznych, którzy byliby przeszkoleni w zakresie świadczenia usług dla migrantów, mogłoby efektywnie wspomagać ich integrację, zarówno w odnalezieniu się na rynku pracy, jak i w zrozumieniu praw i obowiązków w nowym kraju.

Źródła

Dokumenty o charakterze strategicznym:

1) Inteligentne specjalizacje województwa zachodniopomorskiego, Centrum Inicjatyw Gospodarczych Wydział Zarządzania Strategicznego Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego Szczecin 2022; link: [inteligentne_specjalizacje_wojewodztwa_zachodniopomorskiego_zm.pdf \(wzp.pl\)](#);

2) Polityka kapitału oraz spójności społecznej, Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2021;

3) Strategia integracji obywateli państw trzecich województwa zachodniopomorskiego na lata 2020-2030, Instytut Badawczy IPC Sp. z o.o.

4) Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030; link: <https://cwd.info.pl/wp-content/uploads/2022/10/Strategia-Rozwoju-Wojewodztwa-Zachodniopomorskiego-2030.pdf>

5) Wytyczne dotyczące dostępu do rynku pracy, kształcenia i szkolenia zawodowego oraz edukacji dorosłych w przypadku osób uciekających przed rosyjską wojną napastniczą przeciwko Ukrainie, Komisja Europejska, (Dz. Urz. UE 2022/C 233/01);

6) Wytyczne dotyczące tworzenia Centrów Integracji Cudzoziemców; link: [CIC \(fism.pl\)](#)

Źródła dotyczące przepisów prawnych:

7) Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. 2022 poz. 583 z późn. zm.);

8) Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. 2024 poz. 769);

9) Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, (Dz.U. 2024 poz. 47);

Dane statystyczne:

Dane Głównego Urzędu Statystycznego:

10) Bank Danych GUS; link [GUS - Bank Danych Lokalnych \(stat.gov.pl\)](#);

11) Cudzoziemcy wykonujący prace w Polsce w 2022 roku; link: Główny Urząd Statystyczny / Statystyki eksperymentalne / Kapitał ludzki / Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2022 roku

12) Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2023 r. Stan w dniu 31 grudnia, GUS, Warszawa 2024 link: Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Ludność / Ludność / Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2023 r. (stan w dniu 31.12)

13) Mieszkańcy Ukrainy objęci ochroną czasową, link: Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Ludność / Migracje zagraniczne ludności / Mieszkańcy Ukrainy objęci ochroną czasową

14) Rocznik demograficzny 2023, link: Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Roczniki statystyczne / Roczniki Statystyczne / Rocznik Demograficzny 2023

15) Rocznik Statystyczny Województwa Zachodniopomorskiego 2023, GUS, 31.01.2024; link: [Urząd Statystyczny w Szczecinie / Publikacje i foldery / Roczniki Statystyczne / Rocznik Statystyczny Województwa Zachodniopomorskiego 2023](#);

16) Stan i ruch naturalny ludności w województwie zachodniopomorskim w 2022 r. Informacja sygnałna, Urząd Statystyczny w Szczecinie, link: [Urząd Statystyczny w Szczecinie / Opracowania bieżące / Opracowania sygnałne / Ludność / Stan i ruch naturalny ludności w województwie zachodniopomorskim w 2022 r.; dostęp dnia 25.04.2024 r.](#);

17) Wstępne szacunki produktu krajowego brutto w przekroju regionów w 2022 roku; link: Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Rachunki narodowe / Rachunki regionalne / Wstępne szacunki produktu krajowego brutto w przekroju regionów w 2022 roku

18) <https://www.polskawliczbach.pl/zachodniopomorskie>, dostęp dnia: 24.04.2024 r.;

Dane Serwisu Rzeczypospolitej Polskiej, Otwarte Dane:

19) <https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr/resource/56227/table>

Dane Eurostatu:

20) Wnioskodawcy o azyl według typu, obywatelstwa, wieku i płci – roczne dane zbiorcze Statistics | Eurostat (europa.eu)

21) Beneficjenci ochrony czasowej na koniec miesiąca według obywatelstwa, wieku i płci – dane miesięczne Product - Eurostat (europa.eu)

22) Decyzje o udzieleniu ochrony czasowej według obywatelstwa, wieku i płci - dane miesięczne; Statistics | Eurostat (europa.eu)

23) Tymczasowa ochrona osób uciekających z Ukrainy – statystyki miesięczne;

24) 30 June 2023: 4.07 million with temporary protection; 9.08.2023; link: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230809-1>

Dane EUAA:

25) Najważniejsze dane liczbowe dotyczące ochrony międzynarodowej w krajach UE+ | Agencja Unii Europejskiej ds. Azylu (europa.eu); dostęp dnia: 20.04.2024;

Dane migracyjne Urzędu ds. Cudzoziemców:

26) migracje.gov.pl; link: (Statystyki – Polska – Aktualne dokumenty – Mapa – Rok: 2024);

Dane statystyczne - Wydział Badań i Analiz, Biuro Statystyki Publicznej, WUP Szczecin

27) miesięczne dane liczby cudzoziemców zarejestrowanych w PUP z prawem do zasiłku i bez prawa do zasiłku wg powiatów; (Statystyki do pobrania | WUP w Szczecinie)

28) dane przekazane przez WUP: rejestr cudzoziemców w systemie CeSAR z 24.04.2024r;

Dane Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, link: Zatrudnianie cudzoziemców w Polsce | WORTAL (praca.gov.pl);

29) dane MRPiPS dot. wydanych zezwoleń na pracę – dane dot. województw i kraju obywatelstwo, płeć, wiek, sekcja PKD, 2022-2023;

30) Liczba oświadczeń wpisanych do ewidencji w 2020-2023 r. wg powiatowych urzędów pracy, województw i obywatelstwa cudzoziemców – wg jednostek PUP w województwie zachodniopomorskim/kraj – zakres analizy: obywatelstwo, płeć, grupy wieku, elementarne grupy zawodów;

- 31) Informacje MRiPS o zatrudnieniu cudzoziemców w Polsce;
- 32) Powiadomienia o powierzeniu wykonywania pracy obywatelowi Ukrainy;
- 33) Zezwolenia na pracę sezonową cudzoziemca;
Sprawozdawczość Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej;
- 34) Sprawozdanie MRiPS-03 za 2022 rok z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, link: Statystyka za rok 2022 - Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej - Portal Gov.pl (www.gov.pl);
- 35) Informacja o działalności agencji zatrudnienia w 2022 roku, MRPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2023; link: [a3c80163-912d-42ea-9419-0043e0f1a331](https://praca.gov.pl/a3c80163-912d-42ea-9419-0043e0f1a331) (praca.gov.pl)
- 36) Baza danych dotyczących zawodów deficytowych link: <https://barometrzwodow.pl/>;
- Raporty i wyniki badań i sprawozdawczość dotyczące migrantów:
Raporty z badań w rejonie województwa zachodniopomorskiego:
- 37) Adamczyk A., Bartłomiejski R., Kowalewska D., Kowalewski M., Thurow R. (2018), Diagnoza sytuacji rodzinnej, społecznej i ekonomicznej imigrantów zarobkowych w województwie zachodniopomorskim. Szczecin: Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego WZ;
- 38) Bezrobotni obywatele Ukrainy zarejestrowani w powiatowych urzędach pracy województwa zachodniopomorskiego Prezentacja programu PowerPoint (wup.pl), link: Bezrobotni obywatele Ukrainy zarejestrowani w powiatowych urzędach pracy województwa zachodniopomorskiego | WUP w Szczecinie;

- 39) Budyta-Budzyńska M. (red.) 2020, Bezpieczna przystań. Imigranci w województwie zachodniopomorskim Podręcznik dla osób pracujących z imigrantami, Caritas Polska, Warszawa; link: <https://migranci-uchodzcy-szczecin.caritas.pl/2020/wp-content/uploads/2020/09/Imigranci-w-Polsce.pdf>;
- 40) Obywatele Ukrainy na zachodniopomorskim rynku pracy w 2022 r. Raport. WUP, Szczecin, 2023 r.; link: https://www.wup.pl/images/uploads/II_DLA_INSTYTUCJI/badania/publikacje/Obywatele_Ukrainy_zatrudnieni_na_zachodniopomorskim_rynku_pracy_w_2022_roku.pdf;
- 41) Obywatele Ukrainy zatrudnieni na zachodniopomorskim rynku pracy w 2022 roku z perspektywy pracodawców, WUP, Szczecin 2023; link: https://www.wup.pl/images/uploads/II_DLA_INSTYTUCJI/badania/publikacje/Obywatele_Ukrainy_zatrudnieni_na_zachodniopomorskim_rynku_pracy_w_2022_roku.pdf;
- 42) Raport z ilościowych i jakościowych badań terenowych w ramach projektu „Trzy kluczowe wyzwania dla publicznych służb zatrudnienia i instytucji rynku pracy” CRSG/CPT, Szczecin – Łódź, 2022;
- 43) Sprawozdanie z działalności Centrum Usług Społecznych w Koszalinie za 2022 rok, Koszalin 2023;
- 44) Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Szczecinie za rok 2022, Szczecin 2023;
- 45) Ścibor-Butrym. A, Akulturacja uchodźczyń z Ukrainy w ich miejscu pracy w Polsce, w: Młodzi Naukowcy 2.0. Tom 2, (red.) Korpysa J. i in., Wydawnictwo Fundacji Centrum Badań Socjologicznych, Szczecin 2022, s. 454-462;

Ogólnopolskie raporty z badań i opracowania dotyczące migrantów:

46) Adamczyk A., Sakson, A., Trościak C., Migranci i mniejszości jako obcy i swoi w przestrzeni polityczno społecznej, UAM, Poznań 2019;

47) Badanie ankietowe PUP 2021 - wpływ zatrudnienia cudzoziemców na lokalne rynki pracy, MRPiPS; link: Zatrudnianie cudzoziemców w Polsce | WORTAL (praca.gov.pl)

48) Badanie na temat postaw wobec cudzoziemców w Polsce, Ipsos dla IOM, SWISS Contribution, Warszawa 2016;

49) Barometr Polskiego Rynku Pracy, Raporty Personal Service, V edycji do I półrocza 2023;

50) Cudzoziemcy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych 2022, ZUS Warszawa 2022;

51) Górny A., Grzymała – Moszczyńska H., Klaus W., Łodziański S., UCHODŹCY W POLSCE Sytuacja prawna, skala napływu i integracja w społeczeństwie polskim oraz rekomendacje, Komitet Badań nad Migracjami PAN, Warszawa-Kraków 2017;

52) Górny A., Potrzeby osób doświadczających zbiorowej migracji z Ukrainy, CMN Spotlight, nr 12 (57), grudzień 2023;

53) Horolets, A., Lesińska M., Okólski M., (2018) “Raport o stanie badań nad migracjami w Polsce po 1989 roku”, Komitet Badań nad migracjami PAN, Warszawa 2018;

54) Informacja o zatrudnieniu cudzoziemców w Polsce, MRPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2023; Informacja o zatrudnieniu cudzoziemców w Polsce (praca.gov.pl)

55) Integracja uchodźczyń i uchodźców w Polsce. Niemal równie prawa, nierówne szanse, Red.: A. Dolińska, A. Górską, K. Homel, J. Kucharski, 2022 r.

56) Jaskułowski K., Pawlak M., (2016) Główne teorie migracji międzynarodowych: przegląd, krytyka, perspektywy, w: Sprawy Narodowościowe Seria nowa, 48/2016: 128–146.;

57) Jarosz, S., Gdzie teraz jesteśmy? Organizacje społeczne w Polsce a kryzysy humanitarne w latach 2021-2023. Współpraca i dobre praktyki grantowe, Konsorcjum Migracyjne, Warszawa 2024;

58) Jończy R., Migracje edukacyjne „na studia”. Skala, kierunki, trwałość i konsekwencje dla rozwoju ekonomiczno- społecznego Polski, Komitet Badań nad Migracjami Polskiej Akademii Nauk Warszawa-Wrocław 2022

59) Kostrzyński, R., Stosunek Polaków do uchodźców i osób starających się o przyznanie statusu uchodźcy, UNHCR, Warszawa 2014;

60) Migranci w Polsce, Europolis, wyd. Fundacja im. Schumana, Warszawa 2022;

61) Nowe głosy w mieście. Partycypacja uchodźców w Warszawie, Gdyni, Wrocławiu i Lublinie. Przegląd mechanizmów, najlepsze praktyki i rekomendacje, Danish Refugee Council, Fundacja Stocznia, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa grudzień 2023;

62) Obsługa obywateli Polski i cudzoziemców w jednostkach administracji publicznej. Informacja o wynikach kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, Łódź 2023;

63) Polacy o Ukraińcach. Komunikat z badań jakościowych nr 5/2023, CBOS 2023;

- 64) Polityka migracyjna Polski – diagnoza stanu wyjściowego, Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA, 2020;
- 65) Pomoc udzielona przez gospodarstwa domowe mieszkańcom Ukrainy w pierwszym półroczu 2022 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych, GUS 2022;
- 66) Postrzeganie uchodźców w Polsce. Raport Kandar dla UNHCR;
- 67) Poza szkołą. Analiza barier systemowych dla nastolatków z Ukrainy przebywających w Polsce, CARE International in Poland, International Rescue Committee, Save the Children Poland, 2024;
- 68) Puls migracji zarobkowej. Plany integracyjne ukraińskich imigrantów zarobkowych w Polsce. Raport analityczny z badania obywateli Ukrainy pracujących w Polsce, Centrum analityczne agencji zatrudnienia międzynarodowego Gremi Personal, 2021. Аналітичний_рапорт_pl_2021_04 (gremi-personal.com)
- 69) Raport dotyczący przeprowadzonych badań stanów psychicznych osób dorosłych i dzieci, które przybyły do Polski w związku z pełnowymiarową inwazją Rosji na terytorium Ukrainy, FREE DOM Foundation, link: 229246 (ngo.pl);
- 70) Społeczna przedsiębiorczość migrantów i migrantek w Polsce. Raport, HELLO ENTREPRENEURSHIP 2020;
- 71) Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2022, Warszawa 2023;
- 72) Stosunek Polaków i Czechów do przyjmowania uchodźców. Komunikat z badań, Nr 87/2018, CEBOS lipiec 2018;

73) Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce – wpływ pandemii i wojny na charakter migracji w Polsce. Raport z badania ankietowego, Narodowy Bank Polski, 2023;

74) Tacy sami czy jednak inni? Imigranci przedwojenni vs. Uchodźcy wojenni – porównanie 2022-2023, lipiec 2023;

75) Wojna w Ukrainie i dystans społeczny wobec Ukraińców, CBOS, komunikat z badań Nr 84/2023, lipiec 2023, link: Komunikat CBOS;

Źródła obcojęzyczne i strony zagraniczne:

76) Analiza wpływu uchodźców z Ukrainy na gospodarkę Polski, UNHCR, marzec 2024; link: Dokument – Polska: Analiza wpływu uchodźców z Ukrainy na gospodarkę Polski – marzec 2024 r. (unhcr.org); dostęp 28.05.2024;

77) Asscher L. (2023) Integration of people fleeing Ukraine in the EUFINAL;

78) Asylum Report 2023 Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union EXECUTIVE SUMMARY; European Union Agency for Asylum, Luxembourg, 2023; link: Asylum Report 2023: Executive Summary | European Union Agency for Asylum (europa.eu);

79) Badanie UNHCR 2023;

80) Displacement patterns, protection risks and needs of refugees from Ukraine Regional Protection Analysis #2 Hungary, Poland, Republic of Moldova, Romania and Slovakia UNHCR Regional Bureau for Europe, kwiecień 2023

81) Górny A., Kaczmarczyk, P., Between Ukraine and Poland. Ukrainian migrants in Poland during the war, CMR Spotlight No. 2 (48), luty 2023;

82) Kaczmarczyk, P., How serious is the risk of des-killing of Ukraine war refugees (and what we can do about it), CMR Spotlight 9(54). Link: problem obniżenia kwalifikacji migrantów z UkrainySpotlight-09-2023.pdf;

83) Lives on hold: intentions and perspectives of refugees and idps from Ukraine, REGIONAL INTENTIONS REPORT #4, UNHCR, July 2023;

84) Protection monitoring brief #2 Poland UNHCR;

85) Protection monitoring brief #3 Poland UNHCR;

86) What we know about the skills and early labour market outcomes of refugees from Ukraine, OECD, 2023;

Inne źródła internetowe, noty informacyjne:

87) Coraz mniej Ukraińców uważa Polskę za kraj zdecydowanie przyjazny Ukrainie - rp.pl; dostęp dnia: 10.05.2024 r.;

88) Cudzoziemcy coraz częściej pracują w Polsce na samozatrudnieniu (prawo.pl); dostęp dnia: 07.05.2024 r.;

89) Czujność i Cel - czego zabrakło w projekcie na Centra Integracji Cudzoziemców? - Konsorcjum Migracyjne, dostęp dnia: 17.05.2024 r.;

90) <https://mapujpomoc.pl/>, dostęp dnia: 15.04.2024 r.;

91) <https://www.polskawliczbach.pl/zachodniopomorskie>; dostęp dnia: 15.04.2024 r.;

92) <https://zielonalinia.gov.pl/rejestracja-cudzoziemca-w-urzedzie-pracy-41584> dostęp dnia: 15.05.2024 r.;

93) <https://www.radioplus.pl/szczecin/miedzykulturowy-dzien-kobiet-w-szczecinie-aa-nAYp-juKG-T84m.html>, dostęp dnia: 20.05.2024 r.;

94) <https://www.prawo.pl/student/nostryfikacja-dyplomow-przez-studentow-z-ukrainy,516468.html>, dostęp dnia: 20.05.2024 r.;

95) <https://www.gov.pl/web/rodzina/pomoc-spoeczna-dla-cudzoziemcow-na-jakie-wsparcie-w-polsce-moga-liczyc>; dostęp dnia 05.04.2024 r.;

96) Inwestorzy zagraniczni w Polsce 2023 (coig.com.pl); dostęp dnia 25.04.2024 r.;

97) Kogo będą powoływać na wojnę w Ukrainie? Zapadła przełomowa decyzja - WP Wiadomości; dostęp dnia 15.04.2024 r.;

98) Kontakt – Związek Ukraińców w Polsce (ukraincy.org.pl); dostęp dnia 25.04.2024 r.;

99) Liczba firm należących do cudzoziemców - 2023 (prawo.pl); dostęp dnia 15.04.2024 r.;

100) Liczba Ukraińców pracujących w Polsce na koniec 2022 roku (prawo.pl); dostęp dnia 15.04.2024 r.;

101) Nowelizacja ustawy o cudzoziemcach - KPMG Poland; dostęp dnia 15.04.2024 r.;

102) Nostryfikacja dyplomów przez studentów z Ukrainy (prawo.pl), dostęp dnia: 20.05.2024r.;

103) Ochrona międzynarodowa w 2023 r. - Urząd do Spraw Cudzoziemców - Portal Gov.pl (www.gov.pl); dostęp dnia 15.04.2024 r.;

- 104) Obywatele Ukrainy w Polsce – aktualne dane migracyjne - Urząd do Spraw Cudzoziemców - Portal Gov.pl (www.gov.pl); dostęp dnia 05.04.2024 r.;
- 105) Pierwsze wyniki 10. rundy Europejskiego Sondażu Społecznego. - Europejski Sondaż Społeczny (ifispan.pl) dostęp dnia 03.04.2024 r.;
- 106) Psycholog z Ukrainy - nie ma prawa wykonywać zawodu w Polsce - Infor.pl, dostęp dnia 20.05.2024r.;
- 107) Prawa i obowiązki cudzoziemców | WORTAL (praca.gov.pl)
- 108) Prezentacja wyników badania Barometr polskiego rynku pracy; link: Barometr polskiego rynku pracy 2024 (youtube.com); dostęp dnia: 24.04.2024 r.;
- 109) Przedsiębiorcze Ukrainki w Polsce. One wiedzą, jak robić biznes (dlahandlu.pl); dostęp dnia: 24.04.2024 r.;
- 110) Przyjeżdżają z Filipin do Polski, w pracy spotykają się z wyzyskiem (oko.press); dostęp dnia: 24.04.2024 r.;
- 111) Tylko połowa dzieci z Ukrainy uczy się w polskich szkołach. Nowy raport - Dziennik.pl; dostęp dnia: 24.04.2024 r.;
- 112) Wsparcie dostępne w urzędzie pracy | WORTAL (praca.gov.pl)
- 113) Zatrudnienie obywateli państw trzecich w Polsce | WORTAL (praca.gov.pl)
- 114) Związek Ukraińców w Polsce - Szczecin - Związek Ukraińców w Polsce Koło w Ińsku (ukraincy.org);

Źródła pomocnicze

- 115) Jakość życia i kapitał społeczny w Polsce Wyniki Badania spójności społecznej 2018, GUS, Warszawa 2020;
- 116) Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021. Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna w świetle wyników NSP 2021, Warszawa 2023;
- 117) Poradnictwo zawodowe, szkolenie bezrobotnych i poszukujących pracy, staż i przygotowanie zawodowe dorosłych, kształcenie ustawiczne w województwie zachodniopomorskim, 2022 Poradnictwo zawodowe, szkolenie bezrobotnych i poszukujących pracy, staż i przygotowanie zawodowe dorosłych w województwie zachodniopomorskim (wup.pl)
- 118) Biuletyn analityczny. Zatrudnienie obywateli Ukrainy, Centrum analityczne agencji zatrudnienia międzynarodowego Gremi Personal, 2023 (06);
- 119) Stan i ruch naturalny ludności w województwie zachodniopomorskim w 2022 r., GUS, informacja sygnałna 31.05.2023 r.
- 120) Sytuacja społeczno-gospodarcza województw nr (3) 2023 , GUS, Warszawa 2023;